

місячник присвячений церковним і суспільним справам.

Ч. 7—8. Львів, за липень—серпень 1924. Рік XIX.

Нова ера в життю мукачівської єпархії.

Під наведеним титулом ужгородський часопис „Свобода“ (ч. 30 з 24 VII с. р.) приніс статтю про зміну на владичому престолі в Ужгороді (єпархія називається мукачівською, бо передше її єпископи резидували в Мукачеві, тепер в Ужгороді). І не без рації. Рим і чеська влада здобулися на діло, яке за мадярського панування було немислиме. Висші власті либонь по перший раз в історії сеї єпархії доцільно призначили на владичий престол саме такого чоловіка, котрий був би серцем і душею свого народу не тільки в релігійному життю, але і в національному.

А таке діло не було легке, бо перше треба було розвалити мур, який збудувала Мадярщина. Слава й сердешна подяка за се Апостольському Престолови тай чеській владі!

Від 1. липня с. р. перебрав управу мукачівської єпархії о. Петро Гебей, протоєрей мукачівської капітули, яко єпископ номінат тойж єпархії. А дотеперішній мадяронський єпископ Антоній Папп одержав новий титул „архієпископа цизинецького“ (від бувшого архієпископства в Малій Азії) і перебере управу тих парохій з єпархії мукачівської й прясівської, які остали під Мадярами. Отже поїде „во свояси“, бо він завсіди почувався Мадяром.

Новий єпископ (свячення прийме в осени) чоловік уже старший (його біографії — на жаль — ще нам не удалось роздобути), щирий Русин-Українець. „Свобода“ (ч. 27) так пише про нього: „В особі Петра Гебея дістане наш народ єпископа Русина, котрий почував з народом, котрий з любови до свого зрозуміє голос часу й піде на стрічу всім діям на полі народньої культури“. Новий єпископ „щирий патріот, котрий і за мадярських часів завсіди тепло почував з народом, любив свій рідний руський язык, працював для народньої просвіти“. Що воно дійсно так є, про се свідчить недавний приїзд єпископів Такача й Гебея — зложити візиту Батькови між католи українськими єпископами: нашому Митрополитови Кир Андреєви. Давніші єпископи з Ужгороду ніколиб того і в думці не зробили... Приїжджав тут тільки Преосв. Няради з Крижевців.

Се дає повну запоруку, що нові єпископи будуть працювати в тісній порозумінню з нашими галицькими єпископами і братимуть взір з їх праці. Буде се вже праця „для народу“, а не „для політичних властей“.

Позиція нового мукачівського єпископа буде дуже тяжка, одначе не безнадійна. „Свобода“ (ч. 30) про се пише, отверто: „Духовенство запряглося в ярмо насильної мадьяризації, а для єпископа наші духові й національні аспірації були зовсім чужі. Мадьярська влада засудила нас на національну смерть. А той бідний, темний, полишений, многострадальний, нещасливий, простий народ? Спасаючи руську віру і рідний язик упав в пазорі бездушних схизматичьких і большевицьких агітаторів.“

Непобожне, протинаціональне поведення поодиноких священників, мадьярська церковна політика єпископів, мадьяризація влади привела релігійну жизнь до повної руїни, а історичних наших діячів: єпископат і духовенство до трагічного положення“. З одної сторони духовенство, яке пересякло мадьярським духом і привикло по „паңськи“ жити з ласки Будапешту і для його цілий, яке не може знайтися в новому положенню; а з другої сторони застрашаюча агітація православних під протекторатом Сербів і збунтованих проти католицької перкви Чехів... Страшні се наслідки того стану, в яким тамошнє духовенство пробувало через останніх 50—60 літ. Се був стан, коли ціле духовенство (з дуже рідкими виїмками) відпало від свого народу, й працювало для його загибелі, стидаючись його імени, мови, характеру й погорджуючи ним. Ясна річ, що відпадення духовенства від народу є zarazом відпаденням від Христового післанництва. Не приказав жеж Христос апостолам служити державам, володарям, але народам; не сильним і могутим, щоби з ними „панувати“, але бідним і опущеним; не щоби „брати“, але щоби „давати“, бо „ліпше є давати, як брати“.

Протинародна постава духовенства скорше чи пізнійше мусить пімститись на духовенстві, як воно дійсно й сталось на Закарпатчині. Нарід не був звязаний зі своїм духовенством серцем, душею, життям, тільки силою накиненого факту. Нарід почував, що його духовенство не є „його“, але мадьярської влади. І тому, коли мадьярська сила зломилася, нарід відповідно zareагував. Ось тут причина, що тамошний нарід став так податливий для схизматичної й большевицької агітації.

З новим єпископом дійсно починається нова доба. Його задачею буде сполучити духовенство з народом — сполучити одною мовою, одним духом, одним серцем, одним життям. Одноцільно виховане духовенство має собі одноцільно виховати народ. Щойно тоді буде в церкві і в народі сила і спокій. Правда, се не легка за-

дача. Богато, багато праці треба буде вложити, перешкоди поконувати, щоб уратувати й уздоровити бодай те, що ще дасться. Але добрі і многонадійні початки вже зроблені. Віримо, що новий єпископ цілковито посвятиться тій цілі й зможе багато зділати. Нехай йому Господь Бог помагає!

А ми, Галичане, особливо священники, тішимося з цілого серця, що також на Закарпатчині, в тій бувшій „пропавшій країні“, церква починає служити народови, просвічувати, збирати його, кріпити, гуртувати, як се є у нас в Галичині. Саме в тому перша й основна запорука для красшої долі нашого многострадального народу. В той спосіб остоїмося проти всіх навал і нещасть і діждемося вкінці красшого.

К.

о. Іван Рудович.

Мученича смерть св. Йосафата, її причини і наслідки.

(Докінчення.)

Як московський патріярхат закріпив свою владу над українською церквою, малоосвічене московське духовенство підняло боротьбу проти „воззрѣній, обрядовъ и обычаевъ католической церкви“, які засвоїла собі українська православна церква. Насилані Москвою владики, зачали „чистку“ нашого обряду, зтирали питоменности нашого обряду, кожний наш, незнаний в Москві обряд та народний звичай, uznawali неправославним.

Книги, печатані в Києві та у всіх українських друкарнях, піддали в Москві строгій цензурі, і на індекс „неправильних“ книг попали майже всі твори найвидніших українських духовних письменників. На індекс вписали Требник і Служебник Могили, „Ключъ разумѣнія“ і „Мессію правдивого“ архимандрита Іоаннікія Галатського, „Мечъ“ і „Трубы словесъ“ архієпископа Барановича, Огородокъ Антона Радивиловського, твори Симеона Полоцького, а навіть Катихизисъ краткій о семи сакраментахъ (таїнствахъ) митрополита Сильвестра Коссова¹⁾. Співати церковні пісні, відчитувати народови св. письмо та виголошувати молитви на богослуженнях в церкві веліли московським ладом. Таким способом підготовляли „кацалани“ — так з досадою називали козаки московських зайдів — винародовлення „Малороссіян.“

Зовсім рівнодушно прийняли вістку про мученичу смерть св. Йосафата латиняни. Правительство не хотіло укарати злочинців; як король назначив комісарський суд до то

¹⁾ І. Чистовичъ о. с. стор. 348—355.

справи, його найблизші дорадники заперестували проти того¹⁾.

Два письма папи Урбана VIII. до короля Жигмонда та кров невинного мученика визвали прихильнийший настрій до унії і до нашого католицького єпископату серед польських правлячих кругів. Навіть у Варшаві перестали кричати за нашими єпископами: „turbatores“, тихі симпатии унії між послами і сенаторами поважилися прилюдно боронити унію зі соймової трибуни.

Інструкції, дані римською курією нунціям у Польщі Руїньому (1612 р.), де Поррес-ови (1621 р.), Лянчельльотієви (1622 р.) та реляції тих нунціїв до Риму доказують, що Рим був невірною поінформований про нашу церкву і доцінював ваги унії²⁾.

А найболючіше в тих письмах те, що латинський єпископат домагався касати унії. В своїх реляціях до Риму представляли латинські єпископи унію непотрібною і шкідливою, що спричинює заколот у державі і спиноє поширення католицизму. Як нестане унії, латинський клир напевне в недовгій часі поодинокі православні шляхотські родини на латинський обряд, а опісля і їх підданих. Про наш єпископат все висловлювалися відємно, а навіть нунцій де Торрес підніс у своїм звіті, що між цілим нашим єпископатом лише Рутський і Кунцевич є ревними, трудящими, глибоко релігійними і освіченими архиєпископами, і працюють з великим хісном для католицизму серед важких відносин. Василіян, вихованків грецької колегії в Римі, змалював нунцій чорними красками й закинув їм недостачу моралі³⁾.

Не дивно проте, що Рим повірив в польську казку, що унія держиться тільки одним Рутським, а з його смертю впаде...

В половині 1623 р. вислав Рутський до Конгрегації de propaganda fide „Інформацію“, в якій вірно і щиро зобразив розлучливе положення унії і благав о припинення латинізації. Саме розбирала Конгрегація митрополичий звіт, як прийшла вістка до папи Урбана VIII. про смерть св. Йосафата. І побачив Рим, що годі маловажити унію, за яку дають мученики свою кров. Папа рішився боронити унію, більше числитися з голосом українського єпископату. Дня 7. лютого 1624 р. видав декрет „Ad conservandam pacem et concordiam“, яким зборонив усім уніятим: духовним і світським перехід на латинський обряд. Латинський єпископат постарався, що король Жигмонд не згодився на оголошення сего декрету. Папа видав тоді новий декрет (7. лип-

¹⁾ Guepin—Kalinka. Żywot św. Jozafata, стор. 295—298.

²⁾ Rykaczewski. Relacye puncyuszów стор. 109—178.

³⁾ Ibid, стор. 154 і 155.

ня 1624), яким заборонив лише духовним перехід на латинство і тим чином спинив дезерцію наляканих Василіян.

Ті декрети, часто маловажені латинянами, мали принципіальне значіння для унії: пливкий стан унії кінчився, слідувала консолідація, папське рішення кляло навкруги неї охоронні границі, які не повинен переступити віруючий католик.

В Римі дуже заінтересувалися св. Йосафатом, його життям, його ревною працею і жертвою життя за католицьку церкву. Досі мало знали його. Лише нунцій Торрес дав коротку, а дуже вірну і додатну характеристику сего владики в своїм звіті тими словами: „Полоцький архієпископ веде строге життя, все носить волосінницю на тілі, є приміром для цілої епархії, який належить усім наслідувати“¹⁾.

Вихованці грецької колегії св. Атаназія в Римі — Українці — старалися познакомити як найширші духовні круги, а особливо папу і членів Пропаганди — з величньою особистістю св. йосафата. Уладжували Богослуження і святочні академії в його честь, на яких являлися найвисші достойники церковні. Перед ними виголошували проповіді і мали відчитати про святого мученика, подавали його життєпис, відмічували його трудящість для закріплення католицизму на Русі, його пастирську ревність, жертвенність і посвяту для добра своїх вірних, оповідали про чуда, якими прославилося тіло мученика та про чудесну поміч, яку вимолив він у Бога для тих, що благали його о заступство.

Для папи і для кардиналів, членів Пропаганди зладили коротку життєпис св. Йосафата. По прочитанню сеї життєписи рішила Пропаганда 30. квітня 1624 р. просити папу о зарядження канонізаційного процесу, „щоби ціла католицька церква довідалася про смерть того, що заслужив собі на вічну славу і віковічну пам'ять“²⁾.

Імя св. Йосафата виводить нашу церкву і нарід на все-світну царину, унія нашої церкви з Римом перестає бути чисто льокальною справою Русинів в польсько-литовській державі, а стає ділом цілого католицького світа.

Канонізаційний процес переводжено двічі: перший раз у Полоцьку 1628 р., а опісля доповнено його в серпні 1637 р. Дня 16. мая 1643 р. оголосив папа Урбан VIII. нашого свяшеномученика блаженням, а 12. листопада того року відправилось перше святочне Богослуження в його честь.

У переломових хвилях в історії церкви, людства й на-родів часто посилає Бог виїмкові, а деколи й святі одиниці, що натхненим словом, рішучими а обдуманими виступами і ділами, нераз й самопосвятою розбуджують у суспільностях дрімучі, потенціяльні сили до енергічної діяльності, вдихають довіря і силу у знеможені серця, заставляють перетомлених

¹⁾ Ibid. стор. 154.

²⁾ Guerin-Kalinka стор. 801.

до видатної праці. Вони стають прапором для людства, під яким входить воно на нові шляхи, під яким побіджують нові ідеї. Берестейська унія була епохальною подією в нашій життєвій церковній і народній. По двадцятьсімох літах її існування зачалася внутрішня консолідація і скріплювання нашої католицької церкви. І тоді післяв нам Бог великого земляка, що жертвуючи своє життя за католицьку віру, за зєдинення з наслідником Христа, став для нас прапором, під яким мала згуртуватися вся католицька Україна, став для нас національним святим, заступником перед Богом за св. діло зєдинення та ідеалом, що закликав всіх Українців-католиків до жертвенної праці і самопосвяти.

Під Йосафатовим стягом збиралися ті, що бажали самостійности і розвою нашої церкви під проводом верховного Архипастиря та працювали для збереження нашої національної самостійности.

Жертва священомученика мала великий вплив на дальшу судьбу унії. Мученича кров стала насінням щирих католиків, спричинила отяму і поворот найзавзятіших православних. В часі перевозу тіла у Витебську товпи народу з міста і околиці окружили домовину, плакали і нарікали на злочинців, що відібрали життя архіпастиреві, що беріг стародавню віру грецьку і не робив ніяких змін у церковних обрядах, з найбільшою пошаною згадували всі про його святе життя, пастирську ревність, батьківську любов і науку, много Витебщан кидали схизму і ставали уніятами. Невинно пролита кров Святого, мов єлей мира, успокоїла розбурханий народ.

Подібно діялося і в Полоцьку, де похоронено тіло, перевезене з Витебська. Іван Дзягилевич, нотар з Полоцька, що спроваджував тіло св. Йосафата, так зізнав про се перед апостольською Комісією 1628 р.: Як приїхали ми до Полоцька, ціле місто, від найменшого до найбільшого, вийшло нам на зустріч. Довкруги не можна було нічого чути, лиш крик і щире нарікання. Одні проклинали убійників, другі просили Божого мужа о святі молитви, а інші вирікалися схизми і присягали на віки на унію. Полоцьк і Витебськ ствердять се, що по його смерті так кріпкою була унія і ту і там, що була одна вівчарня і один пастир.

По смерті св. Йосафата майже ціла Біла Русь явно прийняла унію. Між всіми білоруськими містами найбільше католицьким містом був Витебськ. Аж до його переходу під владу Росії не було там ані одної православної церкви. Се був ооч мученичої смерті св. Йосафата.

Для католиків був він народним святим, а його тіло народною святістю. Ще перед канонізацією проголошено його святим. Гріб його в Полоцьку став славний; прочани сходилися до нього з далеких сторін, благали Святого о заступництво і поміч; в подяку освітлювали гріб безупинно і прикрашували дорогоцінними жертвами. Безсторонні і за-

присяжені свідки з поміж освічених кругів: о. Геннадій Хмельницький, полоцький ігумен, Михайло Тишкевич, Щасна Коссаковська, Гедеон Тризна, митрополит Рутський і багато інших вичислювали чуда, яких зазнали через молитви св. Йосафата. Для уніятської церкви став він духом, що оживлював її і пригортав до неї щораз більше вірних.

Проти почитання святого виступила Москва, безпощадна нищителька всяких проявів церковної і національної самостійності України. Мощі св. Йосафата спочивали супокійно в Полоцьку до 1705 р. Того року ввійшов цар Петро Великий з військом у Польщу і велів нищити образи і пам'ятки по св. Йосафаті. Мощі Святого вивезено і сховано в Білій на Підляшшу. З початку виставили їх у церкві оо. Василіян для прилюдного почитання, а опісля заховали їх перед ворогами, і в тім сховку зберігалися аж до 1916 р.

Рівночасно велася в історичній літературі боротьба проти Святого. Православні історики — Росіяни і Українці — чорними красками змалювали сконструовані ними промахи Святого, а його самого зобразили завзятушим фанатиком та відступником від віри і свого народу. Талановиті українські історики: Костомарів, Антонович, Мих. Грушівський згадуючи про нього, вважали konieczним кинути каменем на його пам'ять.

Шляхом, протоптаним православними, пішли деякі галицькі історики, навіть священики. Во своя прийде й свої єго не пріяша. (Йоан I.). Та й се не дивно, бо ми не витворили собі певного історичного ідеалу, не маємо ніякої виразної церковно-народної програми, яка охоплювалаби ціле церковно-народне життя, і ставила певні практичні завдання супроти нових умовин життя. Справнійше і культурнійше взялися за діло Поляки. Ім не по нутру був український, католицький національний святий, бо під його покровом гуртувалися всі бажаючі церковної і національної самостійності. Рішили отже заанектувати собі сего Святого. Заходи коло сего зачали ще 1628 р. Коли папська комісія переслухувала в Полоцьку свідків і збирала матеріяли до канонізаційного процесу, відбувся в Пйотркові провінційальний синод польських єпископів під проводом гнезненського архієпископа. І виніс синод рішення 1628 р., яким просив папу о канонізацію Йосафата та Івана Кантоґа, Станіслава Костки, Кунегунди і Сальомеї і обіцяв проголосити тих святих патронами польського народу. По проголошенню св. Йосафата блаженним, честь його понесли широко в народ ОО. Василіяни. Колиж майже всі українські землі дісталися під панування Росії, яка систематично нищила унію і всі прояви нашої церковної і народної самостійності, підупало у нас й почитання св. йосафата, ми прямо виреклися його в хосен

¹⁾ Проф. П. Жуковичъ: Убийство Йосафата Кунцевича. Соймовая борба IV. выпускъ С.-Петербургъ 1908 стр. 95.

Польщі. Лише в холмській єпархії не уставала честь сего покровителя унії аж до її упадку.

Прошення до Апостольського Престола з грудня 1864 р. о зачисленні бл. Йосафата до лика святих, вийшло з кругів польської аристократії. На чоловічих місцях підписалися спольщені потомки українських княжих родів: Лев кн. Сапіга і Володислав кн. Чарторийський. Покликуючися на прошення короля Івана Казимира, сенату і єпископату до папи Александра VII. і на соймову конституцію з 1672 р. та з 1677 р., в якій узнав сойм св. Йосафата „патроном польського королівства“, просили о зачислення його між святих, щоби сей патрон унії вимолив у Бога поміч і полекшу для католицької церкви в Росії, тяжко переслідуваної російським правительством по здавленню польського повстання 1863 р. Дня 12. червня 1867 р. Папа Пій IX. проголосив і велів вписати бл. Йосафата між святих католицької церкви.

На святі, уладженім у честь св. Йосафата в Римі, була численна депутація греко-католиків з Галичини, що приїхала до вічного міста як представники Українців-католиків, бо серед Українців ділав він і положив своє життя. І від тоді поширюєсь у нас почитання сего Святого, слідно акцію в цілі ревіндикації Святого, полишеного нашими батьками чужим. Розбудження щиро католицьких релігійних почувань у нашого народу та підйом народнього духа і національної свідомости знов зробили св. Йосафата нашим народним святим.

о. Яків Тарнавський.

Наша оборона.

(З кругів станиславівського духовенства.)

(Докінчення.)

А справа нашої церкви, особливо в теперішніх часах, також має свої рації, що промовляють за нами. Провидіння Боже задержало нас до цієї пори якраз на границі католицизму і схизми. Чи не маємо ми бути тою перехідною стежиною, на якій моглиби зійтися і порозумітися обі церкви: східна і західна? У нас тепер загально говорять про унію. До цієї цілі скорше дійдемо, коли буде менше суперечностей, менше різниць, а більше подібностей, де це можливе, то є в праці, дисципліні і устрою, а навіть у вірі. Святійший Отець Пій XI. в своїй енцикліці, виданій з нагоди ювілею св. Йосафата шукає тих подібностей, які східних Славян роблять до нас ближшими і знаходить подвійне звено, що нас лучить з ними: „Культ Найсв. Евхаристії і почитання Преч. Діви. Одні і другі моляться також за зєдинення Цер-

ков". І певно можна сказати, що на випадок злуки, цей пункт жонатого стану в клирі остане у східній Церкві ненарушений, як впрочім маємо досвід, на нас самих, чомуж заздалегідь маємо попереджати факти і вводити зміни, які можуть бути підозрілими, що поволи, але певно, зміряють до латинства? Думаю, що в справі унії найважніша річ зєднати духовенство для унії, а за ним піде народ. І в цім випадку жонатий стан духовенства стане помічний, тимсамим, що католицька Церква його признає. Інакше православне духовенство не так легко клонилосьби до порозуміння і все булоби упереджене. Ніхто з нас не твердить, щоби жєна священника мала бути конечно одним з лучників єдності з католицькою церквою, але кажемо, що унія не виключає жонатого духовенства і що ізза цієї справи не можна відмовити нікому католицизму. Ми дуже цікаві, яка булаб відповідь Риму, колиби протестанти звернулися з прошенням прийняття їх на лоно католицької церкви, а жадали задержання жонатого клиру. Не можна сумніватися, що відповідь булаби прихильна: „да будуть єдино“. У нас особливо тепер близькість і сусідство православя в одній державі наказує дуже обережно і уміло, а притім вірно і щиро служити інтересам католицької церкви, *щоб не бачити здобутку там, де може бути втрата*. Щоби ми позискали незєдинених, помічним средством є жонатий стан духовенства і цю нагоду належить використати.

Колиж Бог поблагословить унії, то найдуться між нами також такі, що стануть з практичними ділами до її поширення. Наша незєдинена Україна ні за горами, ні за морями ми моглиби там працювати, як у себе дома. Коли треба було священників до Америки для наших емігрантів, чи не пішли там жонаті? Ми бачили у нас на місіях і реколекціях також жонатих, хоч для місійної праці, особливо на чужині, надаються більше безженні задля свободи і незалежності від родинних обовязків. Якраз сей атут як найбільше видвигється проти нас, що треба місіонарів, а нема їх відки взяти. Та погляньмо на західне духовенство, там самі безженні, а мимо того є там ще окремі місіонарі-монахи, що посвячуються місійній праці, а парохіяльне безженне духовенство сповняє свої обовязки на сталих місцях по парохіях і не бере ніякої участі в місіях. І ми даймо місіонарів на нашу потребу, а жонате духовенство сему не стоїть на перешкоді. Чи наші монастирі тепер не є заповнені? Чи хто з монастирських кандидатів перепинений нами в покликанню? Завдяки старанням Ексцеленції Митрополита і ця потреба має вигляди на красну будучність, оо. Редемптористи також мають кандидатів, що будуть служили їх ідеї. Згадати ще треба, що місіонарі західних могучих держав, сповняючи церковну службу, рівночасно пособляють і політичним інтересам даної держави на чужині і мають підпертя у державних властий. У нас обставини на стільки непригожі до цієї

справи, що ми не сміємо розширити нашої діяльності поза межі наших трьох епархій, бо Волинь приміром для нас замкнена, тому при місіях, як бачимо, мають свою роллю також чинники позацерковні. Колиб ми мали свою державу, певно булиби у нас і місії подібно, як у інших державних народів. Колиб нашій церкві пособляла наша держава, тоді цілком инакший образ і інший стан малаби наша церква, разом із всіми церковними справами, як обряд, унія, дисципліна, духовенство і т. п.

Зі всего, що сказано, бачимо, що наша церков, поминаючи інші рації, вже зі свого природного положення між двома церквами східною і західною, посідає так спільні, як окремі черти для обох церков. Коли з одної сторони переважає напрям, що світський клир загально має бути жонатий — а з другої сторони є виразний закон церкви щодо безженности, ми стоїмо по середині, у нас є одно, є також друге. Маємо жонатих, маємо безженних, маємо надію, що і далше так буде, бо цього домагаються інтереси нашої церкви і її добро, як справедливо постановив Собор Львівський, щоби клирики мали свободу після даної їм від Бога благодати жити в безженности або женитися.

Потреба нашої церкви може бути тепер така, що вимагає більшої скількості безженних. Після потреби належить дати їх церкві. Але чи тут не можнаби поставити засади римського поета в зв'язі гексаметрі: „Esi modus in rebus, sunt ceteri denique fines quos cetera ultra nequit considerare rectum“. Ту належить звернути увагу передовсім на здібніші одиниці, характерні, многонадійні, повні запалу до висших ідеалів, їх вишукати і ними в особливий спосіб заопікуватися, їх підпомагати і утвердити в стремлінню до висших цілей, це матеріал на дійсних добрих целебців. Але без розбору потягнути в цей стан слабших характером, менше здібних і витревалих, а ще й неохочих, тоді великий сумнів, чи всі званні, будуть ізбранні. Полишені своїм власним силам тяжко в життю мусять боротися, далеко більша борба їх чекає, чим в монастири. Монахи живуть колегіально і мають відповідні уложені правила, що забезпечують і помагають їм жити в вибранім стані, зв'язані обітом, ще мають кожного дня при собі настоятеля і ще є інший настоятель, один другого пильнує і ратує, а ту сам один серед зіпсутого світа має перейти чистий невинний тілом і душею. Справді колиб не особливша Божя ласка і поміч, не можнаби увірити, що чоловік може так жити. Однак *особливі ласки не всім уділяються* і тому загально цю справу для всіх в однаковий спосіб трудно вирішити, раз що загальний celibat не є установи Божої, по друге нема також певности, що до установи апостольської, як свідчить історик Церкви Marx: „Der Zölibat als Gesetz nicht apostolischen Ursprungs zu sein scheint“¹⁾).

¹⁾ Dr. Marx: Lehrbuch der Kirchengeschichte, Trier 1908, стр. 216.

Є він тільки в західній церкві дисциплінарним законом і тільки установлений до часових потреб церкви, у нас він не обов'язує. Хотяй ця установа для церкви є потрібна і дуже відповідна, однак не є конечна як *conditio, sine qua non potest esse Ecclesia Christi*. Наша Церков є віткою вселенської католицької Церкви, при жонатім духовенстві має всі знамена католицької Церкви і вірних своїх провадить по дорозі до вічного спасення. До осягнення цієї цілі святої ми маємо послужити, як слуги Божі, безженні і жонаті.

IV. Опроверження закидів.

А чи ми жонаті священники можемо бути добрими, ревними і побожними душпастирями? Щоби на це питання дати вичерпуючу відповідь, розберім найважніші закиди¹⁾, які проти нас висувають, а коли ці закиди, як безосновні, проти нас не остояться, тим самим справа стане ясною, що жонатий клир також добрий.

Найважніший закид, який серйозно мусимо трактувати, міститься в слові „п о д і л е н и й“, винятим з висказу св. Павла I. Кор. 32, 33: „Хто без жінки, журиться про те, що Господне, як приподобатися Господеві. А хто оженений, журиться про те, що світове, як приподобатися жінці, і є поділений“²⁾. Цей цитат св. Павла не є безоглядний, тільки релятивний, інакше всі жонаті і всі замужні не моглиби вгодити Богу. Св. Апостол цим словом звертається до тих, котрим після контексту поручає совершенніший спосіб життя в дівственності і для таких людей, так мушин як женщин, це слово вповні правдиве. Хто хоче провадити совершенніше життя і більше приподобатися Господеві і більше старатися про те, що Господне, той нехай вибирає дівство. Спеціально нас священників Апостол не мав на увазі, але говорив до всіх людей. Та спитаю, хто з нас не поділений, особливо на селі? Ту священник мусить бути господар, лікар, правник, урядник, економіст, будівничий і кожний день приносить нам щось нового до роботи. Чи також безженні не мають своїх тягарів і то деколи тяжших від нас? Зовнішні обставини, або сам характер і внутрішнє успосіблення приводять нераз много добровільних тягарів, що в наслідках конечно ділять силу і працю у безженних. Неподілений може бути монах, що не журиться навіть їдою ні одежою, бо про се дбає настоятель, тому може свої гадки цілковито відірвати

¹⁾ Я звернув увагу головню на піднесені проти нас закиди прилюдно в брошурі „В імя правди“ через Всесв. о. д-ра Щепковича і о. Смеречинського в дописи „Eingesendet“. При тім узглядено загальнозвісні закиди проти жонатих між західним духовенством. Майже всі вони зібрані у д-ра Ehrler-a: *Apologetische Predigten (Der Zölibat der Priester)*

²⁾ В тексті перемиського видання і у о. Бачинського стоїть: „разділися жена і діва“.

від світа і не маючи журби світової, журиться про те, як приподобатися Господеви. На світі мало стрічаємо такої духової безжурності. Якщо не береться за зле, що хтось при своїм священничім званню посвячує якийсь час на відпочинок, лягає на годину спати по обіді або йде на прохід, або виїздить на свіжий воздух, якщо хтось у вільних хвилях має час займатися спортом, тресе пса і полює, любить гарними кіньми, їздить на ровері, поїде на концерт чи товариську забаву і знаходить собі різні справи так дома як поза домом, що абсорбують його сили, чому другий також у вільних хвилях не може зайнятися чимсь корисним в господарстві, чи подумати о родинних справах, або при жені і дітях знайти розраду, потіху і вдоволення? Це ще не забирає всего нашого часу, ані не зуживаємо всіх наших сил. Це ще не ділить нас так безоглядно від наших священничих обов'язків, що мають також свій час, місце і спосіб, де, коли і як ті обов'язки треба виповняти. Жонатий священник поділений, але *як буде мудро поділений*, заховає у своїм поділі лад і порядок і не попаде в безладдя, тоді певно ані сам не потерпить, ані нікому другому не принесе шкоди.

Читаємо, що жонаті священники, *яко такі, не можуть розвинути в цілій інтензивності праці апостольської, а лишень мусять обмежитися до праці душпастирської*. Алеж ми не є покликані на місце апостолів, як єпископи, котрих ми є помічниками в апостольській діяльності. Ми не маємо претенсії до всіх урядів і степенів церковної Єрархії, не маємо способу і змоги до всесторонньої праці, однак в меншій крузі ділання, на менше відвічальних становищах, до праці обмеженої в парохії, до праці зглядної і відповідної до нашого душпастирського уряду ми вповні спосібні, а колиб кождий жонатий то зділав, що може після своїх сил зділати, вже булоби досить з нього, зділавби багато і навіть дуже багато і для добра церкви із заслугою перед Богом, котрий неможливих річий не вимагає. Хто сповнить після сил своїх мало, але добре, той сповнить рівночасно багато. — Не длятого не можемо розвинути всесторонньої праці, що ми жонаті, але длятого, що маємо точно определений круг ділання в душпастирстві. Парох рівночасно не може бути ужитий до праці у всіх потребах в кождім часі і на кождім місці і з природи свого уряду є обмежений до парохії. Тут може розвинути найширшу діяльність.

В цім згляді берім собі примір з Христових апостолів і учеників. Перші були послані „у весь світ“ (Марк. 16. 15.), а другі лишень до синів народу Ізраїльського (Лука. 10. 1.), куди Спаситель сам мав переходити, щоби приготувляти людей на Його прихід. Перші мали повноту власти і уділяли св. Духа, а другі лишень ограничену власть, хрестили, виганяли злих духів. Вже тут був слідний поділ власти і обо-

в'язків, а відповідно до того також покликання. Апостоли, коли стали до праці на місці Христа, все оставили, вибираючи совершенніший стан життя відповідно до Апостольського чина, щоби не бути поділеними і перепиненими в своїй всесторонній апостольській діяльності. Таксамо єпископи, як їх наслідники, розвивають всесторонню діяльність в церкві, як правдиві пастирі і управителі. А презвитері, як їх помічники, як низший степень священства, покликані на місце 70 учеників, мають менші власти, лекші обов'язки, потребують менше сили, менших здібностей, бож їх відвічальність менша. Для них стан супружий не є перепорою до сповнення менших чи лекших душпастирських обов'язків.

Тому не розуміємо, длячого *„жонатє духовенство, яко take, не може двигнутися до совершенішого життя духовного“*. Коли всіх учимо після евангелія *„будьте совершенні, як і ваш отець небесний є совершенний“* і признаємо, що рільник, ремісник, урядник, слуга, зарібник і кождий може жити совершенно, чому відказуємо цього жонатому священникови? *Совершенніший стан, життя, — а совершенніше життя* се цілком два окремі поняття. Можна вибрати совершенніший стан життя, а жити цілком несовершенним життям, через занедбання обов'язків; а можна бути в менше совершеннім стані, а жити дуже совершенно, через совісне і вірне сповнювання обов'язків зглядом Бога, себе і ближнього. *„Совершенство чоловіка взагалі не залежить від стану, але від вірності і совісности, з якими сповняє він обов'язки свого стану без огляду на це, чи буде той стан високий, чи низький“*. (Krier, der Beruf.)

Подібно мається справа з тим, що *жонатє духовенство є зависиме, легко попаде з матеріяльних причин з огляду на добро родини в поневолення і службу світської держави, а в случаю якоїсь елементарної ворожої сили не єсть в силі опертись і мусить улягти, через жену і діти в часі епідемій не сповнить свого обов'язку*. Знаємо, що держава не завжди удержує клир, як там, де розділ церкви від держави; а наші священики в Америці краще ситуовані, чим ми. Нехай клир буде сильний вірою і ревний в службі Божій, нічого йому боятись світської держави. Особливо в теперішніх часах всюди майже є свобода релігії і тої нетерпимости, яка не раз лучалася, щораз менше. Церков сама не улягає і зуміє свій Клір при собі задержати. В случаях насильства і переслідування при зміні релігійно-суспільних обставин уляже тільки слабкий характер, упідлється тільки негідний свого звання, все одно: жонатий чи безженний. Миж самі були наочними свідками таких подій в часі війни. Наше жонатє духовенство світло держалося разом з народом в визнанню католицької віри під Москалями, ми всюди вирізнялися, як католики східного обряду, і Москалі це бачили і розуміли, загально ми остали на своїх позиціях, у нас амвони не замовкали і церкви не були позамикані, хоч на наших Бого-

служеннях було повно не тільки простих салдатів, але висші офіційські чини правильно і на роком приходили до церкви послухати, що батюшка проповідає і як править, як молиться народ і як співає на службі Божій. Вони дуже добре понимали ріжницю, яка нас від них ділить, однак все були захоплені релігійним життям нашої церкви. Були случаї, що многі Москалям не давали церков і багато терпіли, а кілько наших вивезли до Росії? Чи там, крім кількох русофілів, наші не зістали вірні католицькій церкві, ще й розвинули католицьку діяльність? А коли деякі втікали, нераз непотрібно і нерозважно, то чи не ділали цього безженні? Нам часто пригадують Холмщину, але і там були такі, що видержали в католицькій вірі, ще є вони, як живі свідки, де куди поміж нами, а якщо інші пішли поневолі в православ'я, то не для того, що були жонаті, бож там було много монахів — безженних, а вони також не видержали. Тут ділали інші мотиви, як наш стан.

В часі заразливого повітря, чорного тифу, чи ми не дали доказу самопосягати при сповнюванню релігійних обов'язків? Кілько з нас хорувало, кілько померло, як жертва свого звання? Це нам ще всім в пам'яті. Впрочім час проби це случай надзвичайний, а ми судимо по річах, що збуваються звичайно. Тому цей закид, якщо не є неоправданий, то дуже не на місці, а многим, що цей закид підносять, треба сказати: „врачу, ісцілися сам“.

До цієї категорії належить ще й закид, *що жонатий священник не може успішно працювати для загального добра, бо дбає про свою власну родину*. Оскільки цей закид безосновний, може послужити якраз наше духовенство, яке аж за багато посвячувалося справам загально народним і для загального добра положило великі заслуги. На це на своїм місці звернено було ширшу увагу. Суспільність складається з родин і ми, дбаючи про родини, рівночасно творимо прислугу суспільності і наша суспільність знає нашу вартість для неї, тому послухаймо що і як вона про нас говорить, це буде вірно і правдиве слово проти нас, чи за нами.

З родинного життя повстає в церкві непотизм, що для церкви дуже небажане і шкідливе. Але це від нас не залежить і не в нашій силі впровадити чи удержати непотизм; його легко можна перепинити, йому протиділати і до нього не допустити. Впрочім якщо задля дійсних заслуг батька нераз син чи зять має більше виглядів на парохію від чужого, то це не конче непотизм, тільки заслуга батька зеднує і уділяє нагороду дітям, якої сам отець не міг прийняти. Тут можна говорити про справедливу протекцію, яка всюди має місце, а навіть у Бога через заслуги святих і їх заступництво шукаємо певнійшої помочи.

Кажуть ще, *що родинне життя тяжке, без достаточного удержання, а через це жонате духовенство бідне*.

Це правдиве слово. Але якщо віримо в справедливість Христової науки, що багатим тяжко спастися і що щасливі убогі, то не будемо сумувати з причини нашої бідноти, бо в ній більше відповідаємо євангельському духови. Знаємо, до чого доводило багатство клиру приміром з середніх віків і які наслідки з того виходили для церкви. Нині також багатство клиру для многих погубне, викликає зависть у народ, що часто видить тут своє покривдження, хоч часом неслухно. Наше родинне життя хоронить нас від надмірного привязання до гроша і тому ми майже ніколи не можемо бути егоїстами - матеріалістами, а співчуття, самопошв'яття і діяльна любов ближнього хочаби для своїх найблизших цеж додатні наші станові чесноти. Віки цілі ми пережили і ніхто з голоду не умер, а проти нужди і недостатку є добре лікарство: працьовитість, ощадність, уміренність і не жити понад стан. Колиб хто руководився в цім случаю словами Ісуса Христа (Лук. 18. 28—30.), що „нема нікого, хто оставив дім, або жінку, або братів, або родичів або діти ізза царства божого, а не прийнявби далеко більше у цей час“ і на цім опирав свою надію і претенсію на вигідніше життя і уживання всіх земських благ обильніше, як другі це мають, то прийнявши тут всю заплату, що осталоби на вічність? Ні, Ісус Христос якраз перестерігав перед багатством і надмірним уживанням земських благ, а за це обіцяв духовні добра і обильні ласки в цім життю і будучім.

Духовні власті тут також можуть предпринимати відповідні средства, що би духовний стан мав відповідне вивінування і міг провадити відповідне до свого стану життя. Приміром синод замостський постановив (Тит. X) „щоби парохії, котрі не мають достаточного вивінування не обсаджувалися парохами, доки не будуть достаточо вивінувані від тих, до котрих се належить“. Правда, що священнічі родини часто терплять недолю і живуть в бідноті, але ніхто цього не заперечить, що священнічі родини удержують майже вдруге тільки осіб, що потребують помочи. Забезпечення наших вдів і сиріт тому тільки не є доцільно і певно перепроваджене, що між нами нема організації, якаби могла цю пекучу потребу достаточо заспокоїти. Не від річи буде згадати ще цю обставину, що в Італії приміром безжениий клир є матеріально далеко гірше ситуований, як ми. Матеріальне забезпечення у нас зависиме від матеріальної обставини даної парохії. Де богатша парохія, там лучші вигляди, а жонатий стан стоїть на другім місці і має навіть много даних за собою, які хоронять його перед зубожінням, а підпомагають нас жити відповідно до духовного стану.

Чуємо а також читаємо, що *жонатий священник не є католицький взагалі, а в найлучшій разі неправдиво католицький*. Аргумент готовий. Хто сказав „А“, мусить сказати „Б“, хто прийняв віру католицьку, консеквентно мусить при-

няти католицьку дисципліну*). Се є конечна консеквенція унії, де нема ніяких ріжниць, а має бути єдність. Католицька латинська церков не знає жонатих. Ergo витягнім самі заключення. — Католицизм однак і латинство не є те саме. Католицизм є старший від латинства і не може бути йому підпорядкований. До католицизму, як загального знамени правдивої Христової церкви, латинство, як західний обряд, не може мати більше права від нашого східного обряду. І один і другий є зовнішніми ознаками тої самої внутрішньої віри, що оживляє і освячує побожні серця визнавців обох обрядів. Від часів апостолів і великих Св. Отців, що переважно ділали на сході, аж по нині східний обряд є також католицький, в нім жило, для нього працювало і в нім освятилося много великих людей і нас, визнавців католицької віри, він підпомагає в освяченню наших душ, а що много визнавців його на сході ще нині не жиє католицьким життям з віри, цему не винен обряд, а тільки схизма, через яку він не є мертвий, а тільки неділяльний. Ми однак не в схизмі, наш обряд знає так безженних як жонатих, він опирається на церковнім праві, витворенім цілими віками, чого якбуть знехтувати не можна. Особливо якщо Рим відноситься до нас з жичливістю, визнанням і пошаною, чому ми самі маємо себе осуджувати і видіти у себе тільки зло, а все добро бачимо у других і їх хочемо наслідувати і від них учитися? Чому ж не стараємося усовершенити себе і піднятися до тої уровни, духової висоти, щоби стати видними перед другими і могли заїмпонувати нашим духовим життям? Ми не маємо розуміння наших духових сил, їх не використовуємо, ними стидаємося і з ними ховаємося. Це ознака малокультурности, от це головна причина, чому своє нехтуємо. Це дуже болюче для того, хто своє любить, і такий ніколи не стане птицею, що своє гніздо каляє. Не кажімо самі на себе, що ми не католики, або неправдиві католики, бо дійдем до абсурду, що є півкатолики, чвертькатолики, або, як це було в Німеччині, Alt-католики, а з тим до ереси.

Жонатий священник не може *правити з чистим серцем Служби Божої* і виходить, що при нечистім серцю далеко йому до святости, отже не може свято жити, свято молитися а також не може *голосити повного Євангелія і має замкнені уста, бо при чистоті і дійсвенности сам собі противорічивби*. Таке поняття наскрізь хибне, бо тоді св. Тайну супружества уважається моральним злом, що занечишує людське серце. Тоді жонатий стає в колізії при молитві: „Серце чисто созижди во мні Боже“. Не думаймо про святі установи по людськи, а ще й злобно! Признаємо чисте, невинне серце в дівстві, але є ще „*castitas coniugalis*“, що у супругів також є заслугуюча і з супругими обовязка-

*) Ось саме в тому сук річі! А все інше тільки додатки та висвітлення...
Редакція.

ми як найбільше згідна і відповідна. Ту нема місця на осквернення тілесне, чи душевне. В св. письмі читаємо у Матея гл. 15 про осквернення, що воно з серця походить. „Все зле з нутра виходить і сквернить чоловіка“. А історія св. Петра з Корнілієм чи не учить нас (Діян. гл. 10), щоби ніякого чоловіка не називати нечистим. І тут треба сказати, що Бог освятив, ти не скверни. Жонатий священик посідає також священичу благодать, що освячує його дієства, може всі священодіїства свято сповняти. (Дійсний і реальний досвід життя нехай скаже нам, хто більше наражений на небезпеку нечистих мислей і всяких осквернень серця і хто більше повинен над собою чувати. Тож всі чуваймо і моли́мся, щоби не впасти в спокусу.)

Жонатий може також без противоріччя голосити повне євангеліє про совершенну чистоту, хоч сам жие в подружстві. Кількож разів в щоденнім життю даємо другим ради і поручення, яких самі не виконуємо, а ніхто в тім не бачить противоріччя. Тоді і безжениий немігби голосити повного євангелія, бо вибирає тільки одну раду, а коли послух усім нам спільний, то про убожество вже не згадуємо. З поміж нас вийшли також такі, що положили в цій справі великі заслуги.

Знова деякі твердять, *що коли Служба Божя не дасться погодити з жонатим станом священика, то св. Тайна сповіди прямо його виключає*, особливо жєнщина ніколи не отворить свого серця перед жонатим сповідником. Дивно, що такий закид міг поставити поважний автор, німецький єпископ Ehrler, але видко не ознаєомлений з дійсним станом річи. У нас, де знаходяться сповідники одні і другі, справа так страшно не представляється. Нарід не розбирає, чи безжениий, чи жонатий, щоби тільки священик і мав право відпускати гріхи. А що до жєнщин, то якраз противно. Много є випадків, де невісти нароком сповідаються у жонатих, щоби скорше порозуміли стан їх душі і пізнали їх душевні потреби, які нераз тісно сполучені з подружєським пожиттям. Психольогію жєнщини скорше може збагнути той, що зблизька щоденно може її обсервувати і з житєвими справами другого пола більше ознаєомлений.

Щє кілька слів належить відповісти на це, *що жонатий священик на сєлі має численну родину і мусить господарити, а це перепиняє його в сповнюванню душпастирських обовязків в церкві і школі*. Відомо, що жонаті бувають не тільки на сєлі, але також по містах, хоч жонаті не всі мають численну родину, бо є також бездітні або мають мало дітєй.

Господарити також не всі беруться, бо многі поле наймають або дають в спілку, многі, як в горах і по більших містах або в Америці господарства не посідають, а котрі господарять, то мають поміч в жєні, яка половину цих обо-

в'язків бере на себе. В цій випадку вони в лучшій положенню від безженних, котрі віддаються господарці і не маючи ким заступитися з найближчої родини, мають більше клопоту з господаркою, як жонаті. Хто вірний в сповнюванні своїх обов'язків, тому родина найменше буде перешкодою. Що найбільше в цих випадках ми самі для сповнення своїх подвійних обов'язків мусимо подвійно працювати з більшим трудом і накладом праці, однак це нікому не є тягарем, тільки нам самим.

Хотяй тяжко бути отцем духовним для громади і отцем тілесним для родини, однак в своїм вітцтві ми вірні і церкві і родині і двом панам не служимо, бо є той самий Бог Отець наш в наших Церквах і в наших родинях. Св. Апостол в вірнім і добрім родиннім і домашнім зарядженню видить певну запоруку, що хто в домі уміє добре правити, той буде також в церкві добре правити.

Щоби хтось покладав надію на нас, що ми свої діти будемо дружити з сільськими парохіянами, (розумій: дівками і парубками, бо інших кандидатів до женячки на селі нема) це хіба було можливе у наших прадідів і цей закид що найменше яких 100 літ спізнений. Тепер за пізно і не на місці такі надії жити і навіть наші парохіяни не бажалиби того, щоби священник вертав до хлопського стану. Тут може бути бесіда про наше занедбання цієї справи відносно нашої інтелігенції, що ми не використали вповні нашого впливу на поширення і утвердження релігійного світогляду серед неї, між котрою є много наших дітей, а деякі стали навіть головними подвижниками соціалізму і радикалізму. Однак протицерковний клич не обняв всієї нашої інтелігенції. Побіч одиниць, ворожих або індеферентних для віри і церкви, маємо свідомих практикуючих християн, що ділами засвідчили явно і прилюдно свою віру. Упавших одиниць не можна подавати яко відстрашаючий примір проти нас, бо ж тут ділали многі чинники, поза нашим домашнім вихованням, де ми не могли протиділати. Часто лучалося, що такі в пізнійшій життю опам'ятувалися і переходили до релігійних переконань. Це були сини священнічі. А Лютер, чи не був безженним священником, а ще й монахом, а Юда, чи не відпав від Христа? Такі аргументи узагальнювати і давати їх в руки чужим людям, се велика кривда, якої так легко не можна направити, а так легко дізнаємо її від тих, що знають обов'язок осьмої заповіді: Не свідчи ложно.

Признаємо, *що жонатому священникови тяжко провадити парохію*, але чи ж безженному не тяжко? Ми жиємо одні побіч других, з латинським клиром маємо вже довгу практику і великий досвід цілих століть, маємо можливість контролі і можемо зробити порівняння, хто що варта? Проводити парохію нікому не приходить легко, хто вірно і совісно хоче виповнити свої душпастирські обов'язки. Чим

більше сил духовних в парохії, тим легше подолати всім обов'язкам. Треба мати достаточне число добрих священиків, тоді будуть добрі парохії, бо легше буде ними управляти. Але ми чуємо часто повторювані слова: не в числі, але в якості полягає вся доброта клиру. *Нехай буде мало, але щоби добрі.* Така засада часто заводить і не зовсім згідна з засадами Христа, котрий прийшов для спасення всіх і хоче, щоби не мало було добрих, але щоби всі були добрі. Навіть для одної погибшої вівці, оставив дев'яносто дев'ять і пішов за нею шукати, щоби всі вівці уратувати. Ми теж повинні старатися, щоби всі були добрі і щоби їх було як найбільше.

Ми жонаті священики творимо в нашій церкві велику більшість і нас зділати всіх добрими священиками, це діло Божє, якого треба всіма силами доконати. Без нас буде взагалі менше священиків і буде менше добрих, з нами буде більше священиків і буде більше добрих, тому заключаємо, що наш українсько-католицький клир тоді буде мати найбільше добрих священиків, коли будуть добрі безжонні і добрі жонаті, тоді з більшими силами досягнемо більше добро нашої церкви, і для більшого добра нашої церкви повинен бути задержаний первісний стан церкви, коли при одних і других церков мала найбільшу силу і найбільшу святість.

Д-р Гавриїл Костельник.

Сотворення.

(Докінчення.)

17. Сотворити значить: щось з нічого зробити. Але — чи се загалом можливе? Треба при тому розрізнити можливість — зглядно: неможливість — абсолютну та емпіричну. Абсолютна неможливість заходить лише там, де щось мало би повстати без ніякої причини. При творенню нема такого випадку. Тут єст Бог (єство безконечно совершенне), котрий ділає, нема лише субстрату, з якого Бог щось творив би. Отже сотворення не є абсолютно неможливе.

Видається воно тільки емпірично неможливе. Досвід каже нам, що в фізичному світі все, що повстає, повстає не тільки діланням якоїсь причини, але також з якогось субстрату. Кожде органічне єство розвивається з якогось зародка, кождий зародок повстає з органічного єства. Для витворення статуї, машини і т. д. чоловік необхідно потребує матеріяльного субстрату. Як уже Vaso de Verulam зазначає, наше людське творення сягає лише так далеко, що можемо природні річі й сили переставити, зібрати, роз-

лучити, злучити, але не можемо витворити ані одної річї, ані одної сили.

Ось під напором сього досвіду емпірики, для котрих досвід є а та о, відкидають поняття сотворення яко абсурдне. А що нинішній вік загалом пересяк „духом землі“, тому поняття сотворення йому не до вподоби. Та се тільки в наслідок жибної абсолютизації безпосередного досвіду.

Як ми се вже пояснили, дальший, посередний наш досвід рішучо заявляється за сотворенням. Органічних зародків спершу не було на землі, й не мали вони тут свого коріння, з якого розвинулися би, — звідки отже взялися? З якого субстрату? Нема иншої розв'язки, як приймати, що вони повстали „ex nihilo objecti“ себто: що вони сотворені. Отже поширений досвід таки доводить нас до таких фактів, де ества в природі повставали „ex nihilo objecti“. А зародки органічних еств — можемо сказати: природи органічних еств — се саме та сфера в фізичному світі, котра відзначається найбільшим та найдивнішим багатством сил. Природи органічних еств, чито „душі“, „форми“ (Аристотель), „домінанти“ (Reinke) далеко перевисшують природу аноматичної матерії. Се щось над матеріяльного, щось зовсім нового, що додано до матерії, а не щось такого, що мало би розвинути з матерії. Коли отже те, що в фізичному світі вивінуване найбільшими силами, могло повстати „ex nihilo objecti“, то як відмовити згоди на те: що також матерія, котрої природа далеко не-совершенніша, могла повстати „ex nihilo objecti“? Коли Творець своїми силами так перевисшає всі наші поняття, що він з нічого сотворив природи органічних еств, то він а fortiori міг сотворити матерію без ніякого субстрату. Не можемо тому дивуватися, що фізичні ества не можуть так творити, як Бог. Між природою Бога а між природою фізичних еств заходить неабияка різниця: фізичні ества, яко сотворені, навіть у своїому ествуванні потребують чужої піддержки — отже послідовно також у своїому діланню не можуть вони зачинати від зєра, але мусять мати якийсь субстрат. А Бог є ens a se, він не потребує чужої піддержки у своїому ествуванні, отже також у своїому діланню не потребує він ніякого субстрату, але може зачинати своє діланне від зєра — а nihilo objecti.

Приймивши раз суцню різницю між природою матерії і природою органічних еств, з неможливою логічною конечністю доходимо до заключень: що фізичний світ не є Абсолютом, що природа Абсолюта, як то кажуть, о ціле небо перевисшає природи сотворених еств, що Бог може творити в обявленому значінню слова. Нїде притому нема м'якої недорічності, ніякого абсурду. Щоби виказати якийсь

абсурд, треба би вже вихідну точку — себто: суцню різницю між природою матерії і природою органічних еств — звести до абсурду. Алеж за сею різницею заявляються всі факти як найбільш поширеного досвіду.

Фізичні ества можуть творити тільки в тому значінню, що можуть злучувати та розлучувати, в ріжний спосіб укладати природні сили. Алеж природи органічних еств при народженню нових органічних еств творять у більше зближеному значінню до того, як творить Бог. В дійсности маємо тут посереднє творення божє. Бог творить через природи органічних еств. Квестія мається так: Чи нове органічне ество (властиво: нова позиція природи органічного ества) є тільки новою мішаниною, новим сполученням вічних природних елементів? або може нова позиція природи органічного ества є чимсь таким, що ще ніколи в буттю не виступало? Коли ми вже раз заявили за тим, що між матерією й природами органічних еств заходить суцна різниця, то послідовно мусимо згодитися також на те, що нові органічні ества (народженням) повстають *ex nihilo*. А основується се на слідуючих фактах: 1) органічне ество се замкнена в собі цілість; 2) отся цілість у часі витворюється (родиться) і в часі гине — пропадає яко така; 3) число органічних еств у світі не є постійне (так н. пр. спершу не було на землі так богато птиць, як нині); 4) коли родичі родять дитину, то самі притому не гинуть, і не дають дитині нічого зі своєї цілості. Отже ество родичів не перекидується в ество дитини. З того, що клітини розмножуються діленням, годі заключити, що нова клітина не є витворена *ex nihilo objecti*. Атже тут ділиться тільки матерія, з якої складається матірня клітина, а не також її природа. Бо колиб отся природа ділилася, то матірня клітина мусіла би відпасти від первісної своєї природи. Виходить з того, що органічне життя годі вважати за щось такого, що було би відвічне (хочби тільки у фізичному значінню), і тільки зміняло би з часом свої формації (як матерія). Звідки отже береться нове органічне ество? Нема иншого виходу, як приймати: що воно повстає *ex nihilo* дивним, незглубимим діланням природ його родичів. Смерть органічних еств, тобто: повернення „*in nihilum*“, є вповні аналогічним процесом до їх повстання *ex nihilo*.

Маємо тут отже майже таке саме творення, яким було первісне сотворення фізичних еств. Різниці заходять такі тут безпосередно ділаючою причиною є природи органічних еств (родичів), там такою причиною був Творець; тут за всіди потрібна матерія, яко свого роду субстрат (нова природа органічного ества не розвивається з матерії!), там не було такого субстрату при творенню матерії, але при

творенню органічних еств вже був такий субстрат (себто: матерія); тут помімо того, що природа дитини не є тільки новою формацією природи родичів, але чимсь вповні новим, всеж такий якась гомогенна сила переходить з ества родичів в ество дитини, а там від Творця на сотворене ество переходить тільки гетерогенна сила (се небавом пояснимо).

Leibnitz, спіритуаліст (він також матерію вважає за духову субстанцію), приймав, що всі „монади“ (так він називає незложені субстанції, з яких складаються всі річи у світі) Бог сотворив нараз у первовіку. Коли нині якесь ество родиться, то тим воно тільки виступає з укриття, в якому ждало на свій виступ від первовіку світа. Leibnitz, яко спіритуаліст, зрозумів, що повстання нових органічних еств не можна звісти на нову мішанину, чи то на нове сполучення вічних елементів. Він зрозумів, що такі субстанції можуть бути тільки сотворені — себто: що повстають *ex nihilo*. Але щоби їх виступ у часі представити більше природним, тому акт божого творення ограничив він на один момент. Ясно одначе, що Бог так само може творити й нині, коли він міг сотворити світ у первовіку. А чи Бог дійсно творить нині, і якого роду се творення, про се рішає розважання подій, які нині заходять у світі.

18. Дві проблеми треба розв'язати, коли розважаємо сотворення загалом: 1) Чи загалом може щось бути сотворене *ex nihilo objecti*? 2) Чи Бог може так ділати, щоби Його діло опинилось поза Його природою, а щоби Він притому нічого не стратив зі своєї природи?

Першу проблему ми вже розв'язали. Слід тепер займитися другою.

Коли кажемо, що фізичний світ сотворений, то се значить: що фізичний світ є зовсім іншою природою, як природа божая; що він не належить до божої природи; а всеж таки все, що сотворений світ має, має він від Бога. Чи в тому не криється суперечність? Була би тут суперечність, якщоб ми твердили, що сотворений світ під тим самим оглядом належить і не належить до божої природи. Алеж ми так твердимо: сотворений світ належить до божої природи тільки під оглядом своєї причини; а під оглядом роду своєї природи він не належить до божої природи. Отже логічної суперечности нема. Всеж таки процес божого творення на віки останеться для нас незглибимим, і буде для нас свідком безмірного, незглибимого богатства божої природи. Годі нам отже й заходитися, щоби сю сторону божого творення засувати директно. Вистарчить, коли у світі знайдемо щось аналогічного, і заключення наше піде в тому напрямі:

коли щось такого в фізичному світі можливе, то воно — ще в більшому стилі — можливе також у Бога.

Машина, яко така, себто: той плян, той уклад, який становить суть машини, є ділом людського розуму. Незглибимим способом людський розум викинув із себе свій твір; сей твір здійснився зовні розуму, і все, що він має, має він від розуму, а всеж таки не є він розумом, ані навіть однородною природою з розумом. Розум притому нічого не стратив зі своєї природи, а помимо того він дав машині все те, що становить її суть. Заходить тут якась трансцендентність, котру годі поглибити, а однак вона є. Трансцендентне ділання загалом питома нашому розумови. Так: розум пізнає річи, алеж його єство не перекидується в ті річи; розум трансцендентно перекидується в будучність (коли пізнає будучність) та в минувшість і т. д. А коли щось такого діється в фізичному світі, то як не згодитися на се, що аналогічна трансцендентність може заходити також між Творцем та Його творивом? Заперечують се лише ті, що свідомо чи несвідомо сталися невідлунками механічного світогляду, алеж такий світогляд се „посуха“ для душі, чи навіть „сухоти“ для душі. Він згори відкидає все незвичайне, все дивне, і Абсолютови приписує таку саму мізерну природу, яку знаходимо в механічному діланні фізичних річий.

Та се засліплення й ніщо більше. Якщо не хочемо бути засліпленими, то мусимо признати, що природа Абсолюта так богата, так дивна, так перевищає все сотворене, що нам, як ап. Павло висловлюється, „ані через думку не перейшло“, що діється в життю божому.

Бог сотворив світ, се значить: що Бог „викинув“ світ зі себе, але нічого не уймив своєї природі — як людський розум „викидає“ зі себе свої пляни, що стаються суттю людських творів, і як людська свободна воля зачинає своє ділання сама від себе. Правда, те, що людський розум „викидає“ зі себе, се тільки уклад — а не самостійне єство; а Бог „викидає“ зі себе самостійні єства. Алеж Бог є *ens a se*, Бог безконечний, і в тому треба шукати причини, що Бог може творити не тільки порядки в матерії, але також самостійні єства (субстанції). Се отже софістична метода, коли новочасні атеїсти, хочаби збити думку про сотворення, заєдно тільки крутяться довкола засади Елеатів „з нічого ніщо не повстає“. Елеати при тому „нічому“ не мали на думці творчої сили Бога (їх Бог нічого не творить!), а новочасні атеїсти повинні знати, що властиве поняття творення включає в собі творчу силу безконечного Бога. Колиж вони сю творчу силу Бога замовчують, або а пріогі відкидають, то якраз при тому кермуються софстичною методою.

19. Ми вже підносили, що поняття про світ до нині вже так пересіялися, що осталася для нас тільки одна альтернатива: або сей світ є Абсолютом, або він є сотворений. Ми виказали, що сей світ рішучо не дається поняти як Абсолют. Усі факти з найширшого нашого досвіду вказують на се, що сей світ мусить мати свою зовнішню причину, від якої він у цілості залежний.

До піднесеного можемо ще отсе додати: фізичний світ розбитий на части, в ньому є зміни, повстання та пропадання, а в природі Абсолюта щось такого немислиме.

Матерія розкинена по вселенній, її елементарні части (молекули, атоми чи електрони — се не зміняє стану річі) виступають як одиниці, у фізичному світі виступають самотійні, автономні ества (органічні ества) — а такий розділ у природі Абсолюта немислимий. Абсолют мусить бути одним індивідом і одною природою, а фізичний світ не є одним індивідом, ані одною природою.

Абсолют вічний; се значить, що кожда його „часть“ є вічною: отже в ньому не може повстати ніщо нового, не може він підлягати ніякому розвою, ніщо в ньому не може пропасти. Колиб ми хотіли фізичний світ уважати за Абсолют, то ми необхідно мусіли би всяку зміну, повстання та пропадання вважати тільки за щось вповні ілюзоричного (як Елеати).

Така думка була би противна цілому нашому життю — для якої отже рації ми придержувались би її? і яку вартість вона мала би?

Ось до якої яловости доходить послідовний атеїзм. Але атеїсти ніколи не є послідовні. Зі всіх філософічних систем вони вибирають, що їм до вподоби. І не годяться між собою в нічому іншому, крім у тому ляпідарному твердженю, що „Бога нема“. Тому не диво, що атеїсти ніколи не є на „своєму місці“; вони заєдно тільки шукають та шукають.. А се тому, бо світ на кожному кроці свідчить їм, що їх чільна думка нічого не вияснює, що вона наражена на самі суперечности.

Почаївський монастир на Волині.

(Історичний нарис.)

I.

Прастарий і прадавний, славний монастир на святій Горі Почаївській! — Той самий, що стоїть у 8-ми верствах від бувшого австрійського кордону, якраз проти латинського монастиря в Підкаменю, яко споконвічна церковна твердиня українського народу. Найбільшими святощами Почаїв-

ського монастиря є — скеля зі „стопкою“ Матери Божої, її чудодійний образ і моці преподобного Йова, що був колись тутешнім ігуменом. Вередливій українській історії забалося зробити так, щоби цей монастир, який протягом довгих віків був справжньою цитаделлю духа і віри нашого народу, опинився в руках чорносотенних московських патлячів і став місцем притулку всього ворожого нам. Глухим гомоном відкликається слава ясної минувшици цього монастиря, яка лунала колись по всій Соборній Україні, але мельодійні мотиви „Богогласника“ вже давно стали фальшивими тонами московського „Псалмопенія“...

Останніми роками, перед війною, Почаїв „уславився“, як найкраще своїми погромними „Лістками“ та „ізнестіями“, а тепер „уславлюється“ безграмотними черцями та низькопоклонними прислужниками польського панства із „стражі кресовей“, завдяки чому українська святиня стала пустою в той час, як на вколо неї буйним цвітом цвіте ди́ке невірство, або забобонне сектарство.

Важко щось говорити про сучасний Почаїв, але говорити треба бодай уже тільки через те, що його минувшина знайшла в українській народній творчості саме почесне місце. Десятки пісень, сотні легенд і тисячі переказів беруть свій початок від того джерела, що бе „живучою водою“ з чудодійної „стопки“ на сірій скелі Почаївської твердині, але ми все ще байдужі до неї. Дарма навіть і те, що про неї вже давним давно ведуться запеклі змагання між Москалями та Поляками, на мові яких написано й надруковано чимало всяких „історичних дослідів“, тенденційність яких очевидна.

Цьому по часті сприяла та обставина, що ще й досі не було достотно зясовано точного часу і умовин повстання цього монастиря, який у польських авторів був лише „католицьким“, а в московських — „ісконі рускім і православному“. Тому власне, навіть випадково знайдений якийсь історичний документ, — жорстоко розбиває всі ці твердження і дає цілком инше освітлення всієї справи. Про те, що Почаївський монастир із перших днів свого повстання був тільки православним, тепер уже, здається, ніхто й несумнівається, але, однак, деякі польські кола, покликаючися на те, що сучасну велику монастирську церкву збудував граф Микола Потоцький, — завзято доказують „права польскости“, чим очевидно підготовляється ґрунт для „ревіндикації“, як-то було вже із православним собором у Луцьку й старовинним монастирем у Загороді.

Треба знати, що коли граф Микола Потоцький (славний в народніх казках — „Староста Каньовський“) заходився будувати велику монастирську церкву й инші монастирські забудовання у 1771 році й закінчив їх у 1785 році, то він уже тоді був греко-католиком східнього обряду,

а крім того, — будував те все на місці стародавнього православного монастиря, який до того часу існував уже цілих 550 літ, від 1220 року і, нарешті, коли навіть від 1713 року по 1831 рік він перебував у посіданню греко-католицького чина Василянів, так це ще ні в якому разі не є доказом його „польськості“.

II.

Про повстання Почаївського монастиря є багато всяких переказів, що говорять про його православне походження, однак, найпевнішими доказами можуть бути уміщені у „Волинскомъ Историко-Археологическомъ Сборникѣ“ за 1896 рік два цікаві документи. Перший із них п. н. „Дипльомат“ Центера, дідича із м. Макова у Галичині, писаний старою українсько-славянською мовою, свідчить про те, що основу монастиря поклав „православної віри чоловік із Тернополя, пан Іван Туркул“, який узяв на те благословенство від православного грека з Атонської гори, черця Методія, який згодом став першим ігуменом цього монастиря. Другий документ — писаний польською мовою „Хроніка“ — походить із 1732 року з під пера Василянина Провінціяля і стверджує якраз те, про що говориться в „Дипльоматі“.

Отже, коли до цього додати ще „дарові грамоти“ православної родини панства Домашевських та пані Ганни Гойської, то стане цілком ясно, що Почаївський монастир безперечно є лише українським і всяке насильство над ним було б насильством над самою історією.

Говорячи про повстання монастиря, варто також згадати і про повстання самої назви „Почаїв“ яку дехто виводить від назви р. Почайки у Києві. Назва „Почаїв“ повстала від сполучення двох слів „Поча“, і „Діва“, що означало: „Почала Діва являти чудеса свої“. — Первісна назва була „Поча-Дів“, яка з часом перейшла в однословну назву „Почаїв“ і такою залишилася до цього часу. Тоді-ж, коли заснувався монастир, ніякого села чи хутора тут не було. Найближчий хутір, Кімнатка, знаходився у віддалі 12 верстов. Але, ліпше всього, наведемо текст самого „Дипломату“. Подаємо його в точному відпису, замінивши лише правопис, щоби то було більш зрозумілим для сучасного читача. —

„В імя Отця і Сина і Святого Духа.
Тройця единосущная і нерозділяемая!“

„Се аз владыці моєму Господу Богу і Спасу нашому Іс. Хр. троїченский поклонник Михаїл Центер воєвода Божою милостію господар землі владеной на горі чуда пресвятої Діви Марії П о ч а - Д і в а і супруга Олена Михаїла Центер юж господарство ми нашим благим хотіннем і благословіннем святителем нашим Методієм дали і потвердили есьмо монастиру на горі чуда Прес. Діви і земля прилеглая чудесній горі діяте волок з лісом і хотар комнатка діяте до-

мов з млини на ріці і з чотири пасіки з пчоли і з весь приход і да поставлять от се дана перед молебниці нами калугери*) от монастир-скит на горі чудесній Пр: Дів: Мар: своїх мніхов на тот метох I) і на тоті послушници і в пасіки і да послушаєть от них всі святая монастир на горі чудесній Поча-Діва і отта господарства да будет сія метом з послушници і з пасічников мирно а за день і за злотих а речей кому II) і за очті III) за комян IV) за безман V) і за талери і за вози, за войско і за десятину, за пчоли і за городину VI) за вівці і за свині, і за дань за солі, і за дань за млини, за коні і за опал VII) за подводи, і за старости. і да неїма влазити нікакоа потреби на тоя послушници і мніх слуги господареві і чловници VIII) і чубніри IX) да неїмаєть влазити токмо егда обрашуться в тоті послушници ілі їх чоловіки злотворци, на той час да імаєть молебници наші калугери дати їх в руки судових, а от інших ангеріях X) да будут в покої почто всі люди чужди от лядської землі, і того ради да не імаєть нікакая потребу з послушници ні XI) да неізвоят от них, і за всіх ангерах да будут в покої токмо да імаєть ни роботати. Святий монастир чуда Пресвятої Дів: Мар: і от господарства ми нічто да не імают они роботати. І тако даєм і от господарства то даніє з послушници і з весь приход метох ненарушенно ніколи же на віки віков і юж і мают они одріканіє от інших господарей. А молебници наші калугери тих святих монастир от да напишут в божественні жертвенници і в великом поминенію творят нам память от год до год іако єсть обичай хрестиянський доки лежать тих святиї монастир лежат будут".

„Даніє і подтведрженіє з всім приходом і метох непо-рушенно ніколи же на віки вічния і ік нікто да се неумішаєт пред сим істинниму листу нашому господарствами инак да не будет“.

„Сам господин велія Михаїл Центер по глаголу Іоана Туркула. Супруга Центера Олена.

Оу гроді Макові УАСГІ, год АІ фебруара“.

„Совершая тоє року А І Й, 1 октобра. Монастир Почаєв“.

Із цього видно, що причиною „наданія“ вище наведеного „Дипломату“ Михайлом Центером були старання першого фундатора Почаївського монастиря — Івана Туркула, заходами якого не тільки що вибудовано першу церкву і впоряджено всю монастирську садибу, але й „на віки вічная“ забезпечено його правне існування. Очевидно це дало привід поставити його поруч першого ігумена цього монастиря, черця Методія, що бачимо на старих образах „Явлення Божої Матері на Горі Почаївській“ де перед нею стоїть поруч черця Методія і Іван „Босий“, який згадується в пісні про це „Явлення“ яко пастух, що пас „овці на горі і увидів Матір Божу на скалі“...

*) Монахи.

Безперечно, що таким чоловіком, який бачив явлення Божої Матері на скалі в огненному стовпі можна сміливо сказати, був не Іван Босий, а Іван Божий, себ-то чоловік боголюбивий та богобоязливий. Таких людей наш народ звичайно, називає „Божими“ і таким власне чоловіком у народному уявленні міг бути ніхто інший, як Іван Туркул, який дійсно був боголюбивим та богобоязливим, що й означало „Божий“. При записуваннях народніх переказів про чудесне явлення Божої Матері на Горі Почаївській, — слово „Божий“ легко могло змінитися в — „Босий“.

Поза тим могло бути ще й так, що всякі побожні люде й великі преподобники в уявленні нашого народу мали бути босими — як зимою, так і літом, бо в цьому власне мала виявлятися їх вищість над самою природою.

Отже, цілком можливо, що такого чоловіка, як Івана Туркула, легко могли назвати „Босим“, як співається і в пісні. А що ім'я Туркула було дійсно Іван, це видно хоч би й з наведеного вище „Дипломату“, якого видав Михаїл Центр для почаївського монастиря в 1220 році, де ясно зазначено, що видано його за „благословінням святителя Методія“ і „по глаголу Івана Туркула“.

Таким чином Божу Матір, що стояла на скалі в огненному стовпі, безперечно бачив Іван Божий — Туркул; — чернець перед Божою Матір'ю, який молиться, є ніхто інший, як Методій — грек, якого „сама Мати Божа“ обрала установником Почаївського монастиря. Явлення Божої Матері Івану Туркулу відбулося на горі у 1198 році 17 квітня, а засвідчене перед народом, там-же на горі, черцем Методієм 1209 року 15 серпня.

Крім явлення Божої Матері на горі, яке бачив Туркул і про яке свідчив Методій — було без сумніву і друге, подібне-же явлення Божої Матері, бо-ж відомо, що в час одного такого явлення на скалі Гори Почаївської, зістався слід її правої „Стопи“, який з того часу служить водозбіром для води, яка має в собі цілющі якості.

Про це чудо ще й досі вся Волинь співає:

„Пасли пастирі овці на горі,
Увиділи Матір Божу на скалі.
На тій скалі стопку знати,
Де стояла Божа Мати. —
Там воду беруть,
Всім вірним дають“...

Хоча могла бути випадковість, що підчас другого явлення Божої Матері, яке було вже після смерті Методія і Туркула, приблизно біля 1261 року, з якого походить і слід „стопи“, був свідком який будь пастух, що називався Іваном.

Переказ цей досить суперечливий і обидві варіації мають свою рацію. Ясно одно, що будівничими монастиря

були Іван Туркул із міста Тернополя, чернець Методій із Атонської гори та тих дванадцять робітників, яких привів Туркул для будівництва монастиря і які залишилися в ньому черцями.

Згадки про те, що начеб-то монастир заснували черці із Київської Печерської Лаври біля 1240 року, які ніби-то втікли із Києва перед татарською навалою — нічим не стверджуються. Що черці Київського Печерського монастиря могли втікти перед татарською навалою до Почаїва, немає нічого особливого, бо вже це одно доказує, що вони йшли до нього, як до відомого вже в той час місця. —

Першопочаткову основу й дальшу будову Почаївського монастиря поклали не чужинці, а наші-ж таки волиняки та галичане.

III.

З часу заснування Почаївського монастиря 1220 року і до XVI століття, власне до 1558 року, монастир жив і розвивався сам собою, користаючи з тих маєтностей, що надав монастиреви Михаїл Центер через Івана Туркула та добродійними пожертвами добрих людей.

Коли-ж Волинь підпала під польську зверхність, то як життя цілої країни, так і зокрема монастиря, змінилося на гірше. Монастир сам собою не міг уже розвиватися. Для нього стало необхідним мати за собою когось сильного і багатого, що користав із права і мав змогу збройною рукою захищати те право.

Монастир, мимо своєї волі, мусів шукати собі патронів, фундаторів та ктиторів серед околичних магнатів, які мали тоді в своїх руках силу і право.

Отже, першою такою фундаторкою і захистницею Почаївського монастиря стала від 1597 року богата волинська дідишка Ганна Гойська.

Сталося це так. В 1559 року грецький митрополит Неофит під час своєї подорожі з Царгороду по Україні, проїзжаючи через Волинь, зупинився на відпочинок у містечку Урлі, що недалеко Почаїва, в домі дідишки Ганни Гойської. Перебувши в неї якийсь час і відїзжаючи, як подяку за гостинність, яку мав у Гойської, поблагословив її образом Божої Матері, якого привіз із собою з Царгороду.

Цей образ довгий час перебував разом із іншими образами в кімнаті Гойської. Згодом хатня челядь стала помічати, що образ дуже часто сяє незвичайним світлом. Де кілька разів говорили про це Гойській, але вона не звертала на це великої уваги. Однак, скоро стався випадок, який змусив її переконатися в незвичайності того образа.

Якось вона сказала своєму рідному братови Пилипови Козинському, який був сліпий від народження, щоб він по-

молився перед тим образом і, от, коли той із племінною вірою став молитися, став зрячим і враз побачив світ.

Побачивши таке надзвичайне чудо на своєму рідному братови, — Гойська вважала вже невідповідним тримати у себе цей образ і вирішила передати його до Почаївського монастиря. Для цього у 1597 році запросила вона єпископа, черців і священників і вони із процесією та при великому здвизі народа перенесли його на Гору Почаївську і поставили в Успенській церкві. —

Разом із передачею до монастиря чудодійного образу, Ганна Гойська забезпечила монастир маєтностями і в тому-ж таки 1597 році, наділила його землею, лісом і селянами, а поза цим дала засоби на впорядкування при монастирі друкарні, в якій-би друкувалося слово Боже.

IV.

Після смерті Ганни Гойської, її маєтності перейшли, як спадщина, до її нащадків — лютеран Фірлеїв, які в той час жили у містечку Козині.

Ці, нові володарі, Фірлеї з метою вигнати черців із Гори почаївської, щоби потім заволодіти тими маєтностями, які були подаровані Ганною Гойською для монастиря, — почали робити різні збитки. Нищили межі монастирських маєтностей, ловили і били черців, не дозволяли їм навіть воду брати на своїх землях, а людей, що йшли до монастиря на прощу, переймали й не пускали.

Один із цих володарів, Андрій Фірлей, пішов ще далі. Якось, озброївши багато своєї двірської челяді, він 16 червня 1623 року напав на монастир і пограбував усі монастирські скарби: ризницю, утвар і, навіть самий чудодійний образ зі срібними підвісками, які зображували собою ті чуда, що сталися при цьому образі. В додаток до цього богохульства жінка Фірлея з його намови одяглася в церковні ризи, взяла до рук чашу і так вийшла до гостей, що в той час балювали у Фірлея. Появившись так, ганьбила не тільки православну віру, а й навіть чудодійний образ, але в той самий момент була скарана справжньою чорною неміччу, яка тяжко мучила її аж до того часу, заки Фірлей не дав обітницю повернути чудодійний образ на його попереднє місце.

Однак, не дивлячися на це, образ Божої Матери перебував у Козинському замку біля 20 років і тільки аж у 1644 році Фірлеї знову звернули його на Гору Почаївську. —

Грабували монастир не тільки одні дідичі Фірлеї, а й інші пани, так графи Ледоховські, які розташували в монастирі свою хоругву і дозволяли жовнірам нищити його та зрабувати, як тільки їм самим хотілося.

V.

Другими фундаторами й оборонцями Почаївського монастиря, після Гойської, були знову таки православні волин-

ські дідичі: Федір і Ева Домашевські, які за порадою почаївського ігумена Йова вибудували у 1649 році над „стопою“ Божої матери велику муровану церкву Святої Трійці і таким чином велика святиня, яка протягом довгих віків була під відкритим небом, завдяки Домашевським стала „святая святых“ нового храму.

VI.

У 1675 році сталося чудесне врятування Почаївського монастиря від татарської облоги. Про це зберігся такий переказ:

1675 року, з наказу турецького султана Магомета IV-го були послані на Польщу під проводом хана Нуредина величезні ватаги татар та турків. Ідучи на Збараж через Вишневець, татари підійшли до Почаївського монастиря і з усіх боків обложили його. Ця облога тривала три доби, від 20-го по 23-тє липня, загрожуючи монастиреві остаточним знищенням. Татари попалили вже всі околишні й монастирські забудування і вбили з монастирської братії одного священика і одного диякона, а врешті в ночі з 22 на 23 липня постановили налягти на монастир цілими своїми силами, бажаючи його взяти приступом.

В довершення до всього, ще одна біда спіткала монастир: в ньому майже всі забудування були деревляні, а сам він був обгороджений звичайним високим деревляним ча-стоколом.

В такому надзвичайно непевному положенню черці з ігуменом монастиря Йосипом Добромирським на чолі, а також і всі люди з околиць Почаїва, що заховалися в монастирі, — вже ні звідки не ждали ніякого рятунку і так звернулися з горячою молитвою до Пресвятої Діви Марії, а також до преподобного Йова.

23-го липня, як тільки на світ поблагословилося, підчас правлення служби Божої перед образом Божої Матери, коли заспівали „Воизбраній воеводі...“ сталося чудо. Як каже переказ: „небеса розтворилися і над монастирською Свято-Троїцькою церквою з'явилася у воздуху сама Мати Божа в надзвичайному сяйві і розістлала білосяючий омофор для захисту народу християнського. Поблизу Божої Матери, праворуч, стояв у повітрі преподобний Йов Почаївський і молився“.

Зпочатку татари прийняли це явище за якусь незвичайну мару і стали сипати в нього стрілами із луків, але стріли, до надзвичайного страху ворогів стали вертатися назад і разити тих, що їх пускали.

Від надзвичайного переляку вороги розгубилися й почали один одного вбивати й на всі боки розбігатися. Тоді всі ті люде, що були за монастирською огорожею, кинулися на татар і багато їх знищили, а ще більше захопили

в полон, при чому деякі з них були так вражені тим дивним явищем, що прийняли християнську віру і назавжди залишилися при монастирі.

VII.

Від 1713 р. по 1831 рік почаївським монастирем володіли уніяти-Василіяне. У 1831 році московським царем Миколою I-им частину уніятських черців Почаївського монастиря було обвинувачено в участі в польському повстанні і віддано під суд, а решту було розігнано по інших уніятських монастирях. Почаївський монастир розпорядженням того-ж Миколи I-го перейшов до рук московського православного духовенства.

За час свого володіння Почаївським монастирем уніяти, помімо широкої просвітно-видавничої праці за допомогою графа Миколи Потоцького, вибудували величавий, нині існуючий Успенський собор зі всіма іншими монастирськими забудованнями, а крім того виклопотали у папи грамоту, по якій всі католики визнали Почаївський образ чудодійним і коронували цей образ.

Сталося це при таких обставинах.

Граф Микола Потоцький, син Белзького воєводи — Степана Потоцького, з дитинства був вихований у вірі латинській, але згадка про те, що предки Потоцьких були східного грецького обряду, а також ще й те, що йому самому, яко старості канівському, прийшлося ближче пізнати український народ і його звичаї, що очевидно змусило його зріктися латинства й перейти до унії, що хоч трохи наближувала його до віри своїх предків. За молодих літ і в часи свого „старостування“ на Канівщині, Микола Потоцький провадив своє життя надзвичайно розгульно, про що існує навіть ціла анекдотична література.

І, от, цей магнат, віддаючися самим дивовижним забавам, разом із тим був наскрізь перейнятий духом демократизму, що знову таки не перешкоджало йому творити свавільні суди над селянами й збиткуватися над жидами, часто забиваючи їх на смерть.

Одного разу, їдучи повозом польською дорогою, на виду Почаївського монастиря, ні з цього, ні з того, коні шарпнулися й понесли, а Потоцький і його фірман випали на землю. Розлютований такою неухважністю фірмана, Потоцький вихопив із-за пояса пістолю і зі словами — „Умри, злодію!“ — направив її на фірмана. Фірман бачучи неминучу смерть, з першим рухом руки Потоцького, звернувся до Матери Божої з благанням: — „Мати Божа, сяюча чудами в образі почаївському, спаси мене!“ Пістоля не вистрілила. Тричі наводив Потоцький на фірмана пістолю, тричі звертався фірман зі своїм благанням до Божої Матери, тричі

смертельна зброя в руках Потоцького робилася безвладною, хоч зброя в Потоцького все була добра.

Вражений таким явним заступництвом Божої Матери, Потоцький, після втихомирення людьми коней, зразу-ж простив фірмана й наказав йому везти себе до Почаївського монастиря, де приніс перед чудодійним образом Божої Матери своє каяття. — Сталося це в 1759 р.

З того часу Потоцький зовсім змінив своє життя. Став жити дуже просто, часто відвідував Почаївський монастир, а потім цілком осівся в ньому і не опускав його аж до смерти.

Ця зміна з Миколою Потоцьким і його сталим життям у монастирі, було для останнього дуже цінним придбанням, бо Потоцький зразу-ж заходився будувати велику церкву і братські будинки, що й зробив як найкраще.

В 1771 року по 1785 рік було вибудовано теперішній собор Успіння з підтримуючими його з полудневої і західної сторони укріпленнями, а з трьох сторін оточуючим його величезним братським будинком.

Всі ці забудовання Микола Потоцький перевів майже своїми коштами і стараннями. Звичайно, тут не треба забувати того, що крім цього було ще багато дарової праці селян із околицьних сіл.

Ці будови під усяким поглядом можуть назватися зразковими, особливо, якщо взяти під увагу які-то природні труднощі треба було переборювати, бо ґрунт тут дуже нерівний, гористий та хибкий. Однак, усе те було переможене і плян будови виконаний.

В цих нових забудованнях головна церква, яка стала на місце давньої церкви Трійці і яка обіймає собою „стопку“ Божої Матери, названа Успенською. Замість восьми попередніх церков: 1) Успіння, 2) Трійці, 3) Св. Чудотворця Миколая, 4) Побіди Божої Матери над татарами, 5) Св. Великомученика Федора Тирона, 6) Благовіщення Діви Марії, 7) Воскресення Христового і 8) Преображення — стало лише три церкви: Успенська, Печерська і Різдва Пресвятої Богородиці, — яка збудована вже поза монастирською огорожою.

VIII.

Коронування чудодійного образу Божої Матери Почаївської відбулося ще до часу скінчення будови Успенського собора. Микола Потоцький, як тільки розпочав будівництво церкви, став клопотатися про прославлення і прикрашення чудодійного образу. Він постановив собі вжити всіх засобів, щоби ця святиня була вславлена і признана всією католицькою церквою. Для цього існував у латинян т. званий звичай коронації того образу, якого визнали чудодійним, для чого відбувалося урочисте прикрашення окремими зо-

лотими коронами. Корони ті звичайно освячував сам папа і посилав їх із Риму на місце своїм спеціальним послом. Але ранійш, ніж послати такі корони, папа призначав відповідний розслід справи. Кілька призначених папою єпископів чи священників, розпитувалися на місці в очевидців і під присягою записували їх свідчення про чуда того образу, якого мали коронувати і проте все доводили до відома папи. Лише після цього папа давав свій дозвіл на коронування і доручав зробити це одному з єпископів. 1772 року до Почаїва приїхав уніятський єпископ Сильвестер Рудницький зі спеціальним завданням — вивчити й дослідити всі чуда, які відбулися при чудодійному Почаївському образі Божої Матері і про все повідомити Рим. Папа Климент XIV-й, отримавши донесення єп. Сильвестра Рудницького, негайно дав дозвіл на коронування і доручив його перевести тому-ж таки єп. Сильвестрови Рудницькому. Стараннями Потоцького в Римі були зроблені зі щирою золотою, відповідні до розміру образу, корони. Ці корони були привезені до Почаїва офіційним папським послом. Коронація відбулася 8-го вересня 1773 року, про що заздалегідь огосили через єпископів по всій Україні Литві та Польщі. Для того, щоби притягти на це свято більші маси народу, папа дав для всіх, що прийдуть на той день до Почаїва, відпуст.

Коронування образу відбулося на широкому полі, на схід від монастиря, де була збудована пишно прикрашена каплиця. Дорога до тієї каплиці від монастиря була по обидва боки обсажена деревами — як пам'ятка коронування образу Божої Матері, зосталася до наших днів — церква Різдва Богородиці, яка збудована на місці коронаційної каплиці, і стара липова алея, яка від монастиря і аж до місця коронування висажена черцями-василіянами. На свято зійшлося до 100.000 народу, до 1000 католицького духовенства і велика сила шляхти. Чудодійний образ ще вчора був перенесений до каплиці і там цілу ніч правилося богослуження. На другий день рано принесли корони, прочитали послання папи і єпископ Сильвестер Рудницький на виду всіх присутніх людей, при громовій гарматній стрілянині, звуках сурм і тарабанного перебою возложив на чудодійний образ корони: одну на голову Божої Матері, а другу на голову немовляти Христа. Після коронування, при гарматнім гуркоті і звуках музики образ знову перенесли до монастиря, але так, як церква ще не була закінчена, то його поставили в трапезній церкві. Урочистості продовжувалися 8 днів.

1791 року, тоб-то через 18 років від коронації, чудодійний образ перенесено з трапезної церкви в нововибудовану церкву Успенія, де головню перебуває він і тепер.

Як за життя Миколи Потоцького, так і після його

смерти в Почаївському монастирі кипіла культурно-просвітня праця, яка була єдиним змістом василіянських черців. Їх стараннями виходили з монастирської друкарні не тільки одні духовні книги суто церковного характеру, але й такі, як збірник „Народовіщаніє“ та „Богогласник“, які сприяли різнородному культурному розвитку волинського та галицького народа.

IX.

...Часи змінилися... Постановя 1831. року було причиною до того, щоби зруйнувати це все й прищепити тут нові парости. З часу поневолення московським духовенством Київської Печерської Лаври Почаїв був єдиною духовою твердиною українського народа, а так, як ця твердиня в цей час не була православною, то доля її була рішена. Цар Микола I. посадив тут православних і „истинно русских“, які передовсім взялися за позолочування. Так визолотили на великій Успенській церкві бані й хрести, а нижні частини тієїж церкви й дахи всіх монастирських забудовань покрили листовим залізом і вифарбували зеленою фарбою. Широка галерія при Успенській церкві була вимощена асфальтом, у церкві поставлено новий іконостас, якого подарував цар Олександр II. у 1859 році, коли відвідував Почаїв. Стіни собору і всіх інших церков були наново розмальовані так, що тільки дещо збереглося від давнього і те „дещо“ є єдиною, цінною пам'яткою минулого. Так на колюмнах Успенської церкви є образи чудес Божої Матери, на яких бачимо чудові народні волинські й галицькі строї, а в Печерній церкві зосталися чудової роботи статуї святих Василія Великого та Івана Золотоустого. Тодіж православними черцями були зроблені нові іконостаси, збудовано „сінь“ над „стопкою“, „сінь“ і року над мощами Йова й ківо́т для чудодійного образу. У 1862 році відбудовано нову Троїцьку церкву, в якій нині, як у теплій, перебуває від Покрови до Великодня чудодійний образ. Вибудовано також помешкання для друкарні, малярні образів, шпиталю, дво-класової школи, монастирської гостинниці, склепів і т. и. Від 1861 по 1871, на місці старої дзвіниці, вибудовано велику, зверх 60-ти метрів височини нову дзвіницю і відлито великий почаївський дзвін, який важить 98 пудів і 30 фунтів. Побудовано скит із церквою і помешканнями для черців, а навколо монастиря й монастирських садів з полудневої і північної сторони зроблено муровану огорожу і побудовано зі східної сторони святу (вхідну) браму, а другу (віздную) з північної сторони.

Нині в Почаївському монастирі, крім Успенської та Печерської (Йовлевської) церков, є такі церкви: 1) при архиєрейських покоях — Петра, митрополита московського, 2) Підпечерська — Антонія і Теодосія, 3) Трапезна — св. Варвари і княгині Ольги, 4) Тепла Троїцька, 5) Шпитальна — Божої

Матери всіх скорботних радість, 6) зовні монастиря — Різдва Богородиці, 7) Скитські — Свято-Духівська, Серафимівська і Всіх Святих — тепла.

Тепер мимоволі виникає питання, щож доброго зроблено московським православним духовенством за час свого панування в твердині духа українського народу для його духово-культурного розвитку?...

У відповідь на це питання можна булоб сказати дуже багато сумного та гіркого. Однак не будемо про це довго розводитися, бо, здається, нема такого Українця, якийби не знав діяльності почаївських „отцов“, яка все йшла до того, щоби затримати культурно-національний рух серед селянства і так тримати його в своїх руках, яко вірних рабів „царя батюшки“. З метою перешкодити розвитку сільської кооперації, тут існував до війни т. зв. „Союзний банк“, який оббирав порожні й без того селянські кишені. Далі тут був „Союзъ Русского Народа“ для скріплення західних кордонів царської тюрми народів і для русифікації місцевої української людности. Та зрадили московських черців московські заходи й завели їх простісенко до рук зненавджених ними „ляхов мятежників“, — як то називали вони Поляків...

Однак, рабський дух і тут знайшов відповідне собі місце. Потайна надія на „единую и недѣлимую“ заки-що старанно маскується низькопоклонною „льоальністю“ до польської влади й безоглядною зневагою свого народу, потом і кровю якого годують не тільки себе, але й ту наволоч, що прибилася до них від усяких Денікиних, Бредових та Пермикиних підчас їх погрому революційною армією українського народу. Поляки чудово розуміють сучасне становище „атцов“ почаївських і не пропустять тієї нагоди, коли можна буде скористати для себе. Але ми, Українці, не можемо бути до цього байдужі і мусимо вжити всіх заходів, аби ця святиня була очищена від московського намулу і стала власністю українського народу, як то було з передвіків.

1924 року.

Написали: П. Павлюк і К. Лаврінович.

Всіх наших Вп. Передплатників просимо о можливо скоре вирівнання залегlostий за наш часопис та о висилку дальшої передплати.

Адміністрація.

о. Стефан Ковалів.

Наука св. Томи з Аквіну.

I.

Св. Тома з Аквіну прийшов на світ у місцевості Рокка Секка, недалеко Аквіну, в Неаполітанському 1225 р. Мимо спротиву родини вступив до чина Домініканів. Науки теологічні студіював у Кольонії, відтак на університеті в Парижі, де пізніше з великим розголосом навчав. Завізваний папою Урбаном IV. до Італії, викладав богослов'є в Римі та в інших містах, куди товаришував папі. Помер в опанті Фосса Нуова, недалеко міста Террачина, дня 7. марта, 1274 р. Іван XXII. канонізував його 1313 р., а Пій V. оголосив його Доктором Церкви 1567 р.

Св. Тома жив у найгарнійшій добі середніх віків. Коли забирався до своїх богословських дослідів, усе здавалося укладати до приготування сего величнього завдання, до якого покликала його Провидіння. В початках XII. століття переложено на латинський язик більшу частину писань Аристотеля, з котрих дотоді схоластики посідали тільки льогіку; також переведено чимало творів найславніших філософів арабських. Сі переклади викликали небувалий науковий рух. До пояснення мудрости грецького філософа в світлі Євангелія кинулися Александер з Галес і Альберт Великий.

Також і теологія стала предметом знаменитих праць. Попереднє століття було свідком пристрасних богословських боротьб. Петро Ломбард у своїм творі „*Quatuor libri sententiarum*“ перепровадив загальну синтезу всіх питань з царини св. науки, зібравши і впорядкувавши вискази та сентенції св. Отців і стародавніх учителів Церкви, а се його діло поясняли відтак усі годішні учителі церковних шкіл.

Найголосніші вчені туртувалися тоді на університеті париським. Сюди зіздилася академіцька молодь з усіх кінців світа. Зі всіх усюдів напливали книги до Парижа, а св. Людовик віддав свою премногоцінну бібліотеку до вжитку студентів. Нового життя приспорили давним науковим інститутам, у першій мірі париським школам, два ново-основані чини Францішканів і Домініканів.

Так розбудженому духови науки зложив данину зі своїх геніяльних здібностей св. Тома. В своїм енциклопедичнім умі згромадив він усі відомости свого віку і довершив пригнопамятне діло, яке розпочали його попередники. Передусім забрався до пояснення теологічної синтези Петра Ломбарда і філософічних писань Аристотеля; поясняв також чимало книг св. Письма, найпаче послання св. Павла. В своїм творі „*Catena aurea*“ зібрав у виді коментарів усе, що найгарнійшого сказали Вітці Церкви о чотирох Євангеліях.

В своїм творі „*Summa contra gentiles*“ розслідує усі догмати віри під оглядом розумовим і апольогетичним. Щойно по таким підготованню приступив до написання головного свого діла „*Summa Theologica*“.

Твір сей є світлою синтезою цілої католицької науки; св. богословіє викладає після жерел найздоровішої традиції, а всі важніші філософічні питання розв'язує в спосіб згідний з засадами віри. Якраз се діло зєднало Ангельському Докторови такий розголос і славу. Папа Лев XIII. в своїй енцикліці „*Aeterni patris*“ з дня 4. серпня, 1879 р. пише: „Тома з Аквіну набув у певнім значінню розум усіх учених, які його попередили. Він зібрав їх науки в одну цілість, як розпорошені члени одного тіла; зіставив одні з другими, чудесним способом їх поділив і так їх збогатив, що його слушно належить вважати як особлившого оборонця й окрасу Церкви“. В сім класичнім архитворі „*Summa Theologica*“ знаходиться найбільше методична, найдокладніша і найвиразніша синтеза науки попередніх віків, а тим самим найдокладніший вираз передання, непомильно зберіганого і розвиваного на лоні Церкви. Великий сей мислитель став світилом усіх теологів та усіх християнських філософів, — жерелом, з якого мали черпати грядучі віки традиційну науку Церкви. Але є ще щось иншого, що з сего твору чинить начеб копальню, в котрій знаходиться розв'язання незлічимох питань, які порушувано протягом віків; є іще щось иншого, що з сего твору чинить начеб твердиню, з котрої добувається зброю до поборювання всяких ересей та блудів. Тим чимсь є наукова метода, якої держиться св. Тома. Полягає вона на тім, що учений сей мислитель спроваджує завсіди свій виклад до перших засад і одмічає річи, належачі до ділянки природного розуму, від річий належачих до ділянки віри. „Ангельський Доктор — повідає ще Лев XIII. (тамже) — добачував філософічні причини в причинах і в самих первістках річий, а саме обєм тих пересланок і незлічимі правди, начеб у зародку в них поміщені достарчають учителям пізніших віків невичерпану тему до наукового розвитку, який у властивім часі витвориться. Приміняючи ту саму систему при відпиранню релігійних блудів, осягнув сей великий мислитель подвійний успіх, що сам один відпер усі блуди минулих віків, і що достарчив непоконаного оружя до відпирання тих блудів, які мала узріти будучність. Що більше, знаменито, о скільки потреба відріжняючи розум від віри, одночасно лучить обоє вузлами найтіснішої взаємної приязни; застерігає тим способом права і привилеї обоїх, заразом поручає гідність обоїх, так, що людський розум уношений на крилах Томи аж до вершин людської природи, висше-злетіти не може, а з другої сторони віра з трудністю надіятися може від розуму численнішої й могутнішої помочи над сю, яку їй достарчив Тома“.

Тому небавки сей монументальний твір „*Summa Theologica*“ стали вважати за найповажніший виклад науки Церкви. Чимало папів в особливий спосіб поручало науку Ангела Школи, як папи: Климентий VI, Урбан V, Николай V, Іннокентий XII, Венедикт XIII, Климентий XII, Венедикт XIV, Пій IX, Лев XIII, Пій XI. Собори екуменічні: Ліонський, Фльорентійський, Ватиканський черпали з його діл свої оречення; те саме чинили Отці Собору Тридентійського, що більше, на своїх соборових засіданнях поруч Біблії й збору церковних канонів умістили на столі книгу „*Summa Theologica*“ св. Томи. Старі університети католицького світа оголосили Ангельського Доктора найпевнішим провідником навчання. Статуту більшої частини чинів релігійних, як Августіанів, Венедиктинів, Домініканів, Єзуїтів, Кармелітів, наказують своїм членам студіювати та слідити письма св. Томи й перейматися його засадами.

І Церков своїми великими похвалами для св. Томи, надала небудьяку повагу не тільки його теологічним засадам, але також філософічним, бо всі точки науки св. Томи є з собою злучені і представляють на причуд гарну єдність.

II.

Привязання Церкви до науки св. Томи було предметом ріжнородної критики. Жалуються деякі на те, що Церков в сей спосіб положила запору на дорозі поступу і розвою філософії та інших наук; жалуються, що Церков бере в опіку філософію, під многими зглядами хибну. Перейдім отже на борзі ті головні закиди, відповідаючи на кожний зокрема.

Перший закид. Людське знання розвивається, — повідають — і нема сумніву, що філософічне знання, особливо ж природні науки знаменито розвинулися від XIII. віку. Невжеж не ставиться забори розиткови знання, якщо його замикається в тісних рамах, зачеркнених через св. Тому, котрий прецінь не міг предвидіти наших нинішних предивних наукових здобутків?

Відповідь. — Людське знання поступає наперед; але поступ сей не полягає на буренню становищ, здобутих і укріплених на трівких основах, полягає він радше на дальшій розвитку розпочатого діла у всіх добре узасаднених подробицях, які воно в собі містить. Бо і який же поступ можна би осягнути в науках хемії або фізики, якби їх заєдно наново перетворювано, відкидаючи наукові дані, доказані вже через учених, замість вести дальше їх пошукування з поправкою тільки сих подробиць, в котрих твердження тих учених не годяться з новими винаходами?

Подібно мається річ з філософією. Не можна вважати хибними ті наукові подробиці, котрі св. Тома виказав поважними і основними доказами. Саме тому Церков поручає

берегти сей премногоцінний науковий підклад. Одночасно заохочує Церков до розвитку ріжнорідних світських наук, особливож наук філософічних, — до виказування, в який спосіб наука сего Ангела Школи годиться зі свіжими науками, які повстали по XIII. століттю. Впрочім Церков нам зовсім не наказує приймати поодинокі твердження схолястиків, котрі виходять поза спільне тло, сполучене з об'явленими пръздами. Лев XIII. в енцикліці „*Aeterni Patris*“ так мовить: „Не маємо зовсім заміру накликувати нинішні часи до наслідування сего, що схолястичні учителі слідили може з занадто великою дрібничковістю, що без достаточних доказів виголошували, що в їх письмах не далосьб може погодити з пізнішими відкриттями, або що з якихнебудь причин позбавлене булоб правдоподібности“.

При таких застереженнях легко зрозуміти, як хосенні та спасенні для поступу філософії і науки загалом могли бути поручення Церкви. І справді досвід нас учить, що філософія якраз тому пішла в поневірку, бо зірвала з всякою традицією, а коли розмножилися найсуперечніші системи о ріжнородних питаннях, тоді шукано прибіжища в скептицизмі й в погорді всякої філософії. А прецінь, щоби виказати істновання і прикмети Бога, духовість і безсмертність душі, підвалини наших обовязків і наших законів, треба конечно стати на якихсь непохитних основах. Основи ті поклав св. Тома. Жадне наукове відкриття, довершене по XIII. століттю, не могло змінити його доказів, ані тла його викладу, бо він посідав усі первістки, конечні до розв'язання сих великих питань. Очевидно, що ці основи треба прийняти за вихідну точку філософічних роздумувань. Поступовання Церкви зглядом філософії св. Томи не ставить отже ніяких перепон розвиткови людського духа, але навпаки, радше пособляє йому ще на дорозі поступу.

Другий закид. — Св. Тома виповідає свої засади в виразах технічних, для деяких філософів зовсім незрозумілих. Говорять, що знаходиться в них за багато субтельности, а далі закидають, що великий сей мислитель обговорює чимало квестій маловажних і без значіння, а поминає деякі питання більшої ваги, нині актуальні, на дневнім порядку стоячі.

Відповідь. — Признаємо, що св. Тома уживає виразів технічних, котрі лиш втаємничені можуть розуміти. Але щоби знов в'яснити його науку вірним і загалом світським людям, аби її упритупити загалови, треба її обікрати з сеї термінології, треба її перекласти на язык для усіх зрозумілий. Заки однак приступитись до спопуляризованя якоїсь науки, треба її уперід як слід зрозуміти і добре її собі присвоїти. Тимчасом, аби проникнути наскрізь глибіню науки св. Томи, то до сего належитого зрозуміння потрібні є сі ясні і глибокі формули технічні, сі докладні розрізнення

філософічні. Медицина, хемія та всі інші науки утворили собі питомі вирази, котрих невтаємничені зрозуміти не можуть, а котрі прецінь мимо усеї своєї стислості є дивно ясні і зрозумілі для лікарів, хеміків і т. п. Такуж саму ясність представляють вирази св. Томи для філософів і богословів, котрі значіння їх раз порозуміли.

Повідають, що наука св. Томи є субтельна; якщо її слідить в оригінальнім тексті сего філософа, то є вона більш глибока чим субтельна. Впрочім, якуж філософію можнаби вказати, котра розтряслаб основно питання, обговорювані св. Томою, а котра більш, як вона, не підлягалаб тому самому закидови?

Признаємо, що св. Тома застановлявся над многими менш інтересними квестіями, котрі нас зараз не цікавлять в такім степені, в яким обходили його сучасників. Правдою є також, що нинішні часи займаються такими питаннями, яких св. Тома зовсім не порушував. Але є се лиш наслідком розвитку людського ума; тепер же не маємо найменшої потреби піддавати критиці сих розділів св. Доктора, які приносять зараз мало хісна й не розбуджують у загалу більшого заінтересовання. Але що сучасні питання дотичать загальних засад, котрі сей Ангел Школи так основно пояснив, або котрі треба розв'язати після вимогів здорової філософії, то розвязки сеї найпевніші мотиви знайти можна в науці св. Томи.

Третій закид. — Деякі закидають св. Томі, що поминув засади Платона, а натомісць держався занадто невільничо Аристотеля; інші навпаки докоряють йому, що змінив характер філософії Аристотеля через введення до неї теорій Платонських. Закиди ті взаємно зносяться, але се одно є правдою, що найкрасші засади Платона перейшли до твору „*Summa Theologica*“ за посередництва св. Августина; і хоча св. Тома держався стисло Аристотеля, то однак доповнив науку сего поганського філософа через поправку тих засад, котрі не зовсім годилися з християнськими догмами. І філософія св. Томи, як і св. Августина, є філософією християнською, тільки що св. Августин викладає її після рам, зачеркнених через Платона, підчас коли ангельський Доктор послугується формами, поданими через Аристотеля.

Могли би ми тут ще порушити закид, що Церков раз відкидала, другий раз попірала філософію Аристотеля. Якщо Церков не завсіди однаково трактувала теорії Аристотеля, то тому, що всілякі філософи всіляко і суперечно теорії сі толкували. Церков осудила блуди Аверроеса, а поручала науку св. Томи; та хоча і Аверроес і св. Тома зарівно удержували, що викладають і толкують Аристотеля, то Церков, попіраючи Тому, не допускається суперечности, бож пояснення обох сих коментаторів Аристотеля в питаннях основних позіставали зі собою в незгоді.

Четвертий закид. — Поборювано чимало найважливіших теорій св. Томи. Закидано йому, що є сензуалістом в науці про пізнання, що є фаталістом у науці про свободну волю чоловіка. Однак ці закиди чинили лиш ті, що як слід не зглубили його науку. Є у св. Томи чимало інших теорій, немило бачених поза колом його прихильників та учеників, але хтонебудь їх з одвітним підготованням перестудіює, не зможе заперечити, що опираються вони на дуже поважних основах. Вкінці не треба забувати, що хотяй ангельський Доктор знаменито розв'язав головніші філософські питання, то прецінь не був в силі змінити природи питань і не міг з книжки повикидати деяких точок, котрих людям не вдалося пояснити.

Д-р Карпюк.

Іреністи.

Еігене значить мир. Під наголовком „Іренольолія“ го-лосить перед слухачами на університеті в Познані Вячеслав Бойомир Мілескі в своїх викладах культ світового мира; рівночасно виказує він придумані ним способи борби за той мир. Слухачі, приковані викладами, вдивлюються в свого учителя і заприсягають йому вічну відданість — а Мілескі стає поступенно улюбленим учителем, пастирем, апостолом, вкінці вождем цілого гурта своїх слідувачів, Армії Мира, що сліпо за ним йдуть в переконанню, що вони Лицарі-піоніри світового мира, а він Провидінням даний Вожд, що збудує Царство Боже на землі.

Від десяти літ побивався Мілескі за мир і дійшов до переконання, що на світі не має досі ні одної інституції, яка служилаби щиро сій ідеї. Клер католицький і інших віроісповідань показався в ході війни однаково затроєним націоналізмом й імперіялізмом, як і люди світські. Ціле людство опинилося в атмосфері кайнових злочинів і затра-чуючи моральні ціхи вільних людей — котиться щораз даль-ше по похилій площі, наче попихане в пропасть якоюсь невидимою рукою. Серед такої атмосфери членови якого-будь християнського народу ніде знайти задоволення; вся-кий бачить не лиш людство але і свій власний нарід роз-дертий борбою на ворожі табори, з котрих одні тягнуть більше або менше на право, другі на ліво. Кудиж йому припасти душею, коли праві табори ударяють своїм егоїз-мом національним чи державним, а від лівиці заносить его-їзмом клясовим; оглядаючись безрадно за якоюсь зоргані-зованою силою, що представлялаб щире, рішуче і чинне стремління до мира — блукає ось-так в невдоволенню вся-кий християнин, щораз більше дезорієнтуючись. Християнське

духовенство спасає, як може, останки християнського духа у своїх вірних, уживаючи до сього всіх засобів, якими розпоряджує; але воно бачить, що високе завдання духовника прибирає серед наставіючих відносин щораз більше ремісничий вигляд, що зла невидима сила старається обмежити християнське життя до ролі культу чисто обрядового і зовнішніх церемоній або запрягти духовенство до служби для інтересів виключно державних або егоїстично-національних; що християнська засада якщо знаходить де примінення, так хіба в приватнім життю вірних, бо в життю публичнім, в пресі, школі, політичних центрах християнська засада витиснена безглядно за поріг. На землі одним словом пекло, а вже хіба центром всього пекла являється сама християнська Європа, вкрита вверх хорошими вежами і копулами з блискучими на них хрестами.

Роздумуючи так — Мілескі — почав слідити за жерелом тої невидимої сили, яка попихає людство в пропасть, щоб — відкривши її — „*ugodzić zło w samą głowę*“.

Мілескі ствердив, що Злі люди стоптали християнство, Добрих і взяли всюди верх. — Уможливити мирне співжиття моглаби одна і перша християнська засада: любов ближнього; вистарчивби може і який такий згляд на ближнього. Ся любов, сі згляди на ближнього — се ціха Добрих. Ціхою Злого — це агресивність супроти ближніх, агресивність одиниці, громади, партії, нації а то й части людства, агресивність питома людям, що ставлять матерію понад духа, егоїстам. Завдяки цій агресивности Злий випереджує в практичнім життю на кождім кроці Доброго, який вяжеться в своїм поступованню етикою, зглядами на ближнього і т. д. Агресивність Злого і повздержаність Доброго обявляється в громаднім життю одиниць як надвишка енергії акумульованої по стороні Злих — тою надвишкою здобували Злі одну позицію за другою в життю приватнім, публичнім, в партіях, в правительствах, так, що сьогодні вже майже всі арійські народи, вся влада, все золото світа опинилося в руках Злих. Лише спокою чи там задоволення морального у них немає, їм чуже — і сеї одної висшости вони не в силі простити Добрим, яких готові зглядити зовсім з лиця землі, щоб не остало на світі й одної істоти, яка ставить ще духа понад матерію і стає колодою на дорозі совершеної побіди засад егоїзму. Оголотивши добрих із земських дібр — хотілиб злі вбити і їх духа, викликаючи поміж ними спори, оружні стрічі, кроваві революції в ім'я високих кличів, чужих аранжерам, що пускають в бій засуггеровані християнські маси.

Нешасне християнство, якогб маси і провідники далися замагнетизувати речникам егоїзму одиничного, класового чи національного, масонам з під звізди народного шовінізму аж до большевизму. Сам квіт християнської молоді ляг

в могилу — а кров полягших і свідомість зломання першої християнської засади рве душу і побідникам, що хотіли спочати на лаврах. А душа роздерта хиба здібна до подвигу якого? — ось чого забажали досягнути Злі — убити християнську творчість на всіх ділянках життя.

І як жадати, щоб нехристи, Жиди, магометани, буддисти і т. д. на вернулися до християнства, — коли самі християни дали світові „gorszące widowisko“ і з релігією любови ближнього на устах затоплювали з насолодою ножі в грудях „братів во Христі“, коли вони самі плекають зародки ненависти поміж членами одного стада Христового!

Замагнетизоване і приголомшене так Злими християнство лежить у їх стіп з невиразним чуттям у душі, лежить із своїми гарними ідеями, плянами і дрімучими добрими силами.

Отрясти із себе Злих — це понад силу християнам з назви. Мировою дорогою годі вже поконати Злих, так широко вони вже розпростерли свою владу, опанували школу, пресу, політику, престולי, багатства.

Могучости, енергії злих треба протиставити енергію добрих, християни з назви мусять стати християнами чин у — себто правдивими християнами; обов'язок панхристиянської солідарности — ось перше услів'я правдивого християнства. З поза рамок примінення християнських засад в закутках життя приватного одиниць — треба підняти ті засади і в життя публичне, школу, пресу, політику, на престולי! Не можна бути християнином в життю приватнім, а поганином або Жидом в життю публичнім; треба схристиянізувати політику! Всі фронти поміж народами і границі поміж християнськими державами потягнені невидимою рукою організації Злих людей.

На місце фронту, що казав боротись верствам суспільним в лоні одного християнського народу або і християнським народам між собою, збудує він — Бойомир — новий небувалий досі в світі фронт, фронт помежи Добрими а Злими, між правдою а брехнею, світлом а темрявою, поміж чесною працею а міжнародно зорганізованим грабіжництвом, поміж деправаторами і обманцями людства, що будують святиню Саломона а тим, що будують Царство Боже на землі.

Всі ученики Бойомира творять гурт „іреністів“ гурт отвертий, до якого вільний вступ всякому християнинови Полякови, що піде сліпо за вказівками обожаного вождя.

* * *

Мілевські сам — це Жид — вихрест. Поодинокі дати з його життя додають німбу його особі*) і вплив його се-

*) Так прим. лучилось 8—IX—1922 р. на вічу в Гнезні, на котрім Мілевські скінчив якраз один із своїх рефератів, що соціаліст Мацей Вербінський помер на удар серця в хвили, коли обняв проти Мілевського слово. На учасників віча зробило це велике вражіння.

ред слухачів щораз більше росте. Він хоче змобілізувати під собою „polską chrześcijańską elitę społeczną“, намітив плян господарської кооперації для селян і польських робітників — а аспірації його обіймають цілий світ. На днях замірив виступити перед ширším світом з голосним Маніфестом Мира.

З діяльності Т-ва Св. Павла у Львові.

Справоздання з Загальних Зборів Тов. св. Ап. Павла у Львові дня 1. липня 1924.

Повисше сто священиків з цілої нашої церковної провінції, зібраних на Загальних Зборах дня 1. VII. с. р. у Львові, по прийнятті і одобренні справоздань з діяльності уступаючого Виділу та уділенні йому абсолюторії приступили до вибору нового Виділу. В склад сьогорічного Виділу ввійшли:

о. Вол. Домет Садовський, голова; о. Юліян Дзерович, містоголова; о. Петро Хомин, секретарь; о. Іван Новосад, скарбник; а ОО. крил. Вас. Томович, др. Г. Костельник, др. Я. Левицький, о. Б. Еліяшевський, др. Г. Цегельський, о. Евг. Гаврилюк і о. С. Біленький як виділові; др. Вас. Лаба, др. Ів. Бучко і о. Ів. Туркевич як ревізори. По виборах приступлено до рефератів. По вислуханні першого реферату „Про целібат“ духовенство, зібране на Загальних Зборах Тов. св. Ап. Павла у Львові, приняло однодушно, одноголосно і без дискусії слідуєчі резолюції:

1) Заявляємося як найбільш рішучо проти ввдженнє загального обовязкового целібату в нашому духовенстві передовсім тому, що така реформа скорше чи пізнійше спричинила би неминучу катастрофу св. Унії в нашому народі, як також тому, що вона викличе небажані, дуже шкідливі наслідки для нашого народу під оглядом національним та культурним;

2) Стверджуємо, що загал нашої гр. кат. української суспільности є вдоволенний жонатим духовенством, цінить його і поважає та не бажає собі духовенства обовязково безженного і є просто озлоблений на акцію, яку деякі круги ведуть за обовязковим целібатом, — так, що світські люди боротимуться проти тої акції, хочби духовенство й мовчало (видно се вже з дотеперішнього перебігу сеї боротьби в часописах „Український Голос“, „Діло“, „Заграва“, „Новий Час“ і інші). Впрочім таке відношення нашої суспільности до обовязкового целібату ствердив також автор брошури „Жонатий клир а безженство клиру“ словами: „целібат по нашим поняттям ставиться майже на рівні з церковною і народною зрадою“.

3) Протестуємо проти фактичного введення обов'язкового celibату в Станиславівській єпархії, яке вже тепер має шкідливі наслідки (апостазія кількох теологів, роздор між безженним а жонатим духовенством, невдоволення в суспільності і т. п.), а в будучности може мати просто катастрофальні наслідки.

4) Рішаємо повторити своє представлення і просьбу в тій прикрій справі і у св. Ап. Престола, з якою віднеслися ми були до Риму з нагоди Загальних Зборів Тов. св. Ап. Павла в 1922. р.

5) Усильно просимо Високопреосвященні Ординаріати нашої церковної провінції, щоб у звязи із справою celibату кандидатам духовного стану не давати причини до огірчення і невдоволення, яке — в нинішніх обставинах, коли невдоволення і так поширюється ізза прикрих з огляду на наш нарід зовнішніх причин, — могло би викликати дуже небажані наслідки.

6) Станиславівському „Т-ву безжених священиків“ яко такому, котре відвічальне за сумної слави брошуру „Жонатий клио а безженство клиру“, висказує зібране духовенство своє обурення і пересторогу: Не туди, браття, чесна дорога до піднесення нашої церкви й народу!

7) Зібране духовенство на Загальних Зборах закликає духовенство цілої нашої провінції, щоб на соборчиках обговорило основно і всесторонно справу примусового celibату та видвигнуло відповідні вирішення.

8) Збори взивають все духовенство Перемиської і Станиславівської Єпархії, щоби воно на Соборчиках і спеціальних Зборах забрало голос в справі насильного ввведення celibату.

— Вислухано і передискутовано реферати і одобрено резолюції до рефератів: а) про організацію священиків, б) про довершення заснування і негайного введення священичої кооперативи та в) про конечну опіку зі сторони всього нашого духовенства над переселенцями за море, віднову тов. св. Рафаїла і переведення тої опіки через станове тов. св. Ап. Павла.

Витяг з резолюцій: до а) Збори уважають Тов. св. Ап. Павла як цілковито вистарчаюче до переведення організації; Збори уважають за конечне, щоби всі священики без виїмку належали до тов. св. Ап. Павла і сповнювали всі директиви, давані своїм становим товариством. Організація обнимає цілу сіть деканальних організацій, які треба чим скорше покликати до життя. Організація, пляново і суцільно переведена, повинна зробити з духовенства — духову, моральну інтелектуальну та матеріальну силу, яка має берегти дотеперішні права нашого духовенства, здіснювати і зсолідаризувати його та забезпечити і боронити його перед ріжними зловживаннями і надужиттями, виміреними проти нього.

до б) Збори вважають, що вихід з нинішнього, повоєнного катастрофічного матеріального занепаду нашого духовенства можна знайти тільки в солідарній економічно-промисловій організації, в кооперативі; збори висказують свій дезидерат, щоби кожний священник нашої цілої церковної провінції вступив в члени заснованої вже священичої кооперативи „Власна Допомога“ у Львові, і, як член її, працював на кождім кроці на її користь.

до в) В виду важности нашої еміграції, щоби мати точну евіденцію вийшовших з краю і їх часового чи сталого поселення на заробітках чи на еміграції за морем, — щоби можна долею наших емігрантів зайнятися, — Загальні Збори вкладають обовязок на священників, до яких зголошуються охочі на заробітки чи на еміграцію за море по метриці, щоби ті священники, в зрозумінню власного церковно-національного інтересу подавали негайно про тих емігрантів знати до тов. св. Рафаїла (яке обновляється) а зглядно до тов. св. Ап. Павла (Львів, Корняків ч. 1.).

— Зібране на Загальних Зборах тов. св. Ап. Павла духовенство в імені цілого українського гр.-катол. духовенства як найбільш рішучо одностайно протестує проти замикання, загарбування й пересвячування на польські костели православних, колись вчаси бувших уніятських церков на Холмщині, Підляшшу й Волині, яких число доходить нині до 500. Ся, в 20. століттю (цензуровано) світських і церковних властей є найбільш болюча і грізна в релігійних відносинах між католицьким Заходом а православним Сходом: вона кидає чорну пляму на католицьку церкву загалом, втворює непромостиму пропасть між православними а католиками, надуживає титулу св. Унії, яка є віросповіданням галицьких Українців, для знищення а не навернення православних Українців на Холмщині, Підляшшу й Волині, через що навіть у корені підкопується св. Унію в українському народі.

В журбі й остраху за будучність, — зібране духовенство висказуючи свою синівську преданність і вірність, умильно просить і благає св. Ап. Престол вглянути в ту болючу справу й вирішити її для утвердження доброго імені католицької Церкви між православними на Сході й забезпечення і поширення св. Унії в українському народі.

Для частинного переведення сеї послідньої цілі зібране духовенство просить: св. Ап. Престол схоче дипломатичною дорогою перевести признання і поставлення на луцькому архієрейському престолі греко-катол. уніятського єпископа Преосв. д-ра Йосифа Боцяна та забезпечення йому справування його місійної праці серед своїх братів Українців, колись уніятів, а відтак через російське правительство насильно переведених на православ'є.

— Загальні Збори просять гр.-кат. Преосвященний Епископат завести так у львівській духовній семінарії як і в провінційональних ліцеях виклади суспільних наук (громадської праці).

— Наприкінці на внесення Виділу Загальні Збори відзначили вельми заслужених для добра Товариства і загалу нашого духовенства о. о. Александра Стефановича і Юліяна Дзеровича почитними членами Товариства, а також на внесення зібраних оо. д-ра Гавриїла Костельника і д-ра В. Лабу.

Загальні Збори закінчено овацією в честь Впреосв. Митрополита.

— Після Загальних Зборів відбулися духовні вправи священників, в яких провід обняв Його Ексц. Впреосв. Митрополит.

У Львові, дня 2. липня 1924.

о. Вол. Дом. Садовський,
голова.

о. Петро Хомин,
секретарь.

* * *

Справоздання з I. засідання Виділу Тов. св. Ап. Павла дня 2. VII. 1924.

Після уконститування Виділу ухвалено і в сім році збиратися на звичайні засідання першої середи після першого кожного місяця о 6¹/₂ год. веч. при вул. Корняктів ч. 1. I. пов., при чім Виділ запрошує і позамісцевих відпоручників кружків.

— Утворення секцій, зложених при Виділі мінувшого року, назначення предсідників і кооптовання членів секцій і співробітників відложено на слідуєче засідання після вакацій в середу, дня 3. IX. 1924.

— Виділ просить чим скорш відновити деканальні кружки св. Ап. Павла, зібрати членські вкладки і пренумерати на „Ниву“ та — для точної евіденції — подати до Виділу всі місії, які відбулися в деканатах (де? коли? і через кого?) особливо, коли власними священиками, імена місіонарів.

— Поручається негайно переводити вирішення Загальних Зборів, та про власні вирішення інформувати Виділ.

Львів, дня 3. VII. 1924.

За Виділ:

о. Вол. Дом. Садовський,
голова.

о. Петро Хомин,
секретарь.

„Віз і перевіз“.

Хвальна Редакція!

В 4. ч. „Ниви“ р. 19, ст. 110—128, появилася стаття п. з.: „Respice finem“. Тому, що так заключення, як і твердження у цьому письмі виказують хибні основи — підписані в ім'я правдивого інформування українського народу про церковні справи, як його сини, що весь труд і стремління зложили його Церкві в жертву — домагаються в найблищій числі згаданого часопису помістити оце спростування.

* * *

Всечеснійші ОО. Автори!

Як бачите, випечатали ми Ваше „спростування“, однак не з огляду на вагу його змісту, тільки з огляду на се, що підписала його трійця — отже якесь „collegium“ (а ще до того таких „майбутніх“, котрі мають перебрати провід у нашому духовенстві). Колиб се був підписав тільки один, то Ваше письмо пішло би просто до коша.

Заразом подаємо Вам нашу відповідь.

Перше й перше: Ви, Всеч. ОО. Автори, не маєте ніякого права „домогатися“, щоб Ваше „правдиве інформування“ в „Ниві“ було випечатане; Ви могли тільки просити про се. А зятяйте собі, що „простується“ тільки факти, яких хтось є певним свідком, а не погляди на якусь справу. Отже насамперед „простуйте“ Ви свою освіту, а аж так забирайте голос в життю. А не хваліться, що Ви „весь труд і стремління зложили його Церкві“, коли ще в життю нічого не зробили, коли Ви щойно вчитеся. Ось бачите, такий наш вступ!

* * *

Беретесь, Отці, без усякого застереження боронити книжечку „Жонатий клир...“, та знайте, що тут в краю нині нема нікого, котрий мав би Вашу відвагу і розум. Певно, що навіть сам її автор нині не видав би її в II. накладі без зміни. Ціле Ваше щастя, що Ви у Відні!

1. Авторіві брошури „Жонатий клир“ закидується, що він оперує невідповідними словами — за це цілком свobodно дістає він такі *epitetha ornantia*:

його ціхує засліплення всіх фанатиків (стр. 112) —

свої обжалування підносить з невластивого, вузького, скісного, шабльонового становища (стр. 114) —

стидно було би в тій справі поважно брати визов такого засліпленого автора (стр. 120) —

він собі не здає справи (стр. 126) —

є вузкоглядний (стр. 124) —

безкритичний (стр. 125) —

має парубоцьке поняття про супружжя (стр. 124)

й голосить навіть формальні маніхейські ереси (стр. 112).

2. Авторіві закидається анонімність — з цього заключення: се кидає кепське світло на цілу акцію (стр. 111).

Сім стрічок нище читаємо: „автор властиво непотрібний, бо він відомий як колективна особа“.

3. Автори „о скільки знають“ „Укр. Гол.“ все поміщував спростування — „годі... йому (отже) приписувати злу волю і злі наміри“ (стр. 112).

Підписані подають до відома, що ще на початку цієї клеветної кампанії, яку веде „Укр. Голос“ проти Ексц. Григорія, вислали спростування на одну крайно ворожу й на очерненнях оперту статтю. На це одержали 29/12 1923 відповідь цими словами: За лист дякуємо. Підписані переконані, що „Укр. Гол.“ веде свідомо й послідовно агітацію за знищенням Унії, а заведенням автокефалії — це доказують числа

1. Отці студенти! Щось іншого є „*epitetha ornantia*“ для розуму автора, а щось іншого для його волі. Коли хтось дурниці пише, годі казати, що він дуже мудрий... А всі наші, як Ви кажете „*epitetha*“, відносяться до розуму „безженного автора“. Але він противників свого погляду називає „багом“ і т. д. Отже...

2. Пустел

3. Фактом є, що „Укр. Голос“ з усіх теперішніх українських світських часописів є найбільш релігійний, сприяючий Церкві нашого народу і духовенству. Річ певна, що „Укр. Голос“ (Редакція) хочуть поширення унії в нашій народі, а не її знищення. Маємо на се кращі докази, як Ваша картка з трома словами А що „Укр. Голос“ критикує сумні для нас церковні події, або хвалить потішаючі події, на се він є газетою. Алеж не всі читачі вміють належно порозуміти текст, як се видно таки на Вас самих.

зг. час. з минулого й біжучого року.

4. Автори голосять, що це-лібат шкідливий для нашого народу, бо безженні священики, якщо вони у нас були би були — то ренегати. Це унято в строгі клямри чорної погрози: нині з цілою певністю не було б станиславівської єпархії — бо були би всі безженні — але польські (стр. 113).

Супроти цієї чорної плями на адресу укр. безженного клиру, підписані стверджують, що лиш безженний клир, згромаджений в монастирях ОО. Василіян видав геройський ряд Владик — серед котрого видніються постаті св. Йосафата, Рутського, Суші, Кишки, Шептицьких та інших, котрі в найтяжших хвилях боронили не раз останніми силами прав укр. народу, будучи речником його свободи й розвою.

5. Підписані стверджують, що слова св. Павла I. Тим. 2.7 є наведені свідомо в неповнім змісті для потрібного Авторам вражіння. Коли св. Павло говорить про „родження дітей“ (tekno-gonia), — то розуміє виповнення подружого обов'язку, але конечно при тім не родження лиш „pistis, agape kai hagiastmos“.

6. Автори закидають, що брошура „Жонатий клир“ компромітує й дає в руку оружжа нац. ворогам укр. народу (стр. 113).

Підписані стверджують, що зг. брош. є одним з тих нечистенних писем, котрі санацію відносин починають з нутра, не складаючи вини на сторонні чинники. Тому Автор не закриває демагогічною мето-

4. Бо Ви немилосердно на-тягаєте наші вискази, щоб ді-стали таке значіння, яке вдій-сности було би невідповідне.

Коли так Вам любо, то на-тягайте собі й далше наші слова. Є між людьми тверезо думаючи, й ті нас розсудять.

5. Пусте! Ніхто того не пе-речив, що Ви підносите зі св. Письма.

6. Словами фактів не змі-нити! А впрочім, Отці, за-богато того Вашого зелено-го (даруйте за слухний епі-тетон!) стверджування. Сту-денти не мають нічого там до стверджування, де для цілої суспільности річ ясна, як сонце.

дою болючі недомагання, але вказує, де недуга й як її лічити. Хто дійсно компромітує та в демагогічний спосіб сіє роздор, це пізнають Автори переглянувши числа „Укр. Гол.“ з 11/5, 25/5 і 1/6 ц. р.

7. Для Авторів звичай, що наші кандидати дух. стану женяться є „камінною будовою“ та „добре записаний“ (стр. 114) в історії укр. Церкви. Як „добре“ записана ця „камінна будова“ в історії Укр. Церкви, доказує найякніше 16. ст.

8. Автори заявляють, що „досить“ celibatів „на визначних становищах... були би далеко кращими священиками, колиб були жонатими“ (стр. 115).

Проти цієї безмірної зневаги укр. безженного клиру, підписані рішучо протестують. Автори забули на Мат. 7.3 — подійсність на бажання зілюструємо фактами.

9. Автори ділять celibat на 1) „celibat, о скільки він є одною з Євангельських рад (досмертна чистота), 2) о скільки він є прийнятим звичаєм і законом (як у латинській Церкві) (стр. 115) — як підложе заяви, що ті, котрі в нас є проти введення загального celibatu, ніколи й ніде не виступали проти євангельської ради досмертної чистоти (стр. 116).

Автори позабули, що в нашій Церкві приймаючи свячення в celibatі кандидати дух. стану зобов'язуються per se до досмертної чистоти, бо ці дві річі є ту нерозлучно зв'язані, та ніхто з них celibatu інакше не розуміє.

10. Як причини слабого нашого життя у нас наводять Автори 4. аргументи (стр. 116).

7. Се якось так звучить, як „тратата!“

8. Так єсть! А „безпримірну зневагу“ може в тому бачити тільки штубак, який не здає собі справи з того, що говорить. Отже тільки протестуйте!

9. „Автори“, Отці, нічого не призабули, але Ви торочите всім звісні річі — тай що з того?

10. Ad a) І знову „автори стверджують!...“

a) Монастирів не було від

Підписані стверджують ад а): Не „дух часу“ витворює монастирі, але монастирі впливають на витворення „духа часу“. Чим кращий розвій рел. життя в даному народі, чи віці, тим більше стремління до реалізування рел. ідей. Розвій рел. життя залежить від священників. За примір хай послужить теперішня Австрія.

ад б): Монастирі не лиш були, але й остали по нинішній день у більшій частині „храмами культури“.

ад в): Цей доказ відбігає від питання. Коли монастирів є багато, то є це стан *in esse*, а не *in fieri*. Питання поставлено *in fieri*.

ад г): Доказ не відповідає подійсності. За примір хай послужать Вірмени.

Супроти цього дійсною причиною розвою монашого життя є кожодчасні вчителі релігії — священники.

11. Автори голосять, що наперед треба „перейти ціле земське життя“, а потім доперва „гуртом ступати до монастиря і голоситися до цілїбату“ (стр. 117).

Підписані заявляють, що таке розуміння жертви, яку робить кожодчасний безженний священник, лишаючи спокій й тишину сімейного життя ради Христа, є низьким маловаженням не лиш поняття жертви ради Христа, але й поняття жертви, як такого.

12. Автори голосять, що „для евангельських рад“ потрібна „земська дозрілість“ (стр. 117), — що минається з наукою кат. Церкви, котра голосить евангельські ради всім своїм вірним без виїмку й за-

початку світа, але зродив їх „дух часу“... І в історії їх існування „дух часу“ раз був їм більше сприяючий, другий раз менше. б) В середніх віках монастирі були одинокими храмами культури (науки й мистецтва), а нині справа трохи инакше мається. в) Перечите наглядну річ! Чим більше монастирів, тим більший і їх вплив: тим більше членів до них вступає, тим більше нових монастирів може повстати (бо є на се і люди і гроші і т. д.). „Esse“ монастирів не є мертве, але включає в собі також „fieri“... г) Відповідає і то дуже, хоч не вичерпує цілості проблеми. Алеж ми його й не навели одинцем. — Священники є також дітьми „духа свого часу“, отже... Так пр. священники нічого не вдіють нині проти того, що нема вже пустинників, стовпників і т. д., як було колись.

11. І знову підписані „заявляють“! Алеж не є се все одно говорити про психологічний процес у загалі народу (про що ми говорили), а про жертву з себе в теологічному значінню! От і все!

12. Отченьки! Голосити комусь науку, а послухати її — се не все одно! А ми говорили про тих, котрі загалом є здібні послухати науку про еванг. ради.

охочує до їх послідування, не знаючи ніякої перепони „земської дозрілості“.

13. Автори голосять, що „пересічна християнська міра“ веде „без порівняння більше число душ до спасення“ (стр. 117) — тому є ліпша від цього стану, де менша часть є героїчними християнами а більша атеїстами.

Автори забули, що та сама „пересічна міра“ була і в царській імперії, до чого вона довела, вказує дійсність.

14. Автори заявляють: „Чи помогло Польщі безженне духовенство в часах розбору Польщі? (стр. 121) — при цьому оден з Авторів забув свої слова: що польський народ за часів його російської неволі удержало при життю тільки щиро національне польське духовенство (і не лише що воно свій народ удержувало при життю, але ще й прозелітів рікрічно роздобувало споміж чужих народів)¹⁾.

15. Автори заподують суму ОО. Василян, що від 1621—26 змінили обряд — не заподують лиш, що

1) тодішні ОО. Василяни у львиній части почували себе Поляками, як і більша часть нашої церковної гієрархії в 17. ст.,

2) що мотивом цього були безпереривні клевети, котрими в замін за жертву відплачувала тодішна укр. суспільність дезорєнтована й підбурювана безсовісними слугами східних патріархів з одної сторони, а шовіністичними заявами польських гієрархів з другої сто-

13. Отченьки! Вмерла дитина і вмер старець одного дня. Алеж є правдою: що „молодий може вмерти, а старий мусить“...

14. Ні, не забув, не забув, братчики! Так само вдержувало свій народ сербське жонатє духовенство в турецькій неволі — куди краще, як хорвацьке католицьке... Але не про се ходило нам!

15. Факт такий, що безженні наші священики тоді переходили на латинство, а жонаті ні, бо не могли. А чому і як — се байка.

¹⁾ Др Гавриїл Костельник: Народня чи вселенська Церква. Львів 1922, стр. 5.

рони. Атмосфера була цілком подібна до цюї, що залягла сьогодні наш край.

16. Автори заподують, що „в Західній Церкві... відпадають рік річно не лише звичайні вірні, але навіть священники від віри (стр. 121/2).

При цім забули, що діється за Збручем, на Волині, а найсумніш в Галичині між укр. жонатим духовенством. Вистане перечитати заяву в „Укр. Гол.“ з 11|5 ц. р., п. з.: „Маняки“ — проти котрої ніхто із жонатих духовних не підніс протесту.

17. Автори прохають виказати „у котрому народі безженне духовенство зі своїх особистих фондів виховує процентово стільки душ, як наше жонате духовенство, і так дбайливо?“ (стр. 122).

Підписані радо відповідають: Прошу переглянути сіль шкіл, захистів, шпиталів, товариств, монаших згромаджень і чинів в Австрії — що ведуть безженні священники, жертвуючи всі свої труди Церкві й народові.

18. Автори кінчають полеміку остаточним засудом, що Автор брош. „Жонатий клир“, голосить маніхейські ереси, опираючися на цих словах згаданого Автора: Крім того священник роздвоєний серцем навіть сам про себе не може зрозуміти й приймати повноти ділання Духа Божого, бо ділання тіла і св. Духа не можуть погодитися (стр. 122).

Свій осуд намагаються Автори зміцнити словами св. Письма 1) І. Тим. 3, 2—13 і 2) І. Кор. 7, 29—31.

1) Як св. Павло задивляється на це питання, свідчить

16. Стаття „Маняки“ без порівняння в більш культурнім тоні видержана, як „Жонатий клир і безженне духовенство“, а Ви, Отці, без церемонії оборонюєте „безженного автора“, а не протестуєте проти нього... Medice, cura te ipsum!

17. Дурниці! Станиславівські безженні священники прилюдно заявили, що 5% зі своїх фондів складають на народні цілі. А жонаті на виховання своїх дітей мусять складати щонайменше 50%.

18. Брате, крути, верти, треба вмерти! Св. Письмо пише, що священник може бути жонатий, а „Безженний Автор“ пише, що „жонатий не міг і не може дати того, чого домагається від него священниче післанництво“. Чи се не є всуперіч св. Письму? А се в того Автора не є одно-речення таке, але ціла брошура... Що він не хотів голосити ереси, в се віримо, але що він її голосить, се факт. Решту (Вашу льогістичну гімнастику) Вам даємо.

І. Кор. 7, 7—8; 7, 26; 7, 29; 7, 32; 7, 40.

2) Автори надають словам св. Павла І. Кор. 7, 29—31, такого змісту: — всі (функції тілесні й духові) треба й можна при помочи Божій зводити до висших цілей (стр. 124).

Забули Автори, що таке пояснення зовсім не вичерпує змісту даного місця, як це вказує контекст.

Св. Павло заохочує до дівственнього життя й вказує на терпіння та недогоди цього світа. Супроти цього, що час нашого життя короткий, повинні ми оставити ці скороминаючі дари хвилі, а всеціло віддатися старанням о вічне добро. Тому ці, що жонаті, що плачуть, що радіють, що купують, що уживають — хай оставлять цей круг, що забирає спокій духа — хай проживуть зрівноваженим життям — бо „щасливійша буде“ (7, 40).

Автори дійшли до свого заключення а priori хибним заложенням. Супружа приємність є після них однакового рода з якиминибудь фізіологічними приємностями (стр. 124). Католицька мораль судить зовсім інакше про т. зв. супружу приємність.

Містифікуючи слова Автора про розуміння й прийняття повноти Духа Божого

1) при помочи антропоморфічного представлення —

2) неповного поділу —

3) переходження із частинного твердження на загальне заключення (*fallacia a dicto simpliciter ad dictum secundum quid*) —

4) надужиття об'єму поняття поодиноких слів (*aequivocatio*) —

Автори підчеркують відкриття маніхейської ереси.

Підписані стверджують що згадані слова Безжennого Священника не мож інакше розуміти, як лиш, що роздвоєний (значить: в стремліннях душі поділений) священник не може так зрозуміти (значить: відчувати кождохасне ділання) й прийняти (значить: реагувати, співділати з ласкою Божою) — якби він міг вповні це виконати, колиби цього роздвоєння не було. Що так треба розуміти, це доказує контекст.

Думка ясна й ні тіни жадної ереси. Колиби методу розумовання Авторів приложити до їх власних слів на стр. 112, I. Рим. 2, 15, то вийшлоби, що жена, котра не родить, не спасеться. Ergo — ще дальше, як Jovinian i Getridius.

19. Автори голосять, що целібат є впливом упадку релігійного духа серед священства (стр. 125).

Забули Автори, що найбільше саме „в перших найкращих й найтящих віках християнства“ процвітав целібат в тисячах монаших і світських серцях, а не був він примусовий, як се є сьогодні — бо кождий це ясно розумів, що для Христа повинен віддати вповні своє життя цей, хто хоче звати себе Його учнем і післанцем. Автори все говорять о примусовім целібаті — забувають однак, що примус є двоякий :

1) фізичний — о цім мови не має,

2) моральний — заходить тоді, як зовнішня моральна причина детермінує волю одилиці в певнім напрямі, при чім

19 Що инше целібат як церковна дисципліна, за котру велася боротьба від IV ст. до XIII, а що иншого є целібат яко еванг. рада. Автори нічого не забули, але Ви пишете як дітваки! А Ваші дистинкції дурненькі собі. Справа не стоить так, як Ви її представляєте. Наші питомці знають, що вони мають право женитися. А коли їм сього боронять, то вони се відчувають як насильство. Ви абстрагуєте від того, що в нашій Церкві (не як у западній) кандидати на священників мають право женитися.

дана детермінація опирається лиш на безвихідности положення.

При цілібаті цей случай неможливий, бо

1) не кандидатів проситься до свячення — лиш вони просять;

2) знають вповні, що їх жде.

Автори забули

1) що коли повздержности (дівства) вимагається від кожної дівчини, а *fortiori* може цего домагатися Церква від тих, що прохають о приняття св. Тайни Священства —

2) що, коли священники голосять любов і жертву та стремління до совершенства, то в першій мірі повинні самі давати примір із любови Христа робити жертву із сімейного життя.

20) Авторі голосять, що у нас не можна заводити цілібату, бо

1) повстане проти цего довга борба —

2) це може вдатися лиш насильно —

3) буде домашна борба —

4) целебси це люде, котрим не поталанило оженилися —

5) упаде Унія (стр. 126—7).

Підписані стверджують:

Ad 1) Аргументи наведені для страхання довгою борбою є переконуючі лиш для тих, для котрих священство ідентифікується із спокійною та вигідною посадою. Кат. священник є готовий не лиш до борби, але й до смерти за Христа й Його Церкву — а жадні погрози нас не злякають.

Ad 2) Відповіджено вище під 19.

20. І знову підписані „стверджують“!...

Ad 1), 2), 3), 4) і 5) відповідаємо: Діточою є Ваша згадка „про вигідну посаду“. „*Respicere finem*“ підписали один целебс а другий, котрий покинув свій край і всякі вигоди ідеї ради (будьте певні, що так є)... і сиві сотрудикують, а Ви ще не мали ніякої посади...

Кажете, що боротьбу ми підняли. Але, будь ласка, скажіть, чи боротьба за і проти цілібату не датується в нас скорше, як від 1924-го року і чи ми вводимо щось нового? —

Про целебсів ми говорили не про всіх, але про тих, яким у нас заборонювалося женити, заки були кандидатами священства. Річ ясна як сонце, отже не перекручуйте! Отже

Ad 3) Що домашня борба шкідлива, вповні ясно. Алеж ми її не починали й не бажаємо її, ми хочемо лиш працювати для Укр. Церкви — боронити ж правди це наш обов'язок.

Ad 4) Двічі (на стр. 117 і 127) заявляють Автори, що „целєбси — заки ще не висвятилися, землю й море обходили, щоб оженитися“.

Підписані стверджують, що це минається з правдою. Ми жертвуємо своє життя Церкві не з того титулу, що ми не могли оженитися, але тому, щоби привести її у вершини розцвіту й сили. Можемо на бажання доказати фактами, що справа мається противно — а іменно, саме сім'ї священиків докладають часто ріжних зусиль, щоби кандидатів перешкодити висвятитися безженно.

Ad 5) Найсумнішим тоном з цілої розправи вражає останній аргумент. Кат. священики грозять „катастрофою Унії“ — а 25/5 „Укр. Гол.“ грозить поразкою з Римом — до кінця болоче явище!

Підписані найострійше протестують проти цього рода грізьб і заявляють, що укр. народ, котрий видав таких оборонців Унії, як в Пратуліні й Дрелеві, зможе й тепер оборонити її перед затіями невідвічальних елементів, а безженне духовенство радо віддасть йому свої сили у провід, не жахаючися в потребі кровю засвідчити свою вірність католицькій Церкві й українському уніятському населенню.

Ваше „стверджування“ сховайте собі до кишені.

Катастрофою Унії не ми грозимо, вона сама грозить. А коли Ви сього не бачите, то не дивуємося, бо вмієте тільки стверджувати і протестувати, але не вмієте бачити. Слава оборонців Унії, про яких Ви згадуєте, на жаль пішла на польську користь... І ми боїмося, щоб і в Галичині се не повторилося. Розумієте, чи ні?

Підписані дуже болять ізза появи сумної статті та виражають свій жаль, що передні уніятські священики в такий спосіб інформують укр. народ про одну з найважливіших життєвих справ його Церкви.

Відень, дня 12. червня 1924.

о. Степан Семчук,

о. Михайло Пащак,

о. Степ. Демкович-Добрянський.

Вкінці, як pendent до Вашої заяви, що наша стаття „сумна“, ми Вас, Отці Студенти, пере прошуємо, що ми посміли так багато протинків додати до Вашої статті, що свідчить або про поспіх Вашого писання, або про щось іншого... На всякий спосіб ми маємо таке непереможне почуття, що Ви нас ще не в силі справляти, хоч уже й латинські фрази наводите для більшого респекту.

Де отже „хибні основи“ і „правдиве інформовання“, нехай розсудять Вп. Читачі.

У Львові, 20. серпня 1924.

Редакція.

Доля Організації гр.-кат. Духовенства Скільського повіту.

За почином ВСЧ. Деканальних Урядів Скільського повіту, с. є. ВСЧ. Уряду Деканального Тухлянського і ВСЧ. Уряду Деканального Скільського, скликана зістала в маю 1923 р. конференція в м. Сколім, спільна цілого повітового гр. кат. Духовенства в тут. повіті, а відтак може і в цілій нашій галицькій провінції.

На тій конференції порішено — по відповіднім рефераті одного з ОО. кондеканальних — доконечну потребу такої Організації між гр. кат. Духовенством взагалі, а в повіті Скільським в особенності і вибрано в тій цілі комітет, що складався з 7 членів Духовенства повіту, котрому поручено зайнятись виготовленням відповідного пляну і організаційного правильника та предложення в протягу одного місяця загальному Зборови повітового гр. кат. Духовенства в Сколім до розваги, ухвали і затвердження.

Комітет відбув в тій цілі 2 засідання, на котрих підписаний, яко референт, предложив цілий собою випрацюваний організаційний еляборат — а саме: а) Реферат про потребу Організації — на основі взаємної солідарності і консолідації Духовенства; б) Начерк організаційного пляну у всіх ділянках життя священичого, душпастирського, церковного і народного; в) Начерк Регуляміну для „Ради Трох“ (Тріумвірату) с. н. Комітету ексекутивного в цілі переведення, сто-

роження і чування над Організацією. Комісія прийняла той еляборат з малими змінами і додатками до відома і одобривши його, порішила скликати Збори Духовенства з цілого повіту в місяці червні 1923 р. і предложити цілий еляборат до ухвали і затвердження. Загальні Збори Духовенства з цілого повіту дійсно відбулися в червні 1923 р. в Сколім. Комісія уложила програму загальних Зборів, вибрала підписаного, яко референта на Загальні Збори, повідомила о дню, часі і місци Зборів Староство повітове в Сколім, котре однак не вислало зі своєї сторони жадного представителя на збори. На зборах явилось майже все Духовенство цілого Сківського повіту і по вислуханню цілого комісійного еляборату, предложеного підписаним, яко референтом зборів — порішило однодушно 1) Солідарність і консолідацію між собою. 2) Одобрило і затвердило цілий організаційний еляборат. 3) Вибрало „Раду Трьох“ (Тріумвірат) с. є. Комітет ексекутивний, котрому поручило після ухваленого регуляміну — переводити в життя Організацію між Духовенством в повіті на основі прийнятого Начерку Плянну і Правильника і сторожити його виконання через всіх членів пов. Духовенства. Загальні Збори поручили дальше: а) переписати цілий організаційний еляборат і переховати його в актах; б) заподати його до відома Товариству св. Павла та Властей духовних; в) заподати його в головних зарисах до станового органу „Нива“, щоби тим способом розпочати акцію між духовенством в цілім краю — та викликати загальну дискусію над тою справою.

Зібране Духовенство відтак порішило і слюбовало точно застосуватися до повзятих ухвал. Солідарно в усіх справах і ділянках свого життя і ділання поступати і тим способом завести між собою Організацію непохитну, на що кожний з присутних власноручно підписався. По Загальних Зборах розпочалася отже робота ексекутивного Комітету (Ради трох) над введенням в життя Організації Духовенства повіту і його консолідації на основі слюбованої станової солідарности.

Що зробив Комітет, не буде підписаний сего описувати, скаже тільки, що за пару місяців зробив Комітет досить і була надія, що між духовенством настане єдність і згода в поступованню душпастирським на всіх ділянках в його життю і поведенню; що піднесеться уровень його морального значіння, поваги і авторитету між своїми і чужими людьми, — що піднесеться і дисципліна церковна і народня до лучшої долі і будучности стану духовного. Та на жаль, не так воно сталося, як ждалося...

Знайшлася між повіт. Духовенством злобна одна, або може і друга одиниця, котра, щоби узискати ласку можних сего світу, пішла до Староства в Сколім і там зробила „до-

нос" на Організацію Духовенства — на „Раду трьох" особливож на Всч. о. Декана Евст. Качмарського і на підписаного яко сеніора Ради трьох — і голову та головну спружину і автора організаційного проєкту (по його гадці і думці), понаплітала несотворені річі, о яких нікому не снилося, оклеветала по просту всіх і вся! — І сталося, що коли Рада трьох в місяці вересні 1923. в імені повітового Духовенства, стосуючись до його солідарности і повзятої організації, — заложила протест против рескрипту Староства в справі ведення метрикальних книг і видавання свідоцтв в язиці латинським — та поручила обом ВСЧ. Урядам Деканальним тойже протест від себе ствердити і переслати у р я д о в о Староству в Сколім до відома, то Староство вислало той протест, надісланий ВСЧ. Урядами деканальними до Воєвідства в Станиславові з увагою від себе, що гр. кат. Духовенство в повіті завязало між собою якусь „тайну Організацію" і бунтується проти розпоряджень світських властей.

На таке „dictum" і представлення Староства, Воєвідство поручило Президії Староства в місяці листопада 1923-го р. перевести доходження і слідство в справі „мнимої" тайної організації, завязаної між повіт. Духовенством, а крім сего поручило Староству зажадати від членів „Ради трьох" і Всч. о. Декана Качмарського: а) відклику внесеного протесту, б) узнання польського язика яко язика державного, в) приречення безумовного послуху для розпоряджень світських властей в усіх справах, г) зложення на руки Староства приречення і заяви лояльности для польської держави. Все те під загрозою сумних наслідків для членів управи організації.

В місяці січні 1924 р. Староство зарядило дійсно слідство і доходження та покликало поодинокі до переслухання і списання протоколу: Всч. о. Михайла Мосору, пароха Скольного, члена „Ради трьох", Всч. о. Декана Тухлянського, Евст. Качмарського і підписаного, як члена і сеніора „Ради трьох" — кожного особно і на інший день. Слідство і доходження переводив лично сам п. староста, а протоколи списував секретар Староства і тревало се майже повних три години.

При переслуханню — всі три ОО., хотяй переслухані поодинокі і особно — кождий іншого дня, заявили однозгідно до протоколів в справі завязаної організації, що вона не є „тайною", бо о дню - часі і місці Зборів зістало Староство в своїм часі повідомлене, що о зборах Духовенства в м. Сколім знала місцева поліція, що не вина в тім духовенства, що Староство не вислало на збори свого делегата, котрий міг на місци сконстатувати і здати відповідну реляцію політичній власті, що зібране повіт. Духовенство порішало справу своєї становой організації „pro domo sua" — а не організації якоїсь політичної — протидержавної, що

відтак о цілій акції повідомлено духовну Власть, Товариство св. Ап. Павла, а в рамках статутів тогож Товариства міститься також потреба переведення станової організації між Духов. цілого краю, та що о цілій справі в головних зарисах була поміщена допись в становім органі Духовенства „Нива“ Ч. 8 і 9. з р. 1923, що отже Організація повітового Духовенства не є тайною ані політичною, а лише „stricté“ духовно-церковною і душпастирською.

Щоби улекшити Всч. Декальним Урядам працю в переведенню і чуванню над сею організацією, до чого вони в першій лінії вже з титулу свого Уряду покликані, Загальні Збори повіт. Духовенства вибрали до сего езекутивний Комітет (Раду трьох), до котрого війшло 3 вітців і 2 заступників з обох деканатів, і ті мали зайнятися введенням в життя організації на основі порішеної солідарности.

Всі три ОО. переслухані просили п. Старосту, щоби сю їх заяву передав до відома Воєвідства, а що до жадань Воєвідства висше наведених під а, б, в, і г), то всі три ОО. заявили також однозгідно до протоколу:

Ad a) що протесту свого в справі ведення книг метрикальних і видавання свідоцтв в язиці латинськім під жадним услівям не можуть відкликати, бо вони звязані солідарністю в тій справі з усім повіт. духовенством і що вони звязані присягою „канонічного послуху“ свому Ординаріатови, котрий в тій справі видав зарядження, та що натиск властий до зломання сеї присяги „канон. послуху“ колідувавби з законом моральним.

Ad б) Всч. ОО. переслухані заявили до протоколу, що не чуються бути покликаними до сего акту, щоби аж вони могли узнавати „язык польський“ — языком державним, бож сама рація державного стану і сама льогіка каже, що в Державі польській — языком державним мусить бути з природи річи язык польський і сего не треба цілком, аби аж гр. к. Духовенство узнавало і рішало!

Ad в) Заявили, що вони й Духовенство гр. кат. в повіті буде повинуватись розпорядженням властий світських в державі завсіди, але під умовою, о скільки ті розпорядження не будуть противитись добру Церкви католицької, духовенства і народности української, в противнім бо случаю на дорозі правній духовенство буде заносити відповідні протести, представлення, рекурси, до висших інстанцій державних і до державного Союму.

Ad г) що така заява властиво непотрібна, але можуть її зложити.

По зділанім слідстві і списанню протоколів Староста заявив підписаному, що всі акти і протоколи перешле Воєвідству до відома і доложить від себе, що на цілій справі нема нічого нелегального, та що все поладжене буде

як найкориснійше для духовенства, котре він думає попірати на кождім кроці.

Та так обіцяв пан, а зробив цілком інакше! Староство не тільки що не відіслало всіх протоколів до Воевідства, та не виждало на порішення справи через Воевідство, але само *на свою руку* в пару днів по переведенім доходженню і слідстві видало п. д. 7 го лютого 1924 до Ч. 1746/5 на руки підписаного рескрипту, котрий в дословнім і вірнім відписі тут до випечатання залучаю:

ODPIS

Skole, dnia 7 lutego 924.

Starostwo w Skolem.

L. 1746/5.

Do Wielebnego ks. Ignacego Juchnowicza gr. kat. proboszcza w Tuchli.

Przeprowadzone przez Starostwo administracyjne dochodzenia wykazały istnienie w tutejszym powiecie „organizacji duchowieństwa“ względnie „Komitetu wykonawczego konsolidacji i organizacji duchowieństwa“.

Ponieważ organizacja ta względnie Komitet zawiązany został bez wiedzy władzy i nie posiada zatwierdzonych przez województwo statutów, a zatem istnieje nielegalnie, przeto zastanawiam dalszą działalność powyższej organizacji względnie Komitetu i wzywam Wielebnego ks. do bezwzględnego zastosowania się do niniejszego zakazu. — Od tej decyzji wolno wnieść rekurs do Województwa w Stanisławowie, który podać należy w terminie dni 14-tu, licząc od dnia następującego po dniu doręczenia, Radca Województwa i Kierownik Starostwa — *Golczewski* m. p.

(Dr. *Golczewski*)

(прийшло без урядової печатки).

Получено 15/2 1924 р.

о. Юхнович.

Рескрипт той говорить сам за те, що Староство хотіло і наміряло, а саме „okazać swą sprężystość w urzędowaniu“. Підписаний, користаючи з послідного уступу і клявзулі вираженої в рескрипті, заложив против тогож спротив, відповідно умотивований, і вислав тойже п. д. 25 лютого с. р. порученим листом на руки Староства до Воевідства в Stanisławowie.

Рекурс, внесений підписаним, лежить до нині не полагоджений без жадної відповіді, бо Староство відай не вислало його до Воевідства, або якщо вислало, то II-га інстанція не хоче його порішати, не маючи доказу жадного переступства і підстави до відкинення! Та не маючи підстави до відкинення, хоче відай викрутитися з тої хрії як то кажуть, „ликом і сіном“ — бо п. д. 14 цвітня р. 1924,

надіслало Староство на руки підписаного відозву і заяву в справі внесеного рекурсу, котру підписаний в оригіналі — яко „дивогляд“ свого роду до випечатання залуцає:

Starostwo w Skolem

L. 7399/5

Skole, dnia 14 kwietnia 1924.

Do

Wielebnego ks. Ignacego Juchnowicza gr. kat. Proboszcza
w Tuchli.

Wskutek reskryptu Wydziału Prezydjalnego województwa w Stanisławowie, z dnia 26. *marca* 1924 L. 2768) I b. wzywam Wielebnego Księdza Proboszcza do ostemplowania rekursu wraz z załącznikami, wniesionego przeciw rezolucji tutejszej z dnia 7 lutego 1924 L. 1746/5 a to w myśl rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 17 *stycznia* 1924 Dz. U. Rz. P. D. Nr. 8. poz. 81.

Zarazem oznajmiam, że w razie nieuiszczenia należnej opłaty stemplowej, recurs pozostawi się bez biegu tj. traktowany będzie jako niewniesiony po myśli § 16 rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 24 *kwietnia* 1923 Dz. U. Rzp. Nr. 44, poz. 298.

Radca województwa i kierownik Starostwa

(*Dr. Golczewski*)

Підписаний не зробив досі задосить жаданню Староства, і так ціла справа стоїть покищо в завішенню!

От і ціла історія тої Організації, яку хотіло перепровадити гр. кат. Духовенство між собою в повіті Скільським. Підписаний представив її вірно і правдиво і заподав її до відома ВСЧ. Духовенству в цілій нашій церковній провінції, щоби воно знало о сім, що неможлива є організація Духовенства до переведення, якщо їй під ноги кидається колоди так зі сторони „власть імущих“, як також зі сторони самого Духовенства. Підписаний не береться до осуду над поступком Староства Скільського в тій справі, а полишає се загальній оцінці.

Тухля, дня 30 мая 1924.

о. Ігнатій Юхнович.
парох Тухлі.

Проект пляну до науки релігії в учительських семінаріях.

Польське міністерство віроісповідий і прилюдної про-
світи ввело 1920 р. п'ятилітню науку в учительських семіна-
ріях, і тому потрібний новий плян до науки релігії в тих
заведеннях. Львівський Митроп. Ординаріят визначив до
того окрему комісію, що уложила тимчасовий плян, якого
покищо придержуються у всіх семінаріях львівської архі-
пархії, обговорила основи пляну і розклад научного мате-
ріялу на поодинокі курси, і поручила мені виготовити плян,
вихіснувавши цінні замітки і узгляднивши побажання Преосв.
Ординаріятів в Перемишлі і Станиславові, ак також сегорічні
розпорядки шкільних властей, якими побільшено число годин
релігії на першій курсі на три тижнево і узнано науку ре-
лігії обов'язковим предметом в другій півроці пятого курсу.
Над еляборатом перевела дискусію комісія і поробила по-
трібні зміни, та приняв його збір львівських оо. катехитів,
скликаний ад hoc Кругом катехитів.

Заки заапробують його духовні власти, подаю до при-
людного відома короткий витяг з нього, надіючися цін-
них заміток Отців, що працюють в семінаріях, а також і тих,
що інтересуються релігійним вихованням будучих учителів.

Приписаний науковий матеріал розложено ось так на
поодинокі курси:

На I курсі вчиться молодіж біблійної історії, а саме
в першій півроці історії Стар. Завіта, а в другій Нов. Завіта.

Більше число годин релігії належить вихіснувати зараз
у почині шкільного року на те, щоби молодь набула основ-
них відомостей, потрібних їй до зрозуміння біблійної історії
і при науці віри. А саме треба зясувати їй, що то є релігія;
котра релігія є правдива, а котра ложна; що є природна,
а що надприродна релігія; що є надприродне Боже обяв-
лення; котрі є його жерела, та відмити доби в історії
Божого обявлення з огляду на поступенну підготовку люд-
ства на прихід Божого Сина. В історії Старого Завіта все
треба відмічувати батьківську діяльність Божу для людства,
виховування і підготовлювання людей на прийняття і розу-
міння Христового обявлення та точнійше поучити молодь
про пророків і їх науку, на яку так часто покликав й сам
Спаситель весь час своєї учительської діяльності. В новім
підручнику біблійної історії мусять бути виїмки зі св. письма
Старого Завіта в українськім перекладі до читання з молоддю,
а саме: деякі месійні псалми, деякі уступі з пророцтв:
Ісаї, Єремії (Плач Єремії), дібрані уступи з поучаючих
книг і т. д.

В біблійній історії Нового Зав'ята треба зналювати величню особистість Божого Сина, Його виімкові прикмети; милосердя, лагідність, доброту, всемогучість, всевідучість, справедливість і т. д., представити Його науку, методу навчан-ня, Його установи, а св. католицьку церков з окрема, та все підкреслювати Божество Ісуса Христа, яке стверджують Ісу-сові чуда і пророцтва, свідочтва Бога Отця і самого Ісуса та здійснення старозавітних пророцтв.

Науку зі шкільного підручника треба доповнювати від-читуванням відповідних перікоп з українського перекла-ду св. Письма о. Дра Ярослава Левицького.

Шкільний рік на кождім курсі поділено на такі періоди: від 1. вересня до 15. падолиста, від 15. падолиста до кінця першого півроку, а в другім півроці від 1. лютого до 15. цвітня, від 15. цвітня до 31. мая і від 1. червня до кінця шкільного року та розложено научний матер'ял так, що в червні викінчується його і коротко повторюється все виу-чене протягом цілого року. Много уваги треба звернути на виучення молитов та церковних і релігійних народних пісень.

На другім курсі вчиться молодь Дотматики. Підручник, уложений після нового пляну, ладиться до друку.

В першім півроці дається найперше основний ви-клад про релігію, про Боже обявлення і Його жерела, опі-сля вчиться правд віри на основі дванайцяти членів Символа віри, а кінчиться сей піврік наукою про послідні річи.

В другім півроці іде наука про середники нашого освячення, про Божу ласку, св. тайни, молитву та освячення і благословення.

На третій курс призначена Етика.

В першім півроці викладається загальні основи етики, про людські діла, їх моральну оцінку, про закон, себто про правило (*ordinatio rationis*), після якого ми обов'язані жити і ділати, про совість, про чесноту, про гріх та про Божі чесноти.

В другім півроці належить учити про Божі і цер-ковні закони на основі десяти Божих і шістьох церковних заповідий, а закінченням цілорічної науки буде наука про християнську праведність і середники до її надбання, про мо-ральні чесноти, про чесноти, поручені Ісусом в нагірній про-повіді та про євангельські ради.

На четв'ертім курсі вчиться молодіж Літургіїки.

В першім півроці іде наука про церков і її устрій, про церковні прибори, про богослужбні книги і одежі, про Богослуження, а саме про Вечірню, Утреню, Часи та загальні замітки про Службу Богу.

В другім півроці треба виучити молодь про Служби Божі, про св. Тайни, освячення і благословення та про свята,

На сім курсі повинна молодіж пізнати наш обряд і полюбити його, навчитися відповідно брати участь в Богослуженнях та виучитися співати деякі пісні з Вечірні і Утрені, недільні тропарі і кондаки, Воскресну Утреню, Акафист, Молебени, благальне молення (суплікацію), панахиду, тропар-Йорданського водосвяття і т. д. та справно служити до Служби Божої. З молитов навчаться: Псалом 50. і молитву перед св. Причастям „Вірую Господи“...

На научних екскурзіях до церков є нагода навчити молодь про різні стилі в християнським будівництві, та звернути її увагу на характеристичні питоменности кожного з них.

Молодь ходить на госпітації і на практичні лекції до школи вправ, тому мусить ознакомитися з укладом підручників до науки релігії в народних школах і знати Співаник о. Віктора Матюка.

На п'ятім курсі в першій півроці предметом науки є історія церкви, в якій треба представити розвій, організацію і всесторонню діяльність католицької церкви від її почину аж до найновіших часів. Особливу увагу треба звернути на виучення історії української церкви, і належить відмічувати хосенну діяльність для церкви і нашого народу видних людей: духовних і світських, котрі були вицвітком та викладником почувань, ідеалів і змагань дотичної доби в історії нашого народу.

Молодь треба заохочувати до читання відповідних історичних книжок, про соціальне питання та про хосенну діяльність церкви на всіх ділянках.

В другій півроці треба підготувати теоретично і практично кандидатів до того, щоби могли вчити релігії в народній школі, як одержать місію до того від духовної власти. Муситься навчити їх методики науки релігії, перейти з ними обов'язуючий плян до науки релігії в народних школах і приписи до релігійних вправ, та повчити їх про релігійні вправи дома, в школі, в церкві, і про приготування дітий до першої сповіді і першого св. Причастя. Підручники до науки релігії в народних школах (малу біблію і малий катехизм) і Співаник о. Матюка мусять добре знати і орієнтуватися, яких підручників уживається в поодиноких класах виділової школи.

о. Іван Рудович.

На поміч братям в Боснії!

За своїми домашніми злиднями забули ми про наших братів, що протягом 30-и послідних літ поселились над Босною, Вербасам і Дрвентою.

Не мають ні священників, ні учителів, ні якоїнебудь людини, що прийшлаби тому народови з помічю і порадою. Чи ж чужі, Серби православні, Магомедани або Хорвати мають їм помочи, коли в нас нема нікого до того охочого?

60 кольоній на просторі кількадесять миль обслуговує всього 5-бох наших священників і годі допроситись, щоби який священник з Галичини приїхав, а треба їх тут ще вдвоє стільки! Наші учителі і учительки обслуговують чужих „на kresach“, а тут нема кому піти, хоч нарід не менше бажає учителя, як священника. Стільки наших людей досвідних, стільки нашої молоді фахово образованої за границею і в дома без хліба, а тут нема кому зайнятися якоїнебудь організацією хочби економічною, коли так гарне є до того поле! Край багатий, але неекспльоатований ще зовсім, нарід наш працювитий і переважно землі доволі посідаючий, бідує однак через брак поучення і організації, та самому собі полишений і занедбаний та всіма забутий, нидіє, зданий на ласку й неласку чужих!

Хай прийде тут хоч кількох ідейних наших священників, кільканайцять учителів і учительок, лікар, адвокат, ветеринар до Приявора та до Банялуки, а певно, що всі вони будуть мати вдячне поле до праці, яка їм дасть вдоволення, що працюють для свого народа, що її оцінять. Коли би той нарід зорганізувати в якесь товариство просвітно-економічне та прозвести спілки, кооперативи, каси позичкові, крамниці і взяти в свої руки скуп і збут продуктів так багатого та ріжнородного тут господарства сільського та домашнього, не один з наших людей мавби тут кавалок хліба, підніссяби добробут того народа і скріпила його відпорність супроти денационалізації, яка йому грозить як відсталому від рідного пня!

Тому нехай тих кілька слів буде заохотою для наших людей всіх станів і всякого знання, та нехай звернуть увагу на Боснію, щоби саме зайнятися судьбою і положенням тих бідних а так добрих людей, що їх лиха доля загнала аж тут з рідного краю.

Патріотична акція наша в тій країні найшлаби щирий відгомін і певну поміч у наших родимців, бачванських Українців, а передовсім у великого опікуна нашого народа, Преосвященного з Кріжевців, дра Діонізія Нярадія, до котрого дієцезії належить тепер Боснія, та у таких великих приятелів нашого народа, як О. др. Шімрак О. др. Северович і другі хорватські патріоти і суспільні діячі. Але треба нам зачати і зголоситись до праці, бож то в першій мірі наш обовязок подати помічну

руку братям, тій *Ucrinae remotaе atque dispersae*, *щоби вона не загибла!*
о. Олександр Коренець.

Примітка Редакції: Редакції доволі звісні обставини в Боснії, і тому упереджуємо кожного, хто мав би намір там поїхати, щоб вперед забезпечився що до посади, бо посади там не так легко одержати, як могло би здаватись на підставі випечатаного допису. Ще найлегше можна би там знайти приміщення священикам.

Місії.

Ювілейна Місія і посвячення церкви в Зашкові.

Від середи сполудня дня 18—21-го червня с. р. відбувалась ювілейна місія в Зашкові, а дня 22-го червня с. р. в неділю Архієрейске, торжественне посвячення нової церкви.

Науки місійні подавали Отці Кондеканальні: Впр. От. Петро Пилипець, парох Підборець, Впр. От. Андр. Гавришак, парох Борщович, під проводом Всесв. От. Др. Теодоз. Галушинського, Ректора духовної Семінарії у Львові. Народа було так місцевих парохіян, як також з околиці дуже много.

Сповідалося 6—7000 людей в суботу і в неділю рано. Його Ексцеленція Митрополит прибув враз з Впр. Отцем Вікарієм генер., проваджений бандерією хлопців зашківських в часті і зарудецьких в числі до 100 люда. На молодих конях, омаєних зеленню, їхали хлопці в однострій убрані, з українськими відзнаками на баранячих шапках, з синьо-жовтими хоруговками в руках. Вид був величавий. Їх Ексцеленцію проводив якби який полк українського війська. — При триумфальній брамі привитав Його Ексц. Впр. От. декан Богдан Еліяшевський з зібраним духовенством свого деканату, як місцевий господар, відтак привитав заст. віта, а вкінці школярка місцевої школи Лампіка гарячо-патріотичними словами (убрана в народний стрій 12-літна Євгенія).

Його Ексцел. висів з самоходу, ведений до церкви, відправив короткий молебень, відтак — хоч змучений, опорошений, здоровий — засів коло церкви, до слухання св. Сповіді. Всі тиснулись до Нього в надії, що всі висповідуються. І не обманулись! З малою перервою Ексцел. сповідали до 1/2 12 год. в суботу в ночі.

В неділю рано натщо знову сповідали, а відтак посвятили церкву.

Арх. Службу Божу при участі старших Священиків враз з діяконами відправив Впр. О. Олександр Бачинський, Вік. генер. Співав місцевий хор, мішаний під проводом Теод. Лампіки, місцевого дяка.

В часі служби Божої знову сповідали Їх Ексцеленція

до 2 год. по пол. Всі до одного були висповідані завдяки примірови і трудови Ексцеленції. — По службі Божій їх Ексц. враз з духовенством і народом дались відфотографувати. Додати належить, що погода на той час була пречудова! Ані хмариночки на небозводі! Успіх з тої праці духовної був дуже великий. Всі розрадовані лишились на місці, щоби знов з бандерією і процесіями попрашати їх Ексц. о год. 6 вечером. — Дай Боже, щоби у нас такі торжества церковно-народні частійше повторювано.

Учасник.

В Ріпневі.

Від дня 30 мая до 4 червня відбулася Ювілейна Місія в честь св. Священомученика Йосафата в Ріпневі, деканату Милятинського. Місії проводили: о. Николай Демчинський, парох Бродів, о. Александер Чубатий, парох Дитковець і о. Василь Павула, парох Смільна. Вірні горнулися на науки місійні від першої до послідної. В днях 3 і 4 червня приступило до св. Сповіді і до спільного св. Причастя около 800 вірних. Сповідало 9 священників. Люди дуже тішилися місією, зі слезами в очах попращали оо. місіонарів і відпровадили їх з процесією за село.

В Добротворі.

Від дня 22 до 26 червня відбулася Ювілейна Місія в честь святого Священомученика Йосафата в Добротворі, деканату: Каміно-Струмільського. Місії проводили: о. Николай Демчинський, декан Брідский, о. Василь Павула, парох Смільна і о. Юліян Рудкевич, парох Лешнева. Мимо робіт в поли нарід горнувся дуже пильно на місійні науки і користав з них. В вівторок 24 червня зачалась св. Сповідь, дітий висповідалося около 300. Священники сповідали вірних від 5 рано до 11 год. в ночі. Висповідалося і приступило до св. спільного Причастя понад 1300 вірних. Місію закінчено величавим походом з місійним хрестом. Тисячі народа з Добротвора і дооколичних сіл взяло в тім поході участь. По вкопаню місійного хреста виголосив послідню науку „О дорозі хрестній“ і попращав вірних о. В. Павула, а нарід зі слезами в очах прирік витревати в добрих постановах, які зробив при св. сповіди. Торжество закінчилось о год. 3. пополудни цілованням мощий св. Священомуч. Йосафата і місійного хреста. Пополудни оо. місіонарі відіхали, а нарід відпровадив їх з кінною бандерією аж до двірця залізничного в Рокитах.

В Пониковиці Малій.

В днях від 6. до 10. липня відбулась Ювілейна Місія в честь св. Йосафата в Пониковиці малій, деканату Брід-

ського. Місії проводили: о. Николай Демчинський декан Брідський, о. Василь Павула, парох Смільна, о. Адріян Зафійовський, катехит шкіл вид. в Бродях і о. М. Е. Осадца, катехит гімназ. в Бродях. 42 роки минуло, як була місія в Пониковиці, і тому нарід дуже сердечно витав з процесією оо. місіонарів, котрі приймали, щоби загоїти рани душевні, завдані йому війною. Пять днів тревав сей пир духовний, а нарід жалував, що так коротко він треває. В сім часі виголошено 15 наук — а до св. сповіди і спільного св. Причастя приступило понад 1000 вірних. Сповідало 12 священників. В середу 9. VII. пополудни приїхав Преосвящений Епископ Луцький, о. др. Йосиф Боцян, впроваджений кінною бандерією. При тріумфальній брамі повитав Преосвященого іменем оо. місіонарів о. дек. Демчинський. Опісля удалися всі до каплиці, де відправлено молебн. Місію закінчено величавим походом з місійним хрестом, в котрім взяли участь Преосвящений Владика, окружений 12 священниками, і тисячі народа. Під хрестом виголосив послідну науку Преосвящений Епископ: „О значінню хреста“. Торжество закінчилося о год. 3 попол. цілованням місійного хреста. Вечером Преосвящений відїхав, прощаний сердечно духовенством і вірними до Підгорець в супроводі кінної бандерії, прибраної в синьо-жовті ленти.

В Любіні Великім.

В днях 31 V. — 5 VI. с. р. відбулася з великим успіхом місія в Любіні Великім. Науки місійні голосили оо. Василіяни: Всв. о. др. Теодозій Тит Галушинський, ректор і професор св. богословія, Всч. о. Йосафат Іван Скрутьєнь і Всч. о. Бараник. Крім місіонарів сповідали усі оо. Кондеканальні. Людей місцевих та довколичних було дуже много. Сповідалося поверх 3000 людей.

Любінь, се правдиве багно сірчаних купелів, де літники впровадили вже „висшу культуру“ гнилі й неморалі поміж місцевим населенням. Тимто й добре сталося, що місія у Городецькім деканаті там найперше відбулася.

(о. Ковалів).

В Залукві.

У свято-Йосафатовий ювілейний рік відбулося вже доволі багатій по селах. Та до найкрасших з них належить безперечно чотироднева місія, яка відбулася від 9—12 липня с. р. в Залукві під Галичем заходами о. Романа Лободича, катехита в Галичі, а тепер і душпастиря в Залукві. Місійні науки виголосували там оо. професори др. Гавр. Костельник і др. В. Лаба зі Львова. Крім того дві науки виголосив о. Л. Гаркавий, парох Сквилова коло

Красного. Оба отці професори, зрозумівши знаменито потреби нинішнього для віри і для моралі „лютого времени“, вибрали для своїх наук самі найактуальніші теми, а їх оброблення і виголошення так захоплювали слухачів, що їм „тих наук ще було замало“. Місія закінчилася у празничний день св. Ап. Петра і Павла, при значнім здвизі сторонських людей. Якби не погана погода того дня, булиби на закінчення місії прибули до Залукви усі дооколичні села. На пам'ятку місії вкопано коло церкви 5 метрів високий хрест, зроблений з дуба з митрополичих лісів у Крилосі. Той то хрест, що важить кілька сотнарів, несли люди на руках довкруги церкви в обході і вислухали під ним кінцевої науки о. дра Костельника, який в мистецький спосіб подавав у ній своїм захопленим слухачам практичні ради для їх релігійного і морального життя.

На дубовім хресті, що стоятиме цілі десятки літ, красується напис золотими буквами на синім тлі, що згадана місія устроєна з нагоди 300-літнього ювілею смерті св. Йосафата.

А обом Отцям професорам зі Львова належить шире признання і глибока вдячність від народу, що понесли йому прегарну Божу сійбу у далеке село. М.

3 деканальних Соборчиків.

Звіт з нарад духовенства в унівському деканаті
(на декан. Соборчику в Вишнівчику 12. червня 1924).

По відчитанню реферату Впр. о. Климентія Шептицького о значінню св. Йосафата в нашій церковній історії, теперішности і будучині, розвелася широка і оживлена дискусія, серед якої Впр. о. Декан З. Маркевич підніс один важний факт для укр. кат. Церкви і укр. народу, а саме, що Унія зберігла укр. нарід перед спольонізованням і змосковщенням. Підручники однак історії України не висвітлюють Унії з прихильної точки. Булоби пожаданим, щоби хтось, опитний в історії, видав друком історичну працю, в якій би виказав нетенденційно правдиву вартість Унії для укр. народу так з точки релігійної, як і народньої, та вияснив причини завзятої борби ворогів Унії, які були наскрізь політичні.

Відтак візвав о. Декан, щоби кондеканальні вписалися яко члени до Тов. „Просвіта“. Всі кондеканальні зложили сейчас членські вкладки до рук о. К. Концевича, секретаря деканальної організації, який слідує того дня гроші негайно вислав у Львів.

Порішено рівнож одну з найважніших справ, а саме допомогу вдовам і сиротам по священниках. Кожний священник

має відступити вдові чистий дохід з кожного трийцятого морга ерекціонального ґрунту.

Допомога вдові в нашій деканаті, започаткована Впр. о. Деканом, практикується уже два роки. В імені чести священичої і народньої взиваємо всі Всч. Уряди деканальні, щоби негайно і безпроводочно перевели у себе сю акцію; булоби непростимим гріхом і ганьбою, колиби ми дозволили вдовам і сиротам по наших товаришах-священниках нидіти в крайній нужді.

З обуренням піднесено одноголосно протест проти брошури: „Жонатий клир...“ Загал клиру, зачіплений, мусить загально відповісти, тому о. Декан поставив внесення на прийняття слідууючої заяви жонатого клиру:

Поява брошури „Жонатий клир, а безженство клиру“, за котрої зміст і форму взяло на себе відвічальність Тов. безженних священиків ім. св. Йосафата в Станиславові, приневолює жонате духовенство, не згуртоване в окреме „Тов. жонатих священиків“, висказатися; проте підписані уважають соборчиковий зїзд за правну форму збірної заяви.

Підписані, жонаті священики унівського деканату, зібрані на соборчику, дня 12. червня 1924 р. у Вишнівчику, вповні солідаризуються зі змістом статті ОО. Дра Г. Костельника і Дра В. Лаби, під заголовком „Respite finem“, поміщеної яко відповідь на повисшу брошуру у ч. 4 „Ниви“ 1924 р.

Підписані, не входячи в *meritum* справи, зауважують лиш, що не згідний з правдою висказ автора брошури на стр. 22, немовби загал жонатого духовенства уважав цілебсів за ворогів нашого народу, або загалови цілебсів імпутував які небудь „пороки“. У пресі появлялися дописи на тему пропаганди цілібату у станиславівській дієцезії, за котрих зміст несли відвічальність поодинокі автори, а не весь наш жонатий клир.

Підписані просять: Високопреосвященний Митрополичий Ординаріят у Львові і Преосвященні Епископські Ординаріати в Перемишлі і Станиславові зволять ласкаво запобігти, щоби на будуче одна часть священиків, згуртована в зорганізоване „Товариство“, не зневажала в брутальний і неетичний спосіб другу часть священиків подібними брошурами.

Підписані, жонаті священики унівського деканату, подаючи свою коротку заяву до публичного відома, просять весь жонатий клир усеї галицької провінції висказатися у повисшій справі з повними підписами.

о. Зеновій Маркевич, о. Теодор Сахно, о. Григорій Паньчишин, о. Константин Концевич, о. Іван Бачинський, о. Іван Садовский, о. Бучинський, о. Максим Патерига, о. Данило Міхур, о. Іван Ковалишин, о. Григорій Пилат.

Духовенство тернопільського і микулинецького деканатів, зібране на спільнім соборчику числом 32 дня 19. липня с. р. в Тернополі, ухвалило одностайно подати через „Ниву“ до відома ширшого загалу слідуючі резолюції: Соборчик 1) осуджує зміст брошури виданої станиславівським безіменним безженним священиком п. з. „Жонатий клир а безженство клиру“, як єретичний і негідний священика; 2) протестує проти примусового цілібату і насильного впровадження його, тому що він в нас не на часі, проти загварантованих прав нашої Церкви і в нинішніх обставинах шкідливий для нашої Церкви і народу; 3) висказує своє признание „Ниви“ за гідну і безсторонну оборону жонатого клиру.

Рівночасно пересилає чеком 18 зол. п. на пресовий фонд „Ниви“, зібраних на соборчику в Тернополі дня 6 серпня с. р.

Тернопіль, дня 12 серпня 1924.

о. В. Громницький, т. р.,
декан тернопільського деканату,

о. С. Ратич і о. Пасіка Іван
секретарі соборчика.

* * *

Зібрані дня 17 липня 1924 р. на деканальнім соборчику в Бруховичах священики перемишлянського деканату одобрюють і солідаризуються з акцією проти примусового цілібату, обговореного отверто і річево в брошурі Впр. ОО. Дрів Костельника і Лаби і в статті Всч. о. Якова Тарнавського: „Наша оборона“ („Нива“ чч. 5—6 1924) і за смілу і щиру оборону женитьби нашого духовенства заявляють згаданим авторам своє повне признание і подяку, а з обуренням клеймлять і осуджують акцію за примусовим введенням цілібату в нашім духовенстві, ведену Товариством безженних священиків, а заініціоновану брошурою безіменного автора: „Жонатий клир а безженство клиру“.

Бруховичі, дня 17 липня 1924 р.

(Слідує 14 підписів).

* * *

Отці Зборівського Деканату зібрані на деканальній конференції в Зборіві дня 31. VII. с. р. всі однодушно складають щиру подяку всесвітлійшим ОО. Д-рам Гавриїлові Костельникові і Василеві Лабі за річеву оборону нашого духовенства в статті „Respice finem“ і всі солідарно заявляються рішучо проти введення примусового цілібату в нашім клирі.

Зборів, 31. VII. 1924.

о. Волод. Присташевський,
декан.

о. П. Олійник,
писар.

Отці Динівського деканату вислали до Преосвященного Ординаріату в Перемишлі таке письмо:

Від деякого часу непокоять нашу суспільність, а з окрема наш клир, вісти, що гр. кат. духовенству в нашому краю, тому останньому захистови великої колись Унії, має бути накинений целібат. В останніх часах ці вісти стають тривожні, бо стало ясным, що в одній з наших епархій молодим кандидатам духовного стану целібат вже ставиться як необхідне услів'я до прийняття в семінар і до висвячення, а в других двох епархіях змагається до того самого посередно — висуванням труднощів при рукоположенню і натиском на молоді душі в часі студій та одностороннім розділюванням світла і тіни св. тайни подружжя, яку св. письмо величає „великою“, а одночасно користається з церковних канонів і вимагається на удержання семінарів чималих жертв від церковних скарбон і від клиру, що в першому разі може бути кимось уважане за тиху згоду клиру на новий напрям у семінарах і тою мнимою згодою оправдуване насилля, по натягнутому правилу: *volenti non fit iniuria*.

Проти такого насаджування целібату підписаний клир Динівського деканату — при усій своїй пошані для добровільного безженства — закладає отсим з усею свідомістю справи однодушний і рішучий протест.

Свобода женитьби гр. католицького духовенства — це наше старе добре право, признане і запоручене раз на завсіді Римом при заключуванні унії в 1595 р., і з одної сторони ніхто на світі не має легітимації проти нашої волі того права, якоюб то й не було дорогою, нас позбавляти або його обмежувати; а з другої сторони ніхто не може брати нам за зле, що свого права боронимо і усіми засобами боронити будемо. Що більше: Ми глибоко переконані, що дальше наставання на свободу женитьби мусілоб не лише шкідливо вплинути на довіря й синівське почування для своїх Владик, але наразить на необчислиму шкоду так справу народа, як у наслідку і саму унію тому, що наш народ з жонатим клиром звязав свою долю і загальному целібатови у всіх своїх верствах з ґрунту є противний і буде противний.

Тому просимо усильно Преосвященный Ординаріят стати разом з нами до оборони проти примусового целібату і отсей наш щирый голос протесту передати Високопреосвященному Митрополичому Ординаріатови та найвисшій інстанції, Римови.

Другою, під нинішну хвилю для нашого клира найбільш болючою справою є відбирання православиих святинь на землях влучених до Польщі рижським договором і „пересвячування“ їх на латинські костели. Зойк населення там безрадний, а опіки і постави зі сторони найбільш покликаних церковних єрархів не видати. І се найсумнійше і для грядущо-

чих поколінь остане відстрашаючим приміром, куди може зайти ерархія, якщо вона не почуває в собі спільноти крові з народом, для якого поставлена.

Ввиду того підписаний клир Динівського деканату підносить рішучий протест проти такого поступовання та заявляє, що церковне добро по цей бік рижської лінії було споконвіку добром вірних греко-католицького ісповідання і українського народу, і просить сердечно Преосвящений Ординаріат передати сей протест куди слідує, тай з усею силою й усіми засобами постояти за духове і матеріальне добро нещасливих б. уніятів.

Деканат Динівський — В Глудні, дня 17. VIII. 1924.

о. Іван Жарський,
декан.

(Слідує ще 10 підписів ОО. кондеканальних.)

Зі світа.

В Альбанії вибрано президентом міністрів католицького архієпископа Fan Noli.

Америка. Радіо на услугах проповіді. Університет ОО. Єзуїтів в St. Louis в марті, квітні і маю кожної неділі по полудни через дві години поширював радіом релігійні конференції на вибрані теми. Успіх показався добрий, бо навіть деякі Жиди „зі збудуванням“ слухали ті конференції.

Розклад в англ. єпископальній церкві. Церковний суд „протестантської єпископальної церкви“ в Сполуч. Державах проголосив єретиком єпископа тойж церкви Brown-a на підставі 23-ох тверджень, узятих із його книжки „Комунізм і Християнство“. В тій книжці Brown твердить навіть се, що Христос ніколи не жив. — Так одна часть тої церкви доходить до повного раціоналізму. А друга схиляється до католицизму. В квітні с. р. в Філадельфії отся друга група на зборах приймила резолюцію: що Папі з божого постановлення дійсно належить першенство в Церкві та що Церква є непомильна. Отже до прийняття католицизму ділить їх тільки ще один крок.

Англія. Католики в британській імперії. Після статистики з 1924 р. в британській імперії є 14,827,312 католиків, а цілого населення 400 мільонів. Сама Англія на 48 міль. населення має 2,567 091 католиків; Ірландія 3,242,670 католиків; Індія 2,256 451 католиків. Число католиків в останніх 10-ох літах майже подвоїлося.

В Канаді є 3,386,660 католиків, яких обслуговувало 4 087 світських священників і 1,379 монахів. Провінція Квебек, якої населення є французьке, є майже в цілости католицька.

Боротьба за науку релігії в школах. В англійському парламенті поставлено внесення, щоби знести науку релігії в школах. За внесенням голосувало 162 послів, а проти 223.

Бельгія. Ювілей кардинала Mercier-a. Кард. Mercier обходив с. р. 50-літній свій священничий ювілей. Бельгійські католики при тій нагоді вручили йому 1,200,000 франків, які кардинал роздав на добродійні цілі.

Голандія. На інтернаціональному 27-ому євхаристійному конгресі в Амстердамі буде виступати — по перший раз у таких конгресах —

орієнтально-евхаристійна секція. Між прелегентами будуть ID' Herbigny, еп. Пападопулос, Margotti. Св. Отець спеціально похвалив сей замір. Годиться завважати, що протестанти заняли дуже гостре становище проти Риму з огляду на сей евхар. конгрес. Домагаються навіть звинення голандської амбасаді при Ватикані.

Китай. Католицький університет у Пекіні. Бенедиктинці з Америки задумують небавом оснувати університет у Пекіні. Дотепер була в Китаю лиш одна католицька школа в Шангаї, яку ведуть Єзуїти. Протестанти мають у Китаю аж вісім високих шкіл.

Португалія. Національний евхаристійний конгрес у Лісбоні, який відбувався с р. з початком серпня, випав надзвичайно величаво. На святочній процесії було присутніх до 200 тисяч людей.

Росія. Всеросійський церковний собор ухвалив завести в богослуження місто старославянської живу московську мову.

С. Т. К. подає з Москви під д. 2. VI. с. р., що святійший Синод царгородського патріярха зложив Тихона, патріярха російської православної церкви, з уряду по причині церковних непорядків. Одночасно засуспендував царгородський патріярх усіх тих єпископів і священників, що поїхали разом із архієп. Антонієм до Сербії. Царгородський патріярх Григорій має охоту стати патріярхом московським і большевики радо бачили би його на тому становищі.

Франція. Положення католиків під новою владою. Бльок, який тепер прийшов до влади в Франції, складається з радикалів і соціалістів. Ось тому положення католиків там стало тяжке. Катол. часописи тепер шукають причини, які довели до такого положення, і добачують одну з головних причин у тому, що франц. католики не є зорганізовані, й під політичним оглядом не представляють ніякої сили. Так при останніх виборах католики голосували за Жидом атеїстом проти кандидата катол. партії.

Нова влада вже й зачала Kulturkampf. Міністерство військової моринарки видало розпорядження, щоб до військових шпиталів не допущено ніодного священника, крім на бажання недужого. В усіх будинках і кораблях військової моринарки заборонено відправляти богослуження.

Бібліографія.

Богословія, науковий тримісячник, Кн. 2—3. Зміст: *Partes animae norma gravitatis peccati (Inquisitio dogmatico-historica) autore Dre Arturo Landgraf.* — Еп. Др. О. Боцян: † о. Пралат Ізидор Дольницький, духовний отець, літургіст і піснотворець. — О. Іван Рудович: Кобринський Синод 1626. — Огляди й оцінки. — Вибрані питання. — Всячина. — Хроніка. — Богословське Наукове Товариство. — Книжки й часописи.

Михайло Возняк: *Історія української літератури.* Том III. Віки XVI—XVIII. Друга частина. (З 54 ілюстраціями). Накладом Тва „Просвіта“. Львів, 1924. Стр. 564. Саме в найтяжчих часах для української книжки діждались ми обемистої Історії української літератури (до XIX. в.), яка гідно може стати побіч Історій літератур інших культурних народів. Відзначається вона не тільки обемистістю, але й ясністю викладу, простотою стилю, цікавістю, опануванням

незвичайно багатого матеріалу, влучними оригінальними увагами, критичною бистрістю, зібранням величезної „літератури предмету“. Її автор, М. Возняк, працював над нею з подиву гідним пожертвуванням себе — добре заслужився для українського народу, бо списав не історію сухих фактів, але історію живих психічних течій. І коли хто хоче пізнати властиву бувальщину українського народу, то мусить розчитуватися в сій „Історії“ шановного автора. Не треба би й згадувати, що отся „Історія укр. літератури“ повинна знайтись у кожному священичому домі. К.

— З нагоди святкування 350-ліття появи першої української друкованої книги у Львові видала кооператива „Друкар“ брошуру: „Свято української книги“, в якій поміщено тексти промов і пісень з святочної академії, відбутої в пам'ять Івана Федоровича. Прикраси з першої книги, заміщені в брошурі дають їй артистичний зовнішній вигляд. Тільки сумно вражують і око і душу пробіли з приміткою: „Сконфісовано!“ поміж привітами різних інституцій і товариств українських і польських. (очевидно прочитаними вповні на святочній академії своїми відпоручниками)... Мабуть зроблено се зовсім не по мисли 105. артикулу конституції...

— З сеї самої нагоди видав „Національний Музей“ у Львові замислом, трудом і заходами Іл'яріона Свенціцького книгу під заголов.: „Початки книгопечатання на землях України“. В тексті сеї пропам'ятної книги коротко але дуже інформативно подана в I. часті історія печатання книжок не тільки у Німців і у других, але передовсім у нас, на українських землях, з узглядненням так світських, як і монастирських книгопечатень враз з характеристикою стародруків; в II. часті пише автор про видавничу техніку, а в III. часті поміщено 560 прегарних а характеристичних зразків друку і прикрас давньої книги України. Є річеві прилоги друків і дереворитів, вибрані з найдавніших наших печатаних книг, а уложені після місцевостий книгопечатень даних книг.

Др. Іл. Свенціцький — вже при виданні перших трьох випусків „Прикрас рукописів Галицької України XVI в.“ виказав великий артистичний змисл і як збирач і як видавець; однак при посліднім своїм виданні: „Початки книгопечатання на землях України“ виявив вповні свій мистецький хист в виборі і укладі книжного матеріалу, своєю любов до минувшини, ніжність своїх почувань до нашої культурної старини. І все се робить автор доцільно, свій пієтизм до книги, до нашої культурної минувшини радби не тільки прищипити і поглибити серед своїх, та вплинути на них, щоби поважно культивували прадідні славні набутки, але і чужим хоче дати такі певні зразки нашої давньої високої культури, щоби

і у них викликати гідний і приналежний пошанівок для українського вкладу у вселюдський культурний розвій, а тим самим навчити їх шанувати і нинішній український на-рід як культурну одиницю, націю, а не ігнорувати як якусь безпросвітну етнічну масу, за яку нас так залюбки на зовні представити хочуть наші сусіди.

Оглядаючи названу книгу, можна сміло сказати, що вельми шановному авторові се вповні вдалося і за сю його культурну працю нехай йому буде від всіх свідомих Українців щира подяка.

Повне признання належить за взірцеве і старанне видання печатні монастиря чина св. Василя в Жовкві, як також і „Національному Музеєві“ у Львові, за підпирання так високо культурної праці, як отсе послідне видання. — А тепер черга, відгукнутися нашій українській інтелігенції.

Домет.

К. Федорович: Українські школи в Галичині у світлі законів і практики. Львів, 1924. Накладом секретаріатів українських партій: трудової, радикальної і національної роботи. Стр. 94. Ціна? Книжка ся потрібна кожному українському громадянину та вчителям. До набуття в усіх українських книгарнях.

X. Nikodem Cieszyński. Uniwersytet Lubelski — jego powstanie i rozwój. Wydawnictwo „Ligi Katolickiej” w Poznaniu. Poznań 1924. Стр. 20. Університет у Люблині є католицьким університетом, отворений 8. XII. 1918. р. Найбільше заслужився для нього бл. п. о. Др. Венедикт Радзішевські, котрий був його першим ректором. Сей університет є приватний (недержавний) і не має ще „права прилюдности“, крім теологічного факультету. Покищо має він три відділи: теологічний, правничий і філософічний.

Ряд католицьких університетів так представляється: Найстарший є „Університет св. Томи“ в Манілі на Філіпінах, оснований 1611. р.; по ньому йдуть: „Універ. св. Йосифа“ в Бейруті з 1825. р., університет в Льованії (Louvain) з 1834. р., „University College“ в Дубліні з 1850. р., універ. в Quebec, з 1852. р., 5 інститутів французьких (в Парижі, в Ліль, Люгдун, Тулуз і Анжер) з 1875. р., універ. в Монреаль у Канаді з 1868. р., універ. у Вашингтоні з 1886. р., в Фрибургу швайц. і в Сантіаго в Чіле з 1889. р., універ. в Buenos Ayres з 1910. р. Найновіші: в Люблині (1918), в Медіюляні (1921) і в Nijmegen в Голяндії (1923).

Gustaw Baron Armfeld: Mein Weg zur Kirche. Aus dem Schwedischen übersetzt von P. Fritz Esser S. J. Essen 1924. Fredebeul u. Koenen. Стр. 54 in 8°. — Автор сеї цінної книжки, член аристократичної шледської родини, знаний широ-

ко в дипломатичних колах європейського світу, чертає з великою простотою й погодою сей перебіг, — більше власних розважань, ніж зовнішніх подій — котрий довів його до прийняття католицької віри. Жмут його гадок і внутрішніх переживань є наглядним доказом, як Церков якоюсь магнетичною та нестримною силою потягає до себе серця благородні, які стремлять до правди.

о. Ковалів.

ВСЯЧИНА.

Речинець Загальних Зборів відпоручників АЕпарх. Клира для справ удовичо-сиротинського фонду. Згідно з пропозиціями Комісії вдовичо-сиротинського фонду, Митрополичий Ординаріат скликає сим силою § 9. статута Всч. Відпоручників АЕпарх. Клира на загальні Збори в справах сего фонду до Львова на день 29. IX. 1924. в салі Музея Дух. Семинарії при вул. Коперника ч. 36.

Поручається всім оо. Настоятелям деканатів, щоби на найближшій Соборчику перевели вибір відпоручників кондекального клира на загальні збори. Вибраним відпоручникам належить виставити грамоту його вибору для легітимації на загальних зборах.

О виборі відпоручника належить особним письмом повідомити Митроп. Ординаріят.

По відслууженню св. Літургії о призначенні помічї св. Духа о годині 9 і пів в семинарицькій Церкві при вул. Коперника ч. 36. зберуться Всч. оо. Відпоручники в салі Музея на загальні збори.

Порядок Загальних Зборів :

- 1) Отворення Загальних Зборів через о. Предсідателя.
- 2) Вибір Президії Загальних Зборів і Контр. Комісії.
- 3) Звіт о. Секретаря.
- 4) Звіт о. Касієра і контрольного.
- 5) Вибір Членів управляючої Комісії.
- 6) Установлення висоти датків до фонду.
- 7) Реферат про нову організацію фонду, о. Осипа Кучкиди.
- 8) Внесення.

Львів, дня 10. липня 1924.

Від гр.-кат. Митрополичого Ординаріату.

Церковний Устав Богослужебний на 1925 рік. В вересні с. р. появиться Церковний Устав Богослужебний на 1925 рік. Видає сей Устав (в більше скороченім, але перегляднім виді) Тов. св. Ап. Павла. Після бажання сьогорічних Заг. Зборів Товариства, має бути моральним обов'язком

всього духовенства цілої нашої церковної провінції набувати сей Устав для всіх церков, як також для церковних півців. Зараз після появи Устава з друку розішлеться його до всіх парох. Урядів по однім примірнику на церкву враз з чеками, а Виділ Товариства надіється, що вислані примірники будуть прийняті з вдячністю. *Виділ Тов. св. Ап. Павла.*

Щоби мати повний образ усіх місій і святочних обходів, що їх в цім ювілейнім році в цілій нашій церковній провінції улажується, просимо Впр. ОО. Деканів надсилати до редакції „Ниви“ коротенькі звіти й описи тих місій, святочних обходів, академій, концертів, що в поодиноких деканатах відбуваються. Для цього отвиряє редакція окрему рубрику п. н. „Місії“ і вже з цим числом зачинають такі звіти й описи друкуватися.

В справі Братського Союзу. Братський Союз — оснований б. п. о. Львом Джулинським, редактором „Посланника“ і „Книжечок місійних“, около 1896 р. в тій цілі, щоби його члени прийшли з матеріальною помічю для вдови по першій помершій членові з посередних і з помічю для душі помершого члена через відправлення одної служби Божої за помершого члена. — „Братський Союз“ починає своє існування від приступлення бодай 2—3 членів і більше, а кінчиться з смертю одного з членів, по чім наново оживає, приймаючи членів до знову найближшого случаю смерті. Були часи, коли Братський Союз числив около 80 членів. В р. 1914 вписалося по смерті 23 случаю смерті члена, о. Ілі Котова з Хотимира (Станиславівської Епархії), нових членів 47. — Війна перервала діяльність Братського Союзу. Все таки тяжить обов'язок на живих членах Братського Союзу бодай відправити службу Божу за кожного помершого члена. Що до матеріальної помочі, яка перед війною повстала з зложених членських вкладок по 1 короні (нині стан того фонду виносить на 24-ий случай 47 к., на 25-ий 22 к., на 26-ий случай 11 к., на 27-ий 8 к., на 28-ий 7 к., на 29-ий 4 кор., на 30-ий 3 к., на 31-ий 1 кор.; разом 103 кор., зложених на вкладкову книжочку каси Власна Поміч в Струсові, але перевалютованих на мп. на квоту 3% 180 мк. і очікується її вальоризації, почім майбутній заряд Братського Союзу порішить спосіб дальшого ведення запомог).

Тепер я, яко тимчасовий зарядчик Братського Союзу, подаю до відома про його умерших членів, і прошу Всч. і Впр. ОО. членів о відправлення окремих служб Божих за них:

1. Преосв. АЄрей Константин Чехович † 1915;

2. о. Іван Шмериковський, парох Печеніжина † 1915 (про тих 2-ох членів я ще в р. 1918 оголосив в часописах членам);

3. о. Юліян Сeroїчковський, парох в Прошові † 6. X. 1918 р.;

4. о. Евген Гузар, пралат, Львів † 29. IX. 1918;

5. о. Захар Підляшецький, Манастериска, забитий в р. 1919;

6. о. Антін Зарихча, парох, Шляхтинці † 10. IV. 1920;

7. о. Михайл Сосенко, парох, Золочівка † 19. V. 1920;

8. о. Олександр Танчаковський, парох в Озірній † 14. III. 1923;

9. о. Лев Джулинський, Лапшин, оснуватель Бр. Союзу і почесний член † 11. X. 1923;

10. о. Петро Єзерський — в Америці † 20. IV. 1923.

Хто хоче приступити в члени Бр. Союзу, зволить зголоситися до підписаного, — обов'язуючись відправляти по 1 службі Божій за кожного помершого члена.

Струсів, 3. V. 1924.

о. Теодор Цегельський,
парох і член Братського Союзу.

Незєдинений єпископ в Америці Ст. А. Дзубай покинув ложне православ'є і вернув оп'ять на лоно катол. Церкви. О. Ст. Дзубай був в молодших літах гр.-кат. священником на Закарпаттю, а відтак емігрував до Америки, де працював між нашими переселенцями. Велась саме тоді шалена православна пропаганда, підпирана російськими рублями. Коли Рим іменував єпископом пок. Сотера Ортинського, Дзубай, розгніваний, що не його іменовано на се високе становище, перейшов на православ'є і посвячено його в єпископи. Як єпископ чимало лиха накоїв нашій Церкві і нашому народови. Висвячував на священників кожного, хто заплатив; ставали священниками галицькі і закарпатські дяки, ба навіть звичайні робітники і ширили блуд і роздор між нашим народом. На старости літ відізвалася в ньому совість і він почав думати про поворот до правдивої Христ. Церкви. Впреосвящ. Митрополит Шептицький підчас свого побуту в Ньюорку в 1921 р. конферував з ним довго і результатом тих переговорів було се, що Дзубай рішучо постановив вернути до кат. Церкви. Митрополит Шептицький предложив цілу справу Ап. Престолови, а коли звідтам прийшло розрішення від церковної кари, о. Дзубай зложив 15. V. 1924 р. перед апост. адміністратором о. П. Понятишином і двома свідками та в присутности множества народа в церкві св. Николая в Yonkers N. Y. визнання катол. віри, вирікся свого блуду, та став знову членом правдивої Христової Церкви. Ціла церква плакала з радости, баучи 74-літнього покутника-єпископа. Поворот о. Дзубая до гр.-кат. церкви спричинило безумовно і се, що в православній церкві

в Америці панує цілковита анархія, нема в ній ні дисципліни, ні порядку, лиш безустанні спори та завзята боротьба. Факт! сей ще й тим знаменний, що приходить в часі, де православіє старається опанувати наших заокеанських братів головно тих, що походять з Закарпаття, і він повинен стати тим ясним промінем і тою моральною силою для наших братів, що вже п'ятий рік ведуть тяжку боротьбу з московським православієм на Закарпатській Україні.

На Підкарпатській Русі є тепер 725 українських елементарних шкіл, учителів 1011; далі: горожанських (виділових) шкіл 16, середних 5, учительських семінарій 3, торговельних академій 2, торгов. школи й майстерські робітні 2... Се все на 400.000 тамошних Українців. От перегнали нас ті, що ще вчора не вміли писати по українськи... Після тої пропорції нам належало би (рахуючи, що Українців тепер у Польщі є вісім мільйонів) 20 разів стільки: отже 20220 нар. шкіл, 100 середних, 60 учит. семінарів і т. д.

Пригадка. На послідних Загальних Зборах Товариства св. Ап. Павла установлено членську вкладку до Т-ва 2 зол. на рік 1924.

Гроші просимо присилати на руки секретаря Т-ва о. Петра Хомина, Львів, Корняків ч. 1.

Виділ Тов. св. Ап. Павла.

Пожаданням було-би, щоби всі укр. Інституції, всі заможнійші церкви, всі засібнійші священики і інтелігенти замовляли „Початки книгопечатання на землях України“, як одинокую настольну, цінну книгу. Ціна 65 зол. п.

Ізза браку місця „Гомілетична частина“ в цьому числі не друкується, а появиться в слідуючому числі.

Друкарський блуд закрався в „Звіті з нарад“ („Нива“ ч. 4. стр. 133 із с. р.): Замість „Поширення знання психологічного“ має бути „...теологічного“.

Подаємо до відомо, що чч. 2, 3, і 4-е цілковито розійшлися і на складі не маємо ні одного примірника. Числа ці були своєчасно вислані усім передплатникам.

Адміністрація.

Нерозважні здогади

Позиція нашого Митрополита в галицькій провінції така, що він є не тільки найвисшим нашим церковним достойником, але zarazом і найвисшим представителем нашого народу, отже й найвисшою політичною особою — тим більше, що в нас церковні, національні і політичні відносини тісно сплелися. Тому то приходить ся нашому Високопреосвященному Митрополитови переживати примховату долю великих політиків, незавидну для церковного достойника, який своїм званню посвятився цілим серцем. В політичному життю буває так, що чільному провідникови раз усі партії без розбору кричать „слава“, а другим разом уже підносять свої сумніви, закиди, обвинувачення — склеєні хочби тільки й з позорів... Ще нам у живій пам'яті, як перша перипетія тої політичної долі справджувалася в життю нашого Митрополита (його поворот з російської неволі...), а тепер начеби мала настати та кінцева перипетія — „катастрофальна“. Для людей, котрі є тільки політиками, легкий вихід з такого положення: усуваються з чільного становища, й „справа полагоджена“. Але на позиції нашого Митрополита се неможливе, бо хочби й дійсно хотів усунутися від усякої політики, то „народ“ не повірить, і толкуватиме собі сей крок „зміною політики“, „упадком“ і Бог зна чим.

І не тільки не повірить, але ще й сам знова й знова втягатиме свого найвисшого достойника в політичний вир, бо в скрутному положенню годі децидуватися без особи, в народі найвисше поставленої. А що в нинішніх наших обставинах на митрополичому Престолі годі вести політику (у властивому значінню слова) в якомунебудь напрямові, то се деякі наші часописи так представляють, що „Митрополитови опали крила“, що „попав в зневіру“. Інші знов в якомубудь церковному адміністративному ділі Митрополита бачать політику, і толкують се, що „Митрополит змінив свою політичну орієнтацію“ (розуміється: на гірше...), хоч ані поняття не мають про се, яка була властива ціль Митрополита в сьому ділі, як властиво воно склеїлось.

Що такі легкодуші здогади в нинішніх наших обставинах є просто убійчими, сього не тяжко виказати. Наш загальний перецудлений на точці нещастя (бо стільки нещастя

зазнав), і легко переймається всякими чутками про нове наше нещастя. Тим отже зовсім безпідставно заворушуються численні одиниці, підривається в них довіря до Митрополита, а самому Митрополитови робиться тяжку кривду. Чоговік, що все своє жертвував своїй Церкві і народови, не зневірюється своїм ідеалам під старість. Діла свідчать, що наш Найдостойніший Митрополит той сам нині, який був через 25 літ свого єпископства. Жіє Він не для себе, але для нашої Церкви й нашого народу, роздаючи йому все, що має, й журачися тільки його долею.

Не звертаємося з нашим апелем до радикальних часописних Редакцій, бо вони „після програми“ ворожі духовенству загалом, отже наш апель прогомонів би безслідно. Зате звертаємося до Редакцій „доброї волі“, щоби не пускали в світ легкодушних чи необдуманих здогадів про найвисшого нашого Достойника, бо все дуже легко зруйнувати, але тяжко збудувати. А нам нині, більше чим колинебудь у пережитих літах, потрібна та єдність, та моральна будова, яку наш Найдостойніший Митрополит зумів досягнути в нашому народі своїми ділами, своїм розумом і своєю посвятою через 25 літ свого володіння на архієрейському Престолі.

К.

О. Ігумен Климентій Шептицький.

Про значіння св. Йосафата

в нашій церковній історії, теперішности і будущині.

(Відчит на соборчику в Вишнівчику деканату унівського дня 12. VI. 924.)

Після інструкції Митр. Орд. з 25. X. 1923 відчит сей не має бути біографією, (бо та всім знана), але зображенням: чим для нашої Церкви були, є і будуть ідеї, для яких св. Йосафат жив і помер; чим Його примір, чим значіння і слава, яку досягнув у людий, чим сила заступництва, дана Йому в нагороду від Бога.

Поділю річ на дві часті: 1) Значіння св. Йосафата для нашої Церкви, т. є для неї самої — *in foro interno*, для церковного і аскетичного життя вірних, що до тої Церкви належать, т. є в першій мірі для нас Українців, — як рівнож для всіх католиків східного обряду. 2) Значіння св. Йосафата для нашої Церкви немов — *pro foro externo* у відношенню її до прочих католиків, а саме до латинського обряду і наших незєдинених братів.

Щоби осудити значіння і вплив якогось чоловіка на його окруження — тобто на нарід і братів по вірі, щоби справедливо сказати, чи сей вплив благородний і щасливий,

чи противно злий і шкідливий, треба звернути увагу на дві обставини:

а) на моральну вартість одиниці, якої значіння для суспільности мається осудити; б) на внутрішню вартість ідеї, якій та одиниця віддалася в службу.

Ad а) Аби значіння якоїсь людини було велике і добре для суспільности, мусить бути моральна вартість тої людини велика, а то: забуття про низькі, самолюбні ідеали, якими кермується більшість чюдий, цілковите — постійне — віддання себе на службу якоїсь великої ідеї, пожертвування себе, посвята своєї особи, своїх сил, способностей, засобів духових і матеріяльних, посвята своєї вигоди, свого щастя і вдоволення, своєї слави, а вкінці свого життя на службу тої ідеї. Чим більше тих елементів, тим і значіння людини напевно буде більше.

Ad б) Ідея, крім того всього мусить бути правдива і добра в повнім значінню того слова.

Якщо хтось служить правдивій, добрій і знеслій ідеї, а робить се без жертвування себе, то робить се або немов ремісничо — за платою, або лише для своєї слави і вдоволення. Хісна з його служби не буде великого, а може вийти з сего і не одно зло.

Якщо знов хто мав високу вартість моральну і жертвування, а віддав їх в службу фальшивої ідеї, такий чоловік, помимо своїх особистих прикмет, а властиво через свої прикмети, може статися прилюдним нещастям, бо його вплив і значіння не будують того, що добре і правдиве, але противно поширюють лож, а через те і зло.

Але провидіння Боже в своїй безмірній мудрости справило, що звичайно лише правда і добро має в собі вистарчаючу силу, щоби в чоловіка вливати постійно — на ціле життя — духові відречення і крайної самопосвяти.

У св. Йосафата обі ті умовини злучилися, щоби вплив його зробити великим і дуже благородним, висока вартість і вартість ідей, яким служив.

Ідеї, яким віддався в службу св. Йосафат, були не лише правдиві, добрі і знеслі, але крім того так дібрані, що для загального добра нашого народу і наших вірних вони були і є і довго будуть найкращими.

Які то були ідеї?

1) Так для кожної душі з осіб, як і для громади — для народу — се найважніша справа, щоби належати до правдивої Церкви Христової, бо лише до правди привязана поміж ласки Божої. Лише правда, Божою силою ласки випосажена, може освободити і чоловіка і нарід так від внутрішньої неволі — від власної злоби, як в дальшій консеквенції і від неволі зовнішньої — від ворога. Лише одна правда є в силі переробити до самого дна душу людську, душу одиниці і душу народу; переробити в той спосіб, що нищить те, що в ній зле, а просвічує, скріплює і підносить те.

що в ній добре. Лише *одна правда* кладе осьтим на дальшу мету *трівкі* підвалини під земський і вічний добробут одиниці, під добробут, лад, щастя також і народів.

А правда лише *одна*, — та, яку з неба приніс Христос і яку віддав в переховання *своїї*, т. є *Ним* заснованої Церкви, а *та Церква* *лиш одна* і *лиш тій* одній Церкві *обіцяно від Бога*, що сили *пекольні її переможуть*; *лиш та Церква*, що *основана на скалі Петра*, має *повноту правди і непомильність св. Духа*, *лиш вона має поміч ласки Божої з успіхом учити, виховувати, просвічувати, провадити*; *лиш вона одна спасає* на віки.

Всі прочі церкви, якби вони не називалися (автокефальна, чи жива, чи відроджена, чи національна), хоч всі відкликуються до Христа, однак не є Христовими. Чому? — Тому, бо якраз людські руки там майструють і зухвало змінюють те, що походить з установи Божої. Тому такі церкви *неспосібні ані провадити на землі, ані допроваджувати до неба*, бо їх діло не є *ділом Божим, але людським*, яке не є підперте й не є бережене Божою ласкою — діло, де фалш і злоба довільно газдують, яке отже мусить кінчитися скорше чи пізніше *невдачою*.

До *правдивої Церкви Христової впровадити весь свй нарід український* і здобути тим першу умовину для визволення його з темноти, недолі, пониження — ось перша головна ідея св. Йосафата. Св. Йосафат не був під тим оглядом провінціалістом. Він хотів поширити зєдинення з Римом на *весь український і білоруський нарід*, тому то при першій нагоді заніс Він отсю свою ідею в само серце Руси-України — в Київ, в сам релігійний осередок народу — Св. Лавру печерську, про що свідчить Його побут в Києві, відвідання Лаври, диспута з монахами, де Йому зразу грозили смертю, а вкінці піддалися чарови якщо не католицької правди, то Його особистої лагідности і доброти. Коли *нині наша церков поширення Унії на сході уважає за основу, за програмову гадку своєї будучої діяльности*, коли се уважаємо майже за *рацію нашого церковного існування*, то заслугою того нашого передсвідчення в великій мірі приписати мусимо впливови св. Йосафата.

2) Друга ідея Йосафата, якій він ціле життя служив, була *любов і велике привязання до греко-славянського обряду*, а се привязання не було тільки теоретичне, але проявлялося на кождім кроці. Проявлялося в *пошані і заховуванню обрядових, восточних передань; в студіюванні давних книг і молитов літургічних; в літургічній душі цілої побожности і аскези св. Йосафата* (Ніколи не опустив він правила церковного. Тим правилом, мінеями, октоїхом і тріодами кормив свою душу). Проявлялося *дальше в користанню зі скарбів того обряду, з літургічних давних звичаїв і молитов, в апостольській праці над відновленими від Церкви*.

Св. Йосафат помимо близьких відносин з Єзуїтами,

помимо того, що з декотрими з них жив в приятні, однак з латинської церкви брав лиш католицького духа, бо тоді в нашій церкві, кілька літ по берестейській Унії, ще за мало міг його знайти. Брав „огонь у сусіда“, як виражався, але *ніколи не брав від латинського сусіда форм і звичаїв обрядових, не держався своїх*. Чому? Бо студював їх, знав їх, розумів їх велику вартість, тому і не легковажив та легкодушно з наївного новаторства і реформаторства не полишав того, що від віків було передане. Св. Йосафат в наших часах належавби до „*обрядовців*“, т. є самовільно певно не змінявби одного слова з молитов літургічних і не бувби приклонником всіх так численних програмів і проєктів, про які раз у-раз читаємо і чуємо, щоби в літургії іти з „*по-ступом часу*“: упрощувати, реформувати, зміняти, а все без попередних студій і приготування, тільки прихапцем — а все не після типу і взору, який нам повинен бути питомим, т. є восточного, але після звичаїв, практикованих у латинського сусіда.

Брати все те, що належить до католицького духа, все те, що суцenne, аби „*sempre cum Ecclesia*“ (як виражається св. Ігнатій Льойоля), але *строго держатися форм і звичаїв обрядових Востока*, се була засада св. Йосафата; засада і для нас дуже важна і одиноко правдива. Ми в зєднанню з Римом шукаємо і потреба нам *лише католицизму*, нічого иншого; Св. Петра і його, Христом установленої власти нам треба але не потреба нам латинських форм обрядових і звичаїв; противно вони нам шкідливі, бо відчужують нам восточних і утруднюють сповнення нашого апостольського звання, аби понести католицьку правду на схід. Бути спосібним і вірним тому званню, се річ не лиш великої ваги з точки *надприродної* поширення Царства Христового і нашого уділу в ньому, але і з точки *земської*. Розходиться о річ так важну, як зєднання в правдивій вірі і в тім самім обряді *цілого* нашого обряду. Осягнення такої національної єдності буде менше трудне, коли будемо держатися восточної обрядовости, а вистерігатися хочби несвідомої, але фактичної обрядової латинщини.

3) *Третя ідея* св. Йосафата міститься вже в двох перших, але що її актуальність велика, тому добре її осібно підчеркнути.

Світогляд св. Йосафата був *широкий і високий*. *Широкий*, бо Він міг про себе сказати: „*homo sum et nihil humani a me alienum puto — Christianus sum et nihil christiani*“ і т. д. Не був Він тісним націоналістом. Ми закидаємо націоналістичну недугу Полякам, але готові в даних обставинах і самі в неї попасти. Св. Йосафат, родом Українець з Волиня, був єпископом Білорусинів, в своїм найближшій оточенню аж до смерті мав Грека, Кантанузена. При нім і при митрополиті Рутським довгий час проживав і вигнаний моск. патріарх Ігнатій. Умів св. Йосафат утримувати і „*modus*

vivendi" з Поляками, хоч вони тоді, як і тепер, не улекшали нас задачі бути вірними заповіді любови ближнього.

Св. Йосафат горячо любив свій нарід, для нього працював і за його добро життя пожив, але попри се завсідмав він на стільки того універсально космополітичного духа, на скільки кожний християнин католик: а тим паче священник повинен його мати. Світогляд св. Йосафата був *високий, бо надприродний*. Він здійснив в своїм життю слова св. Павла: „Праведникъ отъ віры живъ будетъ“. В тім також Його значіння для нашої Церкви. Примір Його голосно кличе до нас — до численних і зсеред духовного стану, що то в судах своїх, в словах — в поведінці кермуються більше мудрістю сего світа, як надприродним світоглядом. „*З віри жийте* — надприродно беріть життя — беріть обовязки — беріть ваше звання надприродно!“

У св. Йосафата все душа і її потреби стояли на *першій* місці; *головним законом* і внутрішнього і зовнішнього життя був *закон Божий* — *заповди*; тож головою його працювало через *проповіді* і *сповідання* укріплення послух для заповідий. В тій цілі видає Він і *катехизм* для народа і „*Правила для своїх презвітерів*“, після яких мали поступати в душпастирстві. Ради Євангельські — се повнота християнської досконалости так для св. Йосафата, як і для св. Василія. Сам ішов тою дорогою і других нею провадив, пересвідчений, що ради, які дав Ісус, мусять бути добрі не лиш для одиниці, але й для суспільности; не лиш для будучого життя, але й для земського. Св. Йосафат хотів відновити „свату Русь“ з перших століть по прийняттю християнства, коли то вона ціла була покрита *монастирями*. Поширення також і тої його ідеї в нашій народі оказується *конечне*. Так много у нас пекучих потреб і виховавчих і харитативних (опіка над хорими, над убогими, над немовлятами, старцями і т. д.), незаспокоєних, бо нема досить тих душ, які задля Євангельських Рад посвячувалисяби тим ділам, суспільно так пожиточним і *конечним*. Якщо хочемо двинути з вікового занепаду, якщо через ліпше виховання молодого покоління маємо оглядати красшу долю нашого народу, то Євангельські Ради, ради Ісуса Христа, мусять знайти більше відгомону в серцях нашої суспільности, чим досі.

Убожество св. Йосафата ішло в парі з роздаванням на потреби бідних всього, що з матеріяльних достатків переходило через Його руки (омофор заставлений). *Чистота Його життя і умертвлення* учили і учать того гарту відречення від особистих приємностей і розкоший, відречення від вигід і щастя родинного життя, а шукання день до дня лише добрих діл сповнених з любови до Бога і до ближнього, учать того гарту волі, без якої трудно доклати великих річий.

Наконець *послух* св. Йосафата єсть знов ясним примі-

ром для нашого народу, може більше потрібним як для іншого, щоби не шукати все своєї волі („мені так хочеться, отже то роблю“), бо така життєва засада кінчиться звичайно тим, що з мусу треба людям служити, а противно — щоби кормити свою душу повненням волі висшої, Волі Божої, яка все найліпша і для одного і для многих. Покора християнського послуху (яка у всіх шукає волі Божої) єсть найліпшим ліком на те рабське успособлення, на жаль так часте у нашого народу, що перед чужим а сильним „схрунить“, а свому рідньому, коли його не боїться, не окаже навіть найпростішої пошани. Покора християнського послуху кориться завжди перед Богом, а перед людьми завжди уміє заховатися з гідністю, яка відповідає нашому надприродному достоїнству.

На службу тих ідей віддав св. Йосафат *ревність* дійсно великого Святого: самопосяту і відречення так всесторонне, так постійне — а проникаюче навіть у подробиці щоденного життя, що мусів стати великим апостолом тих ідей. Злишне тут багато про се говорити, бо кожда сторінка Його життя говорить ясно, що Він тут дійшов до героїзму.

Не лиш через ідей, яким служив, але й через спосіб, в який їм служив, св. Йосафат є для нашої Церкви і для вірних, передовсім для духовних, священників і монахів, великим учителем чесноти. Він учив, як то треба забути про себе, положити душу свою, щоби через особисту святість стягати на нарід благословення Боже і здобувати, присвоювати ті духові багатства, без яких трудно, щоби нарід дійшов до волі і долі.

У вірнім служенню своїм ідеалам не здержують св. Йосафата підлещування, ані обітници, ані зусилля незєдинених (коли у Вільні хотіли притягнути Його до себе, а відірвати від Унії), ані погрози і переслідування. Не здержує його ані критика можних (як лист Льва Сапіги), не повстримують труди і заняття, які духовій вдачі тихого-лагідного монаха мусіли бути прямо мерзькі (судові доходження, відбирання неправно Церкві зрабованих дібр і то ще при таких судівництві та неладі, який тоді панував в Польщі), не повстримала Його в тій службі і сама смерть. Щоби бути вірним своїм ідеалам до кінця, за те положив Він Своє життя і тим увінчав своє діло.

Св Францішок зі Салес пише, що апостоли поширювали успішно Царство Боже на землі своїм терпінням, а відносили побіду своєю смертю — так і св. Йосафат.

Ідей, яким служив св. Йосафат, не є менше актуальні для нас нині, як були за Його часів. Зєдинення цілого нашого народу та славянського Сходу у католицькій вірі і вірність восточности обряду і незасклеплювання в тіснім націоналізмі, і поминання життя високо-надприродно і зрозуміння ваги Євангельських рад — а в служенню тим усім ідеям

велика самопосвята і готовість на всьо, щоби вони віднесли перемогу, все те річч, яких наш нарід і Церков потребує нині більше, чим коли-небудь — потребує, як голодний хліба, як груди воздуха. Доки світа і землі, доти ті ідеї позістануть правдивими, позістануть конечними умовами розвою добробуту і особистого і суспільного і політичного і культурного і релігійного. Тому значіння св. Йосафата в будучині нашої Церкви не ослабне, але буде зростати в міру того, як зростатиме зрозуміння, як важним і конечним є для нас те, за що Він боровся і загинув.

Колиби тому 300 літ взад ціла Русь-Україна була послушала голосу св. Йосафата, а не рад захланних на наші гроші патріархів царгородських і рад Москви, колиби тоді всі Українці були скупили свої сили около церковного зєдинення при захованню нашого обряду, колиби наше наддніпрянське козацтво було своєю силою підперло Унію, а не розлучену Церков, то ми нині були би могутю, просвіченою, богатою державою, між восточними Славянами відігравали би ми провідну роль. А так нині покутуємо в теперішньому лихолітті за провини батьків, що не пішли в службу правди, а пішли на службу фалшу. Але ще час направити се зло, яке тоді скоїлося і якраз до того діла поправи кличе нас тепер з неба св. Йосафат і хоче бути в тім ділі нашим провідником, але тим разом перемононим.

2) Так дійшли ми до другої часті відчиту, в якій подам лише загальний начерк *значіння св. Йосафата в зовнішніх відносинах нашої Церкви*, а саме в відношенні до *латинської Церкви і до церков незєдинених*.

Св. Йосафат сам один своєю смертю більше причинився до запізнення широкого католицького світа з нашою долею, з нашими змаганнями, з нашою Унією і нашим народом, ціла наша історія, як всі наші політики, письменники і діячі разом взяті, а однак до цього часу дочекався від нас так мало вдячності, так мало признання.

(Док. буде.)

о. Др. Г. Костельник

Доля Унії

(рПодовження)

III.

Під чужими впливами.

Поляки, відколи є христіянами, не змінляли своєї релігії. Так само Москалі. Правда, доконаний церковний роздор в ХІ. ст. потягнув також Москалів на „східну“ сторону, але се діялося спровола, без потрясень, без суспільних нещасть.

А Українці, відколи стали християнами, безнастанно змінювали релігію і переживали всі потрясення й нещастя, які зміна народної релігії потягає за собою. Тай так до нинішнього дня. Можна сказати, що ціла трагедія релігійного роздору між Сходом і Заходом спала передовсім на наш український народ, і через усі віки найстрашніше лютувала між ним з усіма можливими комплікаціями — хоч Україна в цілому тому роздорі в суті річі і по правді була непричасна: не її се була справа, тільки силою обставин вона була втягнена в той великосвітовий і довговіковий вир.

Греки і цілий полудневий Схід знайшлися в цілости під Турками, й відтяти від західного християнського світа, в тяжкій неволі, не мали іншої думки, як зберегти свою христ. віру. Про якусь унію не могло бути й мови, бо Турки не допустили би до сього тай христ. провідники не могли сподіватися якоїсь полекші своєї долі на випадок унії.

Спроби унії (в Ліоні 1274 р. і в Фльоренції 1439 р.), які підіймали грецькі цісарі з огляду на турецьку небезпеку, осталися тільки паперовими. Найбільшого лиха зазнали Греки з приводу релігійного роздору, коли хрестоносці IV-го походу в 1204 р. займили Царгород, оснували там „східне латинське цісарство“ (яке остоялося до 1261 р.), і насильно заводили між Греками не лише унію, але чистий латинізм.

Москалі сиділи далеко від впливів Западу, не мусіли змінювати своєї релігії й не хотіли. Спершу се діялось либонь з чистого хлопського консерватизму, а згодом Москалі виробили собі провідну думку: що їх велика будучність, світове післанництво, в одідиненню й продовжуванню становища й аспірації Царгорода — „нового Риму“... Почувалися „Сходом“, і намагалися утвердити і вивисшити сей „Схід“ і поширити його на „Запад“.

Полякам через усі віки було добре з їх релігією, бо вона завсіди і всюди була найглибшим жерелом для їх національної єдності і розросту. Їх чистий (здеклярований) націоналізм піддержував релігію, а релігія націоналізм. Тому пр. поки Поляки належали до Росії, хоч їм під релігійним оглядом там не було вигідно, всеж таки вони не були виставлені на небезпеку якоїсь масової дезерції релігії своїх батьків. Хто з них переходив на православ'є, сей за багато покидав і жертвував, бо не лише свою догматичну віру, але й національність і обряд. А обряд і національність в життю широких мас без сумніву мають більше значіння, як догматичні різниці між католицизмом і православ'єм.

Не є се отже спеціальною заслугою польської природної вдачі, чи може ліпшого догматичного виховання, коли польський католицизм остався в Росії незахитаний.

Того самого доказав і наш нарід, але відворотно: там, де був нарід свідомий національно, а грецький обряд уважав одною з ознак своєї національності, він ніколи масово не

переходив на латинський обряд, хоч і як його переслідують. Однак се правда, що наш нарід національно — бодай тут і там — не був і не є так свідомий, як польський. І коли пр. около 200.000 Холмшаків, бувших уніятів, не можучи остатись уніятами, перейшли на латинство, то тільки тому, що уважали себе „Поляками“ (утотожнюючи католицизм з польською народністю).

Се треба ствердити проти всіляких польських вчених і невчених, котрі залюбки укр. народови — з огляду на його хитання між православ'єм а католицизмом — приписують різні перверзії, як „graeca fides“, „половичність“ і т. д. Не вдача українського народу така, але обставини такі!*)

Українському народови завсіди було зле з його релігією. Ізза неї він був або виставлений на переслідування бодай з одної сторони, або щось тратив, або був роздертий, і сам себе мучив. Можна сказати, що через усі віки його просто шарпала-роздирала дизунія і унія, унія і дизунія. І так, на жаль, до наших днів. А чому? — Головно тому, що український народ був виставлений на сильні чужі впливи. Доки ще мав свою державу, старався він сам застосуватися до могучих чужих впливів, і потрясення були лекші. Але відколи утратив свою державу, чужі впливи стали подавляючі, а їх наслідки більш страшні.

* * *

Україна — „брама народів“, а Українці — „мінімалісти“. Ось у тому ціле наше нещастя. Зовнішні обставини і внутрішня вдача нашого народу, на жаль, доповнюються для побільшення нашого нещастя.

Що Україна пішла за Царгородом у роздорі, нічого в тому дивного. Так поступили всі народи без виїмку, для яких Царгород був метрополією. Не пірвав-жеж звязи з Римом тільки сам Царгород, але zarazом усі східні патріярхати, а се для молодих християн, якими тоді були Українці, був великий авторитет. Впрочім притягаюча сила Царгорода була для України без порівняння могутнійша, як сила Риму, а до того Українці навіть ще не могли орієнтуватися, як слід, у цілій справі. Східні пішли за „східними“ — інакше в тодішніх обставинах не могло й бути.

По татарському наїзді все змінється, бо Русь Україна тратить силу. Сусіди України: зі сходу Татари, з півночі Литовці й Москалі, з полудня небавом Татари й Турки, із заходу Поляки. Татари й Турки — „поганці“, нехрещений світ, а безнастанно загрожували христ. світові. Ясна річ, що (в тодішніх часах) не могла витворитись гравітація

*) Так пр. в українсько-польсько-большевицькій війні та сама доля переслідувала Українців. Вони приставали то з Денікіном, то з большевиками, то з Поляками... Приставали, бо мусіли — не було иншого виходу.

українського народу до тих сусідів. Москалі через довший час сиділи на своїх степах і в своїх лісах — далеко, без усякої культури, без впливу на Україну — саміж були під татарським ярмом. Осталась „Європа“ — Литва й Польща, рухливі, запопадливі, саме в своєму розрості.

Отже — по неволі починається гравітація України на Запад... А що в тодішніх часах релігія в міжнародних відносинах була клеймом, отже приходилось Українцям нахилити свою релігію до Западу: вирватися з під Царгороду й піддатись Римови.

І слідуєть заходи й спроби та далекосяжні факти: галицький єпископ Петро на ліонському Соборі (1245) — унія Данила, українське посольство на констанцькому Соборі (1415) з просьбою о унію (без успіху), фльорентійська унія (1439) і вкінці найважніша в наслідки в Берестю 1596 р. Отже 4 унії на 4 століття. Значить: Справа товклася безнастанно (як на життя народа, а не одиниць). Легко се на папері вичислити, але як то тяжко було пережити ті перипетії... Скільки то мусіло бути партій pro і contra, скільки ворожнечі, скільки розтрати сил у сварках і боротьбах! А скільки крови пролялось ізза берестейської унії, який роздор настав між українським народом (трагедія св. Йосафата, хмельниччина, гайдамаки) — се звісні нам річі. Ясно ж, що такий стан розєднував нарід, ослаблював його, і чужі мусіли бути горою над нами. Та се не все! Де Поляки й Литовці були як у себе дома — як „пани“, наші там віками ходили тільки з поклонами — а (звичайно) Поляки були проводирами наших. Ясна річ, що се мусіло відбитися на психіці нашого народу в той спосіб, що ми „низші“, а наші проводирі „висші“. Тай у Поляків панує така психіка до нині.

Не тому я се підношу, немовби жалував, що в нашому народі було стільки заходів що до церковної унії. О, колиб ціла Україна від віків була в унії. Наша історія була би без порівняння світлійша!

Я звертаюся тільки проти безплідности заходів біля унії і проти народних нещасть, які вона за собою потягнула. А ціль моя: щоби знайти якийсь вихід з того нашого нещасного положення, щоби бодай не повторювати в будучности давних блудів.

*

*

*

Дизунія нашого народу була ще куди сильніша й страшніша в наслідках, як унія Хмельниччина, гайдамаки, російські знушання й касата унії, свіжа дизунійна боротьба на Закарпатчині... Море крови, море сльоз, розтрата нечислимих дібр, розбиття народних сил. І так само ішли наші до Москалів з просьбами і поклонами — і ми завсіди були „низші“, а всі наші сусіди „висші“... Коли західний (польський) вплив обняв був уже тут-тут всіх Українців,

саме тоді Москва стала сильно кріпшати й переломлювати сей вплив, аж його майже в цілості знищила. З усіх давніх уніятів у Польщі остав тільки галицький куток під католицькою Австрією.

Ось так через цілу нашу історію сусідські впливи — щоб драстично, але правдиво висказатися — здирали з нас шкіру, щоб нас уподібнити до себе; що один здер і насадив свою, другий приходив, насаджував свою, а завсіди була наша партія, яка йому помагала...

Що в таких обставинах, щоби покористатися словами станиславівського „безженного священика“, в нас „брак сталих скристалізованих формацій життєвих, так що ми є завсіди в стані плиннім, неуняті в певні форми, а наш нарід завсіди терпить болі родження і не може народитися народом індивідуальним“ — не дивниця. В нашому положенню кожний нарід був би такий.

А причиною того є не те, що наше духовенство є жонате (чиста гумореска!), як се привиджується славному автору, „безженному священикові“, але вічна „партизантка“ в релігії і національності: віковічна унія і дизунія, релігійна і заразом національна.

Наші сусіди, Москалі й Поляки, вмовили в себе великі аспірації, мають свої фікс-ідеї: Москалі воювали через віки „православ'єм“, Поляки „католицизмом“; тепер Москалі стали воювати большевизмом, Поляки „западною культурою“ — і безнастанно нам на голові „кілки тесали“. Все наше брали для себе (мову, культуру, славу, чільні верстви в суспільності) — і хочуть забрати до решти. А чому їм се удавалося? Бо ми мінімалісти, „тверезо“ думаючи, „природні люди“, „об'єктивні критики“, не вміли в себе вмовити ніякого „світового післанництва“, не сфанатизувати народу в одному напрямі... Кепкуємо собі тихцем з усякого фанатизму, забуваючи, що чоловік не живе тільки „природою“, але й уявою — своєю фікс-ідеєю. І саме та фікс-ідея стає найяскравішою познакою й підпорою відрубности й живучости народу, так, що він дістає своє тверде, яскраве, побільшене й могуче „ми“.

А ми, Українці, завсіди були „ми — не ми“, завсіди ми тинялися запряжені в чужих возах. Хто мав тільки уній і дизуній, релігійних і національних „уніятів“ і „дизуніятів“, як ми?

Час передуматися й відродитися духово. Зробім бодай з нашої „природности“ свою національну ідею, сфанатизуймо нею народ. Український газда, що так завзято боронився проти комунізму і проти всяких „нереальних“ кличів і ідей, український інтелігент, що з усмішкою критикує всяку „надутість“ і всі шаблони, мають усі дані для сфанативування їх ідеєю „природности“.

Розуміється, се не проста справа. Треба нам вперед витворити цілу літературу (фільософію, белетристику), котра відзначаласьби виразною прикметою „природности“. А тою літературою має перенятися весь загаль.

З того, що ми вкортці переповіли, витягаємо такі висновки:

1) Вже останній час, щоб Українці визволилися з ярма чужих впливів. Усе, що робимо, робім з себе (з мотивів на шові природи), для себе і після себе (оглядаючися на себе) — так, як нині всі європейські народи поступають. Маймо „свій розум“, а не „чужий“ і свій життєвий змісл, а не чужий. Не є се неморальний егоїзм, тільки „скристалізування наших національних формацій“.

Вкортці: будуймо себе, а не руйнуймо. Сей висновок розпадається на такі подрібніші: а) Мусять до решти щезнути в нас усякі партії, запоморочені невідлучною психозою, що „ми є — не ми“ чи то в національності, чи то в релігії — котрі носяться з уявою, що ми маємо стати чи Москалями, чи Поляками, чи православними, чи „повними католиками“, тільки не тим, чим ми в дійсности є. Саме ті партії через усі віки в нашому народі були спружинами відвічної „унії й дизунії“ й причиною всіх нещасть. Нехай поглянуть на вікову історію: чого доконали. Полякомани не спольщили нашого народу, Москвофіли не змосковщили, латинізатори не златинщили, православні не „управославнили“... Тільки від роботи всіх тих рани й рани на тілі нашого нещасного народу.

б) Психоза „самообезцінювання“, „самоосміщування“ й „самоопльовування“ мусить зникнути в різних партіях нашого народу. Отся психоза є наслідством безкритичної уягливості чужинецьким впливам, наслідством засліплення „чужим розумом“ і „чужим життєвим зміслом“. Всі ті партії бачать ратунок для нашого народу в „негації себе“, а в як найбільшому уподібненню себе до чужинців. Одні стремлять до „чистого“ православія, до чистого „русицизму“, нехтуючи своєю рідною мовою і релігією; другі стремлять до чим більшого латинізму (давнійше: до повного польонізму), проголошуючи свій нарід за „виїмковий“ у злomu значінню — з того приводу, що в ньому ще нема сего чи того з форм западного світа. Все те — малі люди з великими плянами. Вміють вони глядіти тільки на свої „великі пляни“, на нашу „низшість“ і на чужинецьку „висшість“, але не вміють душою обняти цілості народу. А та цілість саме через них представляється трагічно. Вони то безнастанно шарпають народ на дві противні сторони, й нарід ніколи не може „прийти до себе“. Заки інші орють, сіють, жнуть, ми тільки сваримося над тим: чи нам орати ниву, чи копати? чи жати, чи косити?... Ось саме тому „остаємо“, „щоби знов ужити виразу станіславівського „безженного автора“, „з порожніми руками“. Він, той автор, є типовим представником тих наших людей, котрі бачать наше лихо (а хтож його не бачить і не відчуває? — кожда сільська баба його бачить і відчуває!), але не бачить властивих його причин, і закоханий у чужинцях, бачить ратунок у „негації себе“, чим якраз

сам побільшує причини нашого відвічного лиха. Не ті народні блуди найтяжші, котрі нарід бачить, але ті, котрих не бачить, а творить. Останній час для наших людей доброї волі: прозріти.

Інші європейські народи (всі без виїмки) відзначаються тим, що себе і все своє просто „обожують“, і саме така психіка є найкрасшою їх обороною перед чужими, поневолюючими впливами. Все, що їхнє, се „велике“, „святе“, „найліпше“ — гідне, щоб його й інші поприймили. А в нас саме протівно річ мається: все, що наше, „мале“, „недобре“ — для одних те, для других инше, — отже з того ідеал: приймим се чи те від чужинців, а будемо спасенні!... Ясно, як сонце, що така психіка може виховувати тільки рабів... Відкиньмо вже раз оту рабську психіку від себе — сю психіку вмовили в нас якраз ті чужинці, які хотіли би нас „зїсти“!

в) Не вільно нам допустити до ніяких революцій, потрясаючих реформ, інновацій, улягаючи чужим впливам. Віковичній тяганині в протівні сторони, віковичній „унії й дизунії“, треба вже раз положити кінець! Ціла наша історія доси — сеж безнастанна революція, зміна вартостей, шарпанина, „унія й дизунія — дизунія й унія“. І саме тому ми й доси в „плинному стані“. Нехай уже раз сціпеніє, затвердне наша національна будова! Не реформи, не інновації, але позитивна праця нехай займає нашу душу і заповнює наше життя. Вправді життя годі замурувати, воно мусить розвиватися, отже мусять виринати якісь реформи і інновації, але нехай вони будуть будуючі, а не руїнуючі: нехай не шарпають народа, нехай ним не потрясають, нехай не нагинають його то в ту сторону до чужинців, то в протівну.

2) Ми належимо до Сходу і Сходом останемо на віки. Рішає про се комплекс усіх життєвих сил, які є в нас і довкола нас. Абсурдною є думка: немовби український нарід міг колись прийняти латинський обряд. Про се нині в нас ніхто й не думає, хиба тільки наші західні сусіди, які про нас постійно думають нереальними категоріями. Ось тому велика небезпека в тім, коли деякі наші круги пруть до щораз більшої латинізації в обряді. Та дорога в нас не може довести до „кінця“; вона скорше чи пізнійше мусить заломатися й спричинити руїну. Акція викликує реакцію, отже усиљна гравітація до латинізму викликує усиљну гравітацію до „Сходу“. А що ми є „Сходом“, то ясно, що остаточно завсіди Схід мусить побідити. Я вже згадав: що се просто неможлива річ, щоб український нарід приймив латинський обряд. Алеж протівно: се не є виключене, що в наслідок сяких чи таких акцій церковна унія в нашому народі може повернутись у дизунію. В історії були два чинники, які сприяли дизунії в нас: натиск православних і латинізація обряду гіперкатоликів. Перший чинник

від нас, католиків, незалежний, але другий залежний від нас в цілості. Завсіди в історії була партія в нашому народі, яка задля „латинських новшеств“ була невдоволена, і свідомо чи несвідомо перла на „Схід“ у релігійному значінню, посуджуючи весь Запад, що він нам принесе загибель. А в нинішніх обставинах, коли безпосерединний Запад такий загрожуючий нам, загал нашого народу інтуїтивно боїться всякого „латинського новшества“. Якщо отже якась латинська форма, котра потягнула би за собою більше потрясення в суспільності, силоміць переводитиметься в нашому народі, то весь загал, в наслідок психічного почуття й інтуїтивного розуміння самооборони, стане гравітувати в противному напрямі — на Схід. Се просте, певне й необхідне — на се ліку нема. Отже *caveant consules!*

Ось аж так глибоко криється корінь того, що весь наш загал так рішучо поставився проти замірів введення обовязкового целібату в нашому духовенстві. Він інтуїтивно розуміє й відчуває, що всяка спроба „гіперунії“ є зародком нової „дизунії“. (Маємо такий живий зразок на Закарпатчині, де духовенство було відпало від національності свого народу, де було введено новий календ. стиль і латинську азбуку в церк. книгах). На жаль, заступники обовязкового целібату в нас сього не розуміють — видно: в наслідок придавлюючого чужого впливу пірвались у них звязки почування (відчування) з цілою нашою народною душею. Вони цілу справу обертають до гори ногами, тай то кепкують собі, то жалісно зітхають: Слаба то унія, коли задля „попаді“ готова пропасти! Або: се ви грозите катастрофою, катастрофу ви хочете зробити! і т. ин. Се таке саме говорення, як приміром: Кепська то машина до шиття, коли не може шити звичайною голкою до шиття. — Атже ціла машина є саме так збудивана, що мусить мати свою спеціальну голку. Квестія обовязкового целібату в нашому духовенстві се не є квестія тільки про „попадію“, але про комплекс усіх життєвих сил нашого народу. *) А той комплекс через цілу історію так реагував, що всяка „гіперунія“ ставала зародком для нової „дизунії“, як се вже сказано. Ось се ціла правда.

3) Не сміється допустити до поширювання унії в українському народі через чужинців, щоби не побільшувалися чужі впливи в нашому народі з усіми їх уємними наслідствами, про які ми згадували. (Впрочім: у нинішніх обставинах се тверезо навіть не дається подумати, щоби чужинці могли перевести якусь в більшому стилі унію між православними нашими братьями.) Унія між Українцями по-

*) Колиб ся квестія була квестією тільки про „жену священика“, то журилися би тою квестією тільки ті з кандидатів на священиків, котрим борониться одружитися. А в дійсности тою квестією журяться вже жонаті священики і загал наших світських людей. Отже...

винна поширюватися тільки через нас, Українців-католиків, щоби конвертити не оставали в тій думці: що приймили щось чужого, але щось свого рідного.

4) Унія повинна поширюватися тихо, спокійно, без насилля, без революції. Певно, що се є в інтенції не лише Риму, але всіх католиків. Треба тямити, що оскільки прийшло би до забурень, проливання крови, революції, то православні нас побідять, як се вже було в історії. Більше є східного в комплексі живих сил нашого народу, як западного. І тому, колиб задля западної струї організм нашого народу дізнав тяжших ран, се спричинилоби остру реакцію, яка перемогла би западну акцію. Впрочім про се ще буде даліше обширніша мова.

Уніоністичний Конгрес на Велеграді.

В днях від 31. липня до 3. серпня ц. р. відбувся на Велеграді IV. Уніоністичний Конгрес. Він був з усіх попередніх (1907., 1909., 1911.) найчисленніший, а офіційна присутність папського нунція в Празі (перший раз від часу існування тих конгресів) і делегата чехословацького міністерства закордонних справ додавала йому більш урядове та авторитетне знамя. Прибули на Конгрес (поверх 300 учасників) не лиш Славяне, у цій справі найбільш інтересовані, але й представники інших народів, що рівнож працюють над здійсненням ідеї церковного зєдинення. Прибули представники Еспанців, Французів, Англійців, Бельгійців, Німців, Чехів, Словаків, Українців, Москалів, Хорватів, Сербів, Словінців, Болгарів, Поляків, Італійців, Греків і Румунів. Усі ці народи вислали на Велеград знатоків і дослідників ідеї зєдинення, щоби на гробі великого Апостола Славян св. Медотія і його гідного наслідника, ревного апостола церк. зєдинення усіх Славян арх. д-ра Стояна — студіювати даліше усі питання, що стоять на перешкоді зєдиненню та продумати над способами, як би ті перешкоди усунути і ввести діло зєдинення і життя. Провідна ідея конгресу і взагалі цілої уніоністичної акції, звязаної з Велеградом, змістовлювалися в написи, що видніли над естрадою „Славянської світлиці“, де відбувався конгрес, а саме в словах „*Ut unum sint omnes*“.

Самих єпископів прибуло 20*). З наших єпископів прибули Преосв. Коциловський з Перемишля і Преосв. Нярадій з Пряшева. Бракувало двох найбільших подвижників уніонізму: арх. д-ра Стояна та Високопреосвящ. Митрополита Шептицького. Перший з них в минулому році помер, а другий в своєму привітанні, прочитаному на конгресі, а прийнятому серед бурливих оплесків і овацій, жалував, що не

*) 10 з Чехословаччини, 4 з Югославії, 3 з Польщі, 1 із Східної Галичини, 1 з Данцігу і нововисвячений Преосв. Гебей з Ужгороду.

було йому дано можливості взяти участь у конгресі. Їхню відсутність, головнo нашого Впреосв. Митрополита присутні болючо відчували і часто висказували свій жаль з приводу цього.

Крім єпископів прибуло велике множество пралатів, вчених теологів, священиків і світських *).

Конгрес було відкрито 31. липня перед полуднем відчитанням папського бреве, виданого з нагоди конгресу і промовою оломуцького архієп. д-ра Л. Пречана. Протекторат над конгресом мав пражський нунцій Msgrе Мармаджджі (Marmaggi), головував оломуцький архієп. д-р Пречан, а президіювали: представник східного обряду Преосв. Кошиловський і представник західного обряду Преосв. д-р Фішер-Кольбрі, єпископ кошицький, секретарював о. д-р Вашіца, унів. професор з Оломуца. Представники поодиноких націй витали конгрес промовами. В імені українського католицького народу Галичини витав його Преосвящ. Кошиловський, вказуючи на це, що ми справжнім стовпом Унії, та що ми за ідею Зєдинення терпіли муки і проливали кров та не злякаємось єще пролляти в обороні своєї прадідної віри. При тому з жалем зазначив, що на конгрес не могли прибути ні Високопреосв. Митрополит Шептицький, ні Преосв. д-р Боцян, що тільки для діла Зєдинення напруцювалися, лиш тому, що католицька Польща їх на конгрес не пустила. В імені Українців крижевацької і пряшівської дієцезій витав конгрес Преосв. д-р Нярадій, в імені Чина св. В. В. на Закарпаттю і в Галичині о. Ст. Решетило ЧСВВ, в імені гр.-кат. Редемптористів о. Д. Терчка. Від православних Москалів на еміграції прийшла привітна телеграма від протоєр. Сергія Булакова з Парижа, а її підписали і другі церковні філософи московські як Карташов, Трубецкой, Безобразов і інші. В своїй телеграмі витають діло Зєдинення віри і любови та вказують на римський централізм як одинокую перепону єдності. Теплі привіти прислали кардинали: Mercier, Dubois і Bourne. З СРСР не було нікого.

По полудни реферували професори о. д-р Грівец з Любляни і о. д-р Гаджега з Ужгороду про „Теперішні погляди незєдинених на Церкву і принцип єдності в ній“. Була дискусія, в якій брали участь і православні.

Вечером тогож дня була академія в честь учасників, уладжена літерат. кружком оломуцьких богословів, на якій промовляв д-р Альфред Фукс (світська людина) з Праги про „Культурне значіння Унії“, вказуючи, що для майбутньої культурно-історичної синтези між Європою і Росією

*) З Українців найчисленніше було заступлене Закарпаття, від Василян був о. Ст. Решетило ЧСВВ. з Мукачева, від Редемптористів о. Трчка із Стрпкова, з Галичан був о. протоігум. Калиш, з Великої України д-р Лоський, проф. укр. унів. в Празі. З Галичини вибиралося більше учасників м. и. Преосв. д-р Боцян, о. д-р Сліпий і др., але їм польська влада не видала паспортів.

конечною є Унія церковна, щоби інтелектуалізм Заходу міг бути підкріплений і оновлений містицизмом Сходу і наоборот.

В другому і третьому дні нарад було прочитано кілька рефератів: о. Гліба Верховського, духовника московської католицької громади в Празі п. н. „Авторитет патріархатів з догматичного, історичного і церковно-правного становища і його відношення до теперішнього стану церковної єдності“ і другий п. н. „Соціальне і релігійне положення російської еміграції у відношенню до kwestії зєдинення“, Впр. о. дра Кметька, єпископа з Нітри (Словаччина) про „Апостольство св. Кирила і Методія“ та реферати п. н. „Уніонні змагання останніх років“, обговорювані о. Д'Ербінім (D'Herbigny) з Риму, о. Salaville з Царгороду, др-ом Тоту з Румунії і о. Даміян-ом з Болгарії.

О. Верховський зазначив у своєму першому рефераті, що католицькі патріархи Сходу стратили територіальну юрисдикцію, а це некорисне, бо патріярша влада є символом і основою внутрішньої єдності місцевих церков. Дальше зазначив, що катол. Схід має стати для римської церкви середником зєдинення цілого Сходу з Римом, тому поручає, щоби латинських місіонарів, що працюють чи працюватимуть на Сході, підчинено юрисдикції східно-катол. (греко-кат.) єпископів. В другому відчиті торкнувся соціального і релігійного положення російської еміграції, що числить біля 3 міл. душ. Її соціальне положення розпучливе, немає також єдності між ними. Та мимо всіх ріжниць в поглядах і поступованню замічається велика любов і привязання до православ'я, котре сьогодні сильніше чим колинебудь передше зрослося з націоналізмом. До католицизму упереджені, не довіряють навіть катол. харитативній акції. Між ними треба працювати так, щоби католицька акція не мала характеру місійного. Місіонарство виводить їх з рівноваги, бо вони переконані о правдивості своєї віри. Тому ніколи не вільно говорити, що православ'є — це кривовіріє чи розкол. Рішуче противиться всякій акції, що зміряє до того, щоби Росіян перевести на латинський обряд (бірітуалізм архієп. Роппа, заввага авт.), бо це шкодить загальній справі. Противиться настановлюванню всяких опікунів і національно-чужих єпископів для Росіян та домагається катол. єпископа для російської еміграції.

Тими висновками чулися діткнені Поляки і їх представник єпископ Пшездзєцькі відповідав та вдарив в високий тон польської релігійної і національної толеранції. Заявив, що перешкодою в ділі церковного Зєдинення — це дух пересадного націоналізму, що старається навіть місію працю запрягти до воза національної політики. „Ми католицькі священники всіх обрядів — говорив з запалом — мусимо здобутися на відвагу стати проти всіх, що хочуть вірним в церкві накинути чужу мову. Нам не вільно прикладати руки до акції винародовлювання в школі. Мусимо ужити всіх

впливів і дозволених середників, щоби запанувати над акцією винародовлювання. Нехай усі видять, що ми оборонці того, що кожному чоловікові по Бозі наймиліше¹⁾.

Можливо, що підляшський Владика говорив щиро і з переконання (в що тяжко повірити), але вчинки польського правительства, польського католицького духовенства і взагалі цілої польською суспільности стоять в яркій суперечности до його слів.

Еп. Пшездзецкі зрегабілізував Поляків бодай вчаси в очах представників цілої катол. Європи і треба жалкувати, що не було нікого, хто тим представникам отворив би очи на дійсний стан справи. Не було кому підняти питання загарбання і пересвячення 500 правосл. церквів на Холмщині і Підляшшу, саме в епархії еп. Пшездзецького. Не було кому отворити очей присутних на це, що шкода всяких Велеградських конгресів супроти такого поступовання Поляків із тими, яких іще найлекше можна би позискати для церковної єдности.

В тім і лежить слаба сторона велеградських конгресів, та її виключна теоретичність і невміння орієнтуватися в ситуації. Забогато уваги присвячують Росії, а лишають на боці справи, що ближші і лекше дадуться поладити. Справи ці вправді не такі притягаючі величю і розмірами своїх ідей і плянів, але зате дають більші вигляди на їхнє здійснення. Ходить о колишні уніятські території, що нині опинилися в катол. Польщі, котра чваниться, що привернути їх назад до єдности з Апост. Престолом, це її „dziejowe posłannictwo”, котра висилає представників своєї Церкви на Велеград, але дома инакше собі міркує (не унія, тільки латинство recte польскість їй на думці). А конгрес повинен був над тою переважною справою застановитися, бо инакше зійде він до чисто теоретичних міркувань без вигляду на якінебудь реальні користи.

Другою справою, що повинна була знайтися на конгресі, це справа застрашаючого зросту православ'я на Закарпаттю, отже на самій Чехословаччині, на території якої відбувався конгрес. Представників Закарпаття було на конгресі досить з обох епархій, і вони повинні були квестію забезпечення тамошньої гр.-кат. Церкви поставити на чоло усіх нарад і справ конгресу. Православ'я на Закарпаттю ширять агітатори зпоза меж Закарпаття і мають на це відповідні фонди і тиху згоду, а то й явне попертя зі сторони чехословацького правительства. Тому й тут повинен був конгрес заняти якесь ясне і рішуче становище. Чехословацьке правительство виявило зацікавлення конгресом через висилку високого урядовця міністерства закордонних справ, воно було би певно схильне призадуматися над ревізією свого становища супроти

¹⁾ Гляди: „Przegląd powszechny” за вересень 1924.

церковних відносин на Закарпаттю, якщо лиш конгрес був би ту справу видвигнув на пленит нарад і виніс відповідні рішення.

А так і цей IV. конгрес не вийшов поза рамці теоретичних міркувань. Ізза відсутности православного духовенства не можна було навіть розпочати якихось вступних, необов'язуючих переговорів. Одначе мимо своїх слабих сторін має цей конгрес велике значіння тим, що видвигнув ідею церковного зєдинення на форум Європи, зробив її програмою цілого католицького світа обох обрядів і так значно піддержав уніоністичні змагання папів римських. Ухвалено також багато резолюцій, м. и.: 1) Заведення науки Східної Церкви в теологічних інститутах Заходу, 2) у всіх теол. семінарах мають відбуватися курси обрядів Східної Церкви, 3) видання пам'ятників старославянської Літургії і церковного права через париську „*Patrologia Orientalis*“, 4) поширення велеградського „Апостольства св. Кирила і Методія“ між усіма католицькими народами, 5) Загальні уніят. конгреси повинні відбуватися що 3 роки, а в межичасі мають бути уладжені уніоніст. курси в Польщі і Югославії.

Конгрес закінчено в неділю 3. серпня великим торжеством, консекрації ужгородського гр.-кат. єпископа Петра Гебея, що обіймає управу мукачівської дієцезії після уступлення Преосв. Антона Паппа. Консекрація відбулася серед великих торжеств на гробі св. Методія підчас торжественної Сл. Божої, відспіваної Преосв. Коциловським і Преосв. Нярادیєм в сослуженню великої асисті. Чина консекрації довершили Впр. Коциловський, Нярадій і Фішер Кольбрі, а сослужили всі присутні римо-кат. єпископи, вкладаючи руки на номіната та просячи для него Божого благословення. Була це від часу св. ап. Кирила і Методія перша єпископська консекрація на Велеграді і то замітне, що єпископа гр. католицького. Після того арх. др. Пречан посвятив дім ім. арх. Стояна „Стоянів“ призначений на духовні вправи. Дім в своїй третині готовий (116 келій для реколектантів).

В каплиці „Стоянова“ закрив апост. нунцій Msgr. Maggì конгрес горячою промовою, а закінчив її словами „*Ut unum sint omnes*“.

о. Петро Хомин.

о. Йосиф Смеречинський*)

*

В осени р. 1922. оголошена зістала в „Укр. Голосі“ стаття „Реформи Єпископа Хомишина“, в котрій дізналася читаюча публіка про намір Єпископа заведення повільного

*) Редакція одержала отсю статтю від о. Смеречинського (без титулу) з просьбою, щоби її помістити. Робимо се дуже радо саме тому, що та стаття є просто взірцева в своїм роді — типова для тих наших людей, що бачать ратунок нашого народу в „негачії себе“. Нотки до тої статті дописала Редакція.

— примусового целібату в нашій Дієцезії. Я не годився зі способами аргументів згаданої статті, для того яко протест против сего написав до „Укр. Гол.“ дві малі статті; обі вони не удостоїлися бути напечатаними — в такій важній справі не допущено тих священників до висвітлення справи, котрі є „pro coelibatu“ в нашім клирі. Свої опустили; удався я до нашої братії по вірі і званню, до священників в Німеччині — бож ми священники цілого світа катол. становимо одну велику родину.

Я просив о молитву в справі целібату. Річ природна, пояснити треба було, длячого я їх прошу о молитву. Те, що я написав, се річ мойого внутрішнього переконання, яке я набув в життю, опираючися 34 літ о наше духовенство яко парох на селі. Многим із собратий ся річ не подобалася — про се мені листовно доносили — але годі! І найсвятіша справа не одному не до вподоби! — Я далекий від того, щоб я хотів своїх собратів в заводі вразити, але думаю, що першим своїм поправі є узнання блуду — чи в поодиноким чоловіка чи в загалу. О. Тарнавський по причині сеї моєї дописи в „ss. Eucharistia“ оголосив обширну статтю „Наша оборона“. Полемізувати з ним не буду, бо се одинокка стаття річева священника, який в сім році не зза плота, але з отвертим шоломом виступив в обороні жонатого клиру; з рештою, коли говориться о „целібаті“, який обов'язує в цілій церкві катол. всіх священників „exceptis nobis“, не має місця суперечність думки між священниками католицькими¹⁾. Ми всі священники уніятські, яко католики, повинні однаково думати. Та тут входить в гру привілей папський²⁾, признаний нам Римом з нагоди Берестейської Унії. Моя гадка така: ми жиємо в часах великої революції — цілий світ звертається „на ліво“, відвертається від Христа й Його св. церкви (чи нас за 7-місячного панування западної Української Республіки не пробовано викинути з ґрунту ерекціонального? Чи не читали ми в шкільних органах, які тоді виходили, „проч з попами зі школи“? Чи не чули ми всюди по вічах про розділ церкви від держави, про вибір священників-парохів

¹⁾ Висказане се щиро й вірно з огляду на психозу, яка бачить ратунок нашої неркви в її негациї. З того виходить: що все, що обов'язує в цілій латинській Церкві, повинно обов'язувати й нас... Авжеж Папи римські ніколи не інтерпретували так „католицької єдності“ між Заходом і Сходом. Отже о. Смеречинський поняв сю проблему ліпше...

²⁾ Нам годі говорити, що се „папський привілей“, хіба що згодимося на се: що цілий наш обряд і наша церковна дисципліна є привілеєм. Privilegium наперед супонує „lex“, а відтак „privatio legis“. А в східній церкві ніколи не був такий „lex“, що священник не може бути жонатий, — отже жонатий стан священника не є тут privatio legis. Право женитися се природне право, яке в східній церкві для священників зістало тільки обмежене, як звісно.

Інакше річ представляється зі становища латинників. Тому, що в них целібат є lex, наше природне право їм представляється як privilegium. Але нема таких об'єктивних рацій, котрі нас змушували би в тій справі займати становище латинників, а не наше питоме.

через Ради громадські? Чи не були в нас slučaji „за України“... що люди-парохіяни наганяли свого пароха, коли був їм не милий? —), а звертається до грубого матеріалізму і radoхапає всі гадки, противні вірі і морали Христовій. В тих часах, коли свої привілеї потратили старинні Габсбурги, Гоґенцолерни, Романови, не пора нам обстоювати й за наші.

Сумні часи, які ждуть нас і наші діти, наказують нам священство розуміти більше ідеально, наказують нам у старанню о уряд священника мати на згляді інтерес Христа і Його церкви, а не інтерес власної родини, що має місце конечно, коли священник жонатий.

В обороні цілібату не розписуюся багато й довго, подаю короткий нарис конечности цілібату, який є взятий з самої ідеї християнізму, якою є самовідречення, а того вимагається від кожного християнина — передовсім жеж від нас священників. Я сильно переконаний, що й у нас більше було би зрозуміння сеї превеликої справи, якщо би ми священники більше вчитувалися в св. Євангеліє і св. Апостола, якщо би ми читали клясичні діла німецьких, французьких і англійських апольгоетів. Та, на жаль, вони по більшій часті нам чужі — нас загіпнотизувала масонська наша преса — се наш щоденний корм. Нич дивного, що з сего корму почувань правдиво католицьких не маємо.¹⁾

Приступаю до властивої річі.

В історії обявлення Божого на землі розрізняємо 2 періоди: перед Ісусом — старого завіта й по Ісусі — нового завіта. В старім завіті являється нам Бог і оповіщує нам закон природи (*lex naturalis*).

Бог являється нам яко великий, страшний, могутий Єгова, котрий обявляє свою волю при звуках труб; коли рівночасно бють з неба громи і блискавиці, а ціла гора синайська куриться й трясеться. В такій формі обявляється Бог, щоби всі Його боялися. Бог промовляє до одного народу, закладає для нього народну церкву і тій церкві сам дає приписи моральні, обрядові, судейські, рівночасно дає тій церкві слугів з покоління Леві — дає своїй церкві (синагозі жидівській) жонатих священників. Чому се так? Бо цілий закон Мойсея призначений для одного вибраного народу, а ціллю сего закону є дочасний добробут, дочасність, теперішність. Провадить Бог Жидів через пустиню до землі обіцяної молоком і медом пливучої, кормить їх через сорок літ чудесним способом — хлібом дочасним — манною, яка що дня рано спадає з неба і яку кождий Жид сам собі збирає. Священники жидівські женяться, бо вони живуть під правом природи, а се одвічне право говорить: „Чоловік оставить отця свого і матір свою і приліпиться жені своїй“. Вони священники, котрі приносять Богу жертви безкроваві з плодів поля і жертви кроваві з домаш-

¹⁾ А от як типово вилазить „негація себе“..

них звірят Ізраїля. Між жидівськими священиками були великі — святі мужі, були пророки такі, як Мойсей, Ісаїя, Єремія, Єзекиїл, Даниїл, Самуїл і інші. Всі вони жонаті! Послідній жонатий священик Захарія приносить Богу іменем народу жертву, має видіння: що йому, яко бездітному, народиться син. Вертає з служби Божої до дому — пізнає в старости свою заматерівшу жену Єлисавету, і родить сина. Ціле жидівське духовенство, не винимаючи архієрея, жонате. Чому воно жонате? — Чому великі мужі й пророки старого завіта сообщаються з женами своїми? Чому? На се є відповідь проста: Безженність — всегдашне дівицтво — се щось такого великого, взнеслого, божого, що чоловік о власних силах не годен се сповнити — осягнути. До того потрібна поміч висша, ласка божа, а що перед Ісусом Христом ще не було ласки божої¹⁾, для того то й не було безженного священства. Поняття безженства було для Жидів просто неможливе!! незрозуміле!²⁾ Минулося право страху (*lex timoris*).

Настав другий період обявлення божого — настало право євангельське, право любови (*lex amoris*). Прийшов на світ Син Божий, прийшов по словам Ап. Павла „Священик во віки по чину Мелхіседекову“, прийшов Ісус яко звичайний чоловік, щоби не йому служили, але щоби він послужив всім. І служив Ісус народowi своїму через нілих 33 літ — яко син теслі — яко робітник денний — яко учитель Ізраїля. Коли Його питали Апостоли, хто між ними старший, сказав їм — „болій жежи Вами да будет всім раб“. То, що сказав до Апостолів, то відноситься й до нас. Ми достоїнством найбільші в селі, для того всім маємо послужити. Послідні хвили життя Христового нам знані: Він учитель умив св. Апостолам ноги й зробив їх священиками: Беріть, їжте моє тіло — пийте кров мою — „Сіє творите во моє воспоминаніє“. Нам священикам поручив приносити безкровну жертву, роздавати всім манну з неба. — Хто, як священик, дотикається тіла Христового, хто, яко священик, цілує престіл, де спочиває тіло Христове, той не повинен цілувати уста жіночі, той повинен обходитися без жени, бо так як Христос перший раз відправив безкровну жертву, сам був чистий і коло нього дівственик Йоан³⁾ — так і тепер, коли совершається та сама жертва безкровна, повинен бути хоч один священик, який жиє в чистоті і в імені самого Христа ту жертву совершає⁴⁾

¹⁾ Се з теологічного боку невірно висказане! Ласку, оскільки вона має спомогати людий у чеснім життю, дає Бог „усім людям“. Так пише в катехизмі!

²⁾ Булаж у Жидів ціла секта — Ессеї — котра жила в безженстві!

³⁾ Для доповнення цілого образу додає: і Ап. Петро, жонатий, та прочі Апостоли, також жонаті...

⁴⁾ Се не є ніякий доказ — особливож для того: що всі священики мають бути нежонаті.

для того то церков кат. вимагає від своїх священників чистоти всегдашньої, бо вона як раз лицює тому, котрий до найвисшої гідности на світі покликаний. „Sacerdos — alter Christus”.

Справа безженности клиру не пішла так легко — тисяч літ борби і великих зусиль треба було, заки безженність узискала право горожанства в церкві. В тій справі пише найбільший Апольоget христ. віри Д-р Гетінгер: Там, де Христос совершає свою жертву як колись при тайній вечері, там повинна бути принаймі одна чиста Йоанова душа ¹⁾ коло нього чистий священник. Але то могло тільки поволи статися. Коли Апостоли зістали покликані, дівицтво, яке інституція церкви, не істнувало ще — воно мало доперва бути плодом приміру Христа і Преч. Його Матери. Те, що могло статися з початку, сталося. Насамперед вийшло право для уряду учительського: подобає бути Епископу — мужеві одної жени; пізніше знаходимо в церкві право для священників повздержности в супружестві.

З часом, коли християнські засади вкоренилися і овоч принесли, обмежився вибір церкви на безженних або принайменше на вдівців, а в кінці, довго ще перед устаням великих переслідувань перших трех віків — знаходимо ми слюб чистоти, яке правило життя священничого! Через перше, тисячліття ери христ. тоді, коли не було ще роздору між Римом і Царгородом, бачимо всіх Епископів і св. Отців церкви Вселенської усильно стремлячих до заведення безженности в клирі. Загальне право горожанства безженности наступило в другій половині XI століття за часів великого папи Григорія VII. Запровадженням сего права видобув Папа церков з під впливу цісарів західно-римських з роду Гогенштауфів — з під влади світської. — Церков східна безженства не прийняла, для того стогне до нинішних часів під ярмом світської влади. Стан нинішного посідання на сході є такий від часів, коли церков розединилася то є від Керулярія — дівство всегдашнє приписане тільки архієреям і священникам монахам цілого сходу, духовенство світське звільнене від нього з великою — превеликою шкодою для церкви. На сході, де була через тисяч літ вселенська церков, де властиво формувалося життя християнське, де відбулося перших сім вселенських соборів, де працювали для хвали Христової — св. Василій, св. Йоан Золотоустий, св. Григорій Богослов і Його брат Григорій Чудотворець ²⁾, св. Атаназій, Кирило, Николай і многі інші, нині мертвота, нині страшний занепад; вітка велика, яка відлучилася від пня, зниділа, утратила крила, якими так високо літала в пер-

¹⁾ Ex analogia виходило би: тай хоч один Юда...

²⁾ Се історично не є правдиве! Григорій Чудотворець родився около 210 р. в Неокесарії в Понті, а Григорій Богослов родився около 330 р. в Аріанзі біля Назіанзу в Кападокії.

шім тисячліттю ери Христ. У нас на Русі від першої хвили прийняття віри Христової прийнято рівночасно женитьбу клиру, а тим самим злегковажено і погорджено найкрасший цвіток християнських чеснот, дівицтво всегдашнє¹⁾. Наші священники світські спомоглися не полюбити тої чесноти, якої навчав нас Христос і Преч. Діва. — Не злюбили ми тої правдивої христ. чесноти, якої ані Жиди ані погани²⁾ не знали, а з утратою неї стратили ми і дві інші чесноти *par excellence* християнські: покору, котра є підвалиною всіх чеснот, і любов, котра є найкрасшим овочем дівицтва. Ми утратили покору, бо уважаємо дівицтво за неможливе для священника на селі. — Бог гордим противиться, а смиренним дає свою ласку. Ми утратили тим самим і другу чесноту любови, ту чесноту любови, о котрій говорить св. Павло до Коринтіян I (гл. 13 стих 4—7).

Любов є терпелива, любов є ласкава, не завидує, не чваниться, не надувається, не осоромлює, не є користолюбна, не сердиться, не задумує зла, не тішиться неправдою а тішиться правдою. Все зносить, всему вірить, всего надіється — все перетерпить — любов ніколи не гине. Відкинули ту любов Христову, а вибрали місто неї любов звичайну, тілесну, котра получена є з великими клопотами о удержання родини і виховання дітей. Стративши ті три чесноти, стратили ми і зрозуміння сути християнізму, якою є посвячення себе для других життя в абнегації — ми хочемо бути „*Genussmenschen*“ як інші світові люди — покликані бути сіллю, яка хоронить від гнилизни, самі ми сею гнилизною заразилися. Так тяжко нам зрозуміти й зреалізувати в своїм життї ті слова Спасителя: Хто не виречеться отця свого, матери своєї, жени своєї, дітей своїх, не возьме хреста свого і за мною не піде, не може бути моїм учеником. А чейже ми священники в першій мірі ученики Христові³⁾.

Я з своїми выводами зближаюся до кінця. Я духом іду на нашу Чорногору, перед мною світ великий, широкий. Я гадкою своєю іду ген далеко до Риму — я собі пригадую той великий розцвіт християнсько кат. церкви від часів, коли Григорій VII. папа запровадив цілібат в церкві Христовій. Моє серце радується, веселиться на копулі вежі церкви св. Петра в Римі високо до неба зноситься Хрест святий — знамя спасення, моє серце тим більше веселиться, коли

1) Отче авторе, Ви трохи призабулися, бо в тих часах так само було й на Западї...

2) Се не є вповні правдиве, бо майже у всіх народів лучалися аскетичні секти, які з правила жили в нежонатім стані. Так Есесеї, Вестальки, даляїямісти, індійські факіри і ин.

3) Як можна виречися своєї жени й своїх дітей, якщо їх хтось не має? Видно отже: що ся Христова заповідь не означає, щоби не женитися, тільки щоби завсіди й всюди більше цінити Христа, як усе на землі.

роздумую, що придбала церков за той час, коли від неї відлучився восток. Виджу папу римського — оточеного кардиналами — се сенат з наймудріших і окрашених чеснотою мужів — я виджу з папою понад сімсот єпископів — всіх народів — всіх часів, які по схизмі 12 разів збиралися на вселенські собори, бо Дух св. в церкві дійствує не тільки до синоду труляньського, але всегда во віки, я горджуся тою вірою, котрої найвисший архієрей „*cum ex cathedra loquitur*” є непомильний. Якаж моя радість, коли собі пригадаю всі ті закони мужеські, які повставали почавши від XIX століття: Домінікани, Францішкани, Мінорити, Єзуїти, Редемптористи і правдиво ангельські Євхаристини — з великим множеством згромаджень законних женських. А що скажу о тих великих зусиллях Церкви католицької в справі розширення віри в поганських краях? Тисячі найкрасших синів і доньок Її покидає щорічно свою вітчину і йдуть в далекі краї, незнані їм ані мовою ані звичаями, все те для любови Христа, бо вони погордили любовю тілесною, а всі побожності, які зацвили в церкві — побожність до сладчайшого Серця, культ Преч. Діви, культ євхаристійний, я спокійний о долю церкви підчас комунізму, бо на III-ий інтернаціонал має церков III-ий орден між духовними й світськими, я спокійний цілком і веселий, бо в Римі є престол Петра, бо в Римі архієрей наслідник Петра, до которого сказав сам Ісус: Ти єси Петр, на сім камені созижду церквою, і врата адова не одоліють єй — рунуть всі престולי, в порох обернуться всі держави, а держава Христова, якою є кат. церков, остане вічно, се моя гордість, се моя радість.

Звернувся я на восток (*ex oriente lux*), жаль стиснув моє серце — бачу Царгород, бачу славу церков св. Софії (осьме чудо світа). На ній не видно св. хреста — його скинено, а заступлено півмісяцем. Не чую чарівного співу грецької літургії, якою восхищалися посли Володимира Великого, коли довідувалися, яка віра найліпша. Замість співу христ. богослуження тепер тут тихі молитви віруючих Магометан, бо вони тут панами. В місті бачу палату вселенського патріярха востока, якому колись підлягала ціла церков православна; нині він патріярх „*de nomine*” — пастир без стада. *De facto* всі церкви по війні стали національними, автокефальними. Сягаю гадкою до матери всіх городів руських до золотоверхого Києва, іду дальше до Москви — до другого Риму на сході, города „сорока сорокових церковей”, і сум великий нападає мою душу. Не бачу тут св. Синода, не виджу царя батюшки. На Кремлі резидує червоний цар з III-им інтернаціоналом, котрий уроїв собі, що з Москви має загальний комунізм запанувати на цілм світі (з Риму вийшла культура християнська на цілий світ, з другого Риму старинної Москви має розширитися комунізм — наука диявольська — безбожна зглядом Бога, погубна для цілої суспільности — кривдяча дуже одиниці. —

в собі самій абсурдна). Чую від найвисшого Архієрея — сьогочасного голови рускої церкви: Ленін покійний був добрим християнином — чую й не хочу вірити, що се правда. Так! Ленін був добрим християнином, бо помазанника божого царя з його родиною позбавив життя — обрабував з золота й срібла всі церкви й монастирі Росії — постарався о те, що з одної церкви православної зробилося аж чотири автокефальні, руска, українська, білоруська, жива церков пролетаріятсько-комуністична. Нових згромаджень духовних від часу XII віку не бачу, всі дихають спадщиною по св. Василю, соткам поміщиків ґрунт забрано, а їх самих або позбавлено життя, або вигнано з краю — інтелігенція, найкрасший цвіт народу, яка не хотіла погодитися з режимом совітським, або помордована, або з краю вигнана. А шож народ — йому десь найліпше, бо там всі тепер рівні — народ пухне з голоду (голодний рік 1922) і благає помочи цілого світа — ото доробок церкви восточної, коли відлучилася від Риму і знехтувала цілковито ідею християнізму, celibat духовних своїх!¹⁾

Мені сумно на душі, коли собі пригадую спробу згоди, яку подавали папи на соборах в Ліоні, і Фльоренції — переді мною стали великі подвижники унії: кардинал Ізидор, Потій, Рутський — і кров св. священомученика Йосафата. Я собі подумав: не шукаймо причини нашого упадку в всяких проєктах на „Zniszczenie Rusi” — ми самі винні всему²⁾. Нас хлосає і карає Христос, на нас сповнилися слова Христові: Єрусалиме, Єрусалиме, колькрати восхотіх собрати чада твоя — якоже собирає кокош птенци своя — і не восхотісте! Се оставляється дом Ваш пуст. Я кінчу: *Oremus fratres pro introductione coelibatus in omni clero Russiae et Ucrainae!*³⁾

Під розвагу Духовенству Ліського деканату і всему Духовенству.

Не давно тому Духовенство Ліського деканату розіслало відозву до всіх деканатів Епархії Перемиської, в котрій приказується всім священикам, щоби приступили до якогось священичого союзу з оплатою по 10 зол. що місяця.

Рівночасно Т-во Ап. Павла у Львові розіслало також відозву до всего Духовенства всіх Епархій, в котрій звива-

¹⁾ Не треба забувати, що в катол. Франції підчас великої революції не було ліпше, як тепер у Росії... Як там католицизм не був винен, так тут не винувате православ'є.

²⁾ Без сумніву! А саме тому, що завжди „себе негували...”

³⁾ Видно якийсь поступ, бо в дописі до „*Stae Eucharistia*” стояло тут „*in clero Parvae Poloniae*” — Ред.

ється Духовенство до приступлення в члени кооперативи священничого союзу „Власна Допомога“ з уділом по 20 зол. Не знати, чи Духовенство деканата Ліського випередило відозву Т-ва Ап. Павла і чи тепер, маючи в руках тую відозву, не змінить свого пляну.

Після мене кожда гадка про організацію нашого Духовенства добра, але належить з всіх гадок вибрати найліпшу. А власне відозва Т-ва Ап. Павла є такою, бо вона лучить все Духовенство цілої нашої провінції в одну цілість. А нам саме треба зєдинитися, бо в єдинстві сила і тільки сполученими силами всего нашого Духовенства будемо могли щось позитивного зділати.

Друга важна квестія, яка виходить з відозви Ліського деканату, то оплата до наміреного засноватися священничого союзу. Відозва жадає, щоби кождий священник складав 10 зол. місячно. — Легко то написати, але не так легко виконати, бо нині 10 зол. на місяць, то для неодного священника великий гріш. Кождий з нас має великі видатки, а доходів нема жадних — і о. Декан не можуть мати право насильно від оо. Кондеканальних що місяця стягати так високу оплату, а більша часть Духовенства добровільно не дасть, бо не може стільки дати. Отже на здійснення плянів Духовенства Ліського деканату не можна числити і справа не може бути через загальне Духовенства трактована поважно. Противно Т-во „Власна Допомога“ вимагає від нас тільки один уділ по 20 зол. і вписове 5 зол. і то можна сплатувати в двох ратах, отже на такий видаток кождий священник може собі дозволити. А якщо би кождий гр.-кат. священник з цілої нашої провінції був членом сего Т-ва хочби з одним уділом, то вже з того повстав би такий капітал, з котрим можна би щось позитивного зробити.

Дуже важне, що осідком Т-ва „Власна Допомога“ є місто Львів. У Львові зібрані наші найліпші сили, Львів то серце нашого життя, а з нього з часом можуть розійтися артерії по цілій нашій провінції.

Лишень не будьмо байдужні і не кидаймо так важної справи до коша. Тож святим обовязком кожного священника є вписатися в члени Т-ва „Власна Допомога“ бодай з одним уділом, а тут Впрп. о. Декани можуть ужити своєї поваги і нерадивих примусити до загального співділання.

Запорукою для нас, що те Т-во буде мати хороший успіх, є підписи тих Високостойних Отців, котрі діло взяли в свої руки, а ми дякуймо Господу Богу, що прецінь раз знайшлися люди, котрі хочуть працювати для нашого загального добра і не розєднюймося, але сполученими силами стараймося так поважно і велике діло всіми силами нашими підперти, а дасть Бог, успіх буде хороший.

о. М. А.

Кілька уваг у справі уряджування місії.

В „Ниві“ ч. 2—3 з 1924 р. в ст. „Як уладити місію в честь св. Йосафата“ є поданий плян 3-днєвної місії троха після пляну Пр. о. Ігум. Кінцінгера, поданого на курсі місійнім в грудні 1923, а по більшій часті після пляну автора. В поданім пляні є більше блудів, але 4 вже непростимі, перед котрими належить перестерегти улаждуючих св. місії. І так: 1) На стор. 81: „Другий день місії. II Год. 6¹“, співана Сл. Божа; служити один, два діяконе, решта сповідає“. Як можна сповідати на місії, доки не було ще ані одної науки о св. Сповіді? Найважнішою ціллю св. місії є, щоби парохіяни відправили надзвичайну місійну св. Сповідь і то по можности загальну, і від тепер зачали провадити по-правне життя. Дятого то ОО. Редемптористи, фаховий Чин місіонарський, дають звичайно на місіях аж три науки о св. Сповіді і кожду ту науку повторюють (одна рано, а друга на ту саму тему о II год. переполуднем) т. є. аж шість наук о св. Сповіді, а доперва потім зачинають сповідати. Ті 3 науки є: 1) о ширости в Сповіді, 2) о жалю за гріхи і 3) о загальній Сповіді.

II) На стор. 89: „VI. Головний місіонар уділяє папське благословення“. Уділяти папське благословення, т. є. в імені святийшого Отця, можуть за спеціальним привилеем Чини ОО. Місіонарів (пр. ОО. Редемптористів, Езуїтів.), а з нагоди ювілею Св. Йосафата, свят. Отець Папа, Пій XI. недавно дав ту власть Епископам у часі торжеств у честь Св. Йосафата. Отже лишень в тих рідких случаях те речення відповідає правді.

III) Стор. 89: „V. Всі важніші проповіді повинен держати головний місіонар, бо тоді науки мають більш доцільний характер; в тім случаю гол. місіонар людей не сповідає, щоб себе не знесилювати“. Практика показує, що на всіх місіях люди горнутьсє до св. Сповіді особливо до провідника місії, проте не мило несподіванку зробивби „головний місіонар“ для людей, усуваючися цілком від слухання Сповіді; тоді люди наприкрайбисє своему о. парохови і провідникам з питанням: коли о. провідник буде сповідати? тай вкінці поспиталиб о се і самого о. провідника. Впрочім нема тут достаточної причини до „знесилення головного місіонара“ в часі короткої — триндєвної місії, тим більше, якщо буде другий о. провідник.

IV.) Стор. 89: „VI. Парох повинен зібрати добровільні жертви для місіонаря за труд і дорогу“. Се дуже небезпечне речення! Якщоб парох лиш сказав людям, щоб давали жертви для місіонаря за труд місії, то тим одним словом за „труд“, мігби зруйнувати цілу св. місію навіть 10-дєвну; ціла праця місійна малаби непевну підставу, бо в кожній парохії знайдутьсє нині такі мудрагелі-недовірки, котрі уміють уживати таких аргументів проти св. віри: „они неправда, що (святченики) попи на науках в церкві говорять, бо вони з того живуть“, „бо вони з того хліб мають і гроші збивають, дятого то вони мусять так говорити!“ А якби лиш учули, що збирались „жертви для місіонаря за труд“, або що о. парох взяв зі скарбони церковної які гроші для місіонаря за труд, то моглиб захитати в вірі навіть побожних людей. Проте проповідник місії повинен сказати людям, щоби зискати у них велике довіра до ОО. Місіонарів, а передовсім до правд св. віри голошених через них, що прийшли до них не по гроші, або яку матеріяльну земську користь, але лишень, щоб допомогти їм до спасення душ, — а навіть є готові і своє життя віддати, якщо булаби така Воля Божа, за спасення одної душі з тої парохії, в котрій проповідують. — Що до коштів дороги, то о. парох повинен їх ОО. Місіонарям звернути; отже може взяти гроші на ту ціль зі скарбони церковної.

Вкінці додаю увагу: Щоби в часі 3 днів відправити добру — повну місію, то річ неможлива, бо час за короткий; хйба можна відправити торжественний обхід ювілею: зі співаними Сл. Божими, Молебніями, процесіями і проповідями в честь Св. Свящм. Йосафата. Місійну працю можна вже розвинути в часі 5 днів, а ще ліпше в 8 або 10-дєв-

ній місії, бо тоді можна: 1) перевести катехизацію дітей через 2 або 3 дні; 2) дати станові науки, окремо для муштин, невіст, дівчат і хлопців; 3) о. місіонар може відвідати всіх хорих і старців по хатах у селі, котрі не можуть прийти на місію до церкви, їх потішити, висповідати і заприцашати. Добра місія то має бути святий час ґрунтової праці до відновлення цілої парохії. *Свящ. З.*

Від Редакції. Сі замітки слухні, крім 4), котра односторонньо толкує слова, які критикує. Атже розуміється, що парох повинен се „благорозумно“ перевести, а що перевести се обов'язаний, підчеркує се також о. З. В „Ниві“ пишеться для священиків, а не для простолюддя, отже самими словами „за труд і дорогу місіонаря“ ніхто не соблазниться.

Нові книжки.

Історія біблійна Старого Завіта для українського народу написав о. др. *Теодозій Тит Галущинський* ЧСВВ. Часть II. Жовква 1924. Видавництво чина св. Василя Великого в Жовкві. Ст. 377. Ціна? Отся II. часть кінчається „Піснею пісень“ Соломона. Книжку прикрашує багато стилевих і річевих ілюстрацій. Нарація легка, природна. Пояснення всесторонні (історичні, містичні, літургічні...) Побажати би, щоб о. автор, найкрасший знавець св. Письма в нас, чим скорійше переповів нам тим способом цілу біблію, щоб священики одержали точнійший біблійний підручник, а міряни нуйкрасшу книжку для читання й збудування себе. *К.*

Пацлавська Кальварія. Накладом Тов. „Перемиська Епархіяльна Поміч“ у Перемишлі. Автор: о. *Йосиф Маринович*, парох. Стр. 95. Ціна?

На зміст книжечки складаються статті (з відповідними гарними ілюстраціями): I. На Кальварію (о. *Мих. Дороцький*); II. Коротка історія Пацлавської Кальварії (М. Е.); III. „Хрестна дорога“ (о. *Й. М.*); IV. Практичні поради (паломникам); V. Пісні (церковні). Загалом книжечка добре задумана, „sacra cum profanis“ в ній у гармонії.

Господу помолимся. Молитвенникъ для католиківъ лат. обряду. 3. изданіе. Варшава, Изд. „Towarzystwa misyjnego“. Типографія Е. и К. Козанскихъ в Краковѣ, 1923, Стр. 181. Дивно виглядає в тому молитовникови така суміш: (вчисляються свята) Богоявлення Господне, Обрѣзаніе, Пепельная Среда, Праздникъ Кирилла и Мефодія... „Отче наш“ поданий по церковному, а „Богородице Діво“ спершу переклад після латинського тексту, а потому „или по восточному“, і слідує наше „Богородице Діво“.

ВСЯЧИНА.

Біритуалізм у практиці. Довідуємося з передовиці „Slow-a Polsk-oro” (з 4 X. с. р.), що на Підляшю й на Волині є засновані дві біритуалістичні парохії, в яких працює двох єзуїтів біритуалістів: один Француз, другий Поляк. Значить: плян арх. Роппа увійшов в стадій фактичних експериментів. Першу вістку про се подав „Dziennik Poznański”, який „Słowo Polskie” називає „ультрамонтанським” (розумій: що се орган польського клиру). Вже той „ультрамонтанський” „Dziennik Poznański” невдоволений „біритуалізмом” тому, що він — бодай *de nomine* — включає в собі також „wschodni obrządek”. Католицизм треба ширити тільки в лат. обряді. „Unja potrzebna przedewszystkiem tym żywiom, które chcą politycznie odgradzić ludność ruską i białoruską w Polsce od społeczeństwa polskiego”. „Słowo Polskie” цитує ті слова, й ще їх підправляє острійшим сосом. Цікаво, що те „Słowo”, яке за австр. часів було так „szczerze katolickie”, тепер навіть своїх єпископів (єп. Пшездзєцького) обкидає протестантським войовничим словом „ультрамонтан”...

Пишуть нам із провінції: В „Місіонарі” (ч. 7. з с. р.) є вступна стаття „Духовні вправи”. Між иншим там кажеться: „Розуміється, що говоримо се про місії такі, які повинні бути: добре уладжені і добре відправлені. Бо бувають і такі „місії”, що їх не повинно називати місіями. Буває, що якась громада хоче собі торжественніше обійти свій храмовий празник, або якусь урочистість відпразнувати так, щоби перед сусідними парохіями пописатися. І розголошують, що ось буде в них „місія”. Народ збираєся, богослуження правляться, двох-трох сусідних священиків проголосить дві-три проповіді, освятять воду — тай по „місії”. Такі „місії” гірші чим ніякі. Люди, що далися втягнути раз-другий на оттакі доривочні ніби місії, тратять пошановане для правдивих, місій, бо думають собі, що всі місії такі самі, як ті празникові!!!” Дальше кажеться: „Місіонарі мусять все те (т. є. правди нашої віри) добре знати і вміло душам розяснити...” Не знаю, як загал нашого духовенства zareagував на ту статтю „Місіонаря”, але я і кілька моїх оо. кондеканальних так зробили, що видерли ту картку з „Місіонаря”, і аж так те число пустили між народ. Атже місії уряджує не громада, але душпастир. Отже пощо давати наставлення громаді? Се раз. — А друге: Звісно, що розпорядок наших Ординаріатів що до місій у сім ювілейнім році не може бути виконаний так, щоби всюди давали місії тільки „заводові” місіонарі, які „добре знають правди нашої св. віри і вміло вміють се розяснити народові”, отже мусять місії давати два-три „сусідні священики”. А що такі місії „гірші від ніяких”, се не таке певне, як те, що ліпше не мати ніякого „Місіонаря”, як який котрий любиться в тім, щоби світських священиків перед народом депреціувати... Сказаного в тій статті так багато, що невисказане аж надто ясно. І се нас, світських священиків, болить. о. С.

Так чи не так? В „Ділі” з 1. VII с. р. (ч. 143) є стаття під заг. „Відповідь критикам”, яку в обороні звісної брошури „Жонатий клир” підписало 9 станиславівських священиків, членів Виділу Т-ва безжених священиків: о. Ф. Щепкович, о. С. Лукач, о. М. Феліцький, о. др. Авк. Бойчук, о. др. Вас. Баран, о. Т. Паливода, о. М. Бориславський, о. др. І. Лятишевський, о. Ю. Вальницький. ОО. Автори дають репліку тільки на дві справи: а) на „закид зроблений безженному священикові, що він у своїй брошурі посуджує жонатий клир в грубій плотяности і змисловости *stricto sensu*”; б) на ужиття слова „маточник” і „проду-

цент світської інтелігенції". Ad a) відповідають оо. Автори, що закид є безосновною інсинуацією, про яку автор брошури навіть не думав, а в дальшій тягу, по своєму поясненню, яке „повинно вистарчати", навіть перепрошують всіх жонатих священників, які чуються обидженими. — Відповідаємо на се: Книжка говорить сама про себе, а що автор думав чи не думав сказати, се його річ. Ad б) оо. Автори твердять, що „закид" є впливом лукавства (!) з боку авторів статті „Respite finem", бо слово „маточник" се винахід одного українського інтелігента, „який ужив його з емпазою в „Українськiм Слові" з місяця вересня 1918 р.", а також вислів „продуцент" підношений навіть „з гордістю на похвалу жонатого духовенства". І дивуються ОО. Автори, що „ті самі вислови в устах оборонців жонатого духовенства означають по честь і пошану, а в устах безженного священника злочин і пониження жонатого клиру". І кінчать: „Тут вже устає всяке розумування!" — А однак... тут щойно починається розумування для всіх тих, котрі мають отворені очі на людські справи. * Нема такого виразу на світі, котрий, залежно від контексту, не міг би поприймати обиджаючого, „дикого" значіння. Атже польські газети дуже часто пишуть про нас „nasi najmilsi"... Таке вже льогічне правило, що кожне слово дістає своє виспеціалізоване значіння щойно від контексту. А що контекст, у якім „безжен. священник" уживав інкриміновані вирази, є дійсно такий, що надав тим виразам понижаюче і обиджаюче значіння, про се свідчить: а) цілий зміст брошури (безоглядне осудження жонатого клиру), б) всі жонаті, навіть і світські так зрозуміли ті вислови, в) навіть посторонні, православні, так їх зрозуміли (в православній „Духовній Бесіді" ч. 1. з 15. IX. с. р. на стр. 8. називають брошуру „Безж. священника" — „огиднішою книжечкою"). Отже так чи не так? Додаємо до того: Загалом дуже несмачне є, що Отці зі Станиславова так собі воюють „Духом Божим". В тійже „Відповіді" пишуть: „чи це незрозуміння ваги стану безженного клиру і так високо ціненого в катол. Церкві, та поборювання цього стану вуличними лайками з боку жонатого духовенства є впливом повноти ділання Духа Божого?" — Та в дійсности в цілій тій диспуті з боку жонатого клиру не впало ані в ¹/₁₀ части стільки „вуличних лайок", як зі сторони безжених зі Станиславова. Атже ми не кидали під ноги піонірам целібату таких перел, як „юдин зиск", „погане багно", „роля янічарів"... А навіть в обговорюваній „Відповіді" ОО. Автори збивають своїх противників головню тим, що приписують їм „вуличні лайки", „лукавство", „злу волю"... Красше отже було би не накидуватися „св. Духом" між такими стрічками. ОО. Автори під кінець своєї „Відповіді" вдають зі себе просто мучеників, і обіцяють „терпеливо зносити всі напасти та наклейми"... Нехайже приймуть до відома, що ми на їх „Відповідь" не відповіли в „Ділі", тільки шадячи їх — о. Г. Костельник.

Всіх наших Вп. Передплатників просимо о можливо скоре вирівнання залеглостьї за наш часопис та о висилку дальшої передплати.

Адміністрація.